

Općina Topusko

**STRATEGIJA OČUVANJA, ZAŠTITE I VALORIZACIJE
KULTURNO-POVIJESNE BAŠTINE OPĆINE TOPUSKO**

2021. - 2027.

Topusko, 2021. g

Stručni tim za izradu Strategije očuvanja, zaštite i valorizacije kulturno-povijesne baštine općine Topusko

Željka Gajdek - koordinatorica	Srednja škola Topusko
Josipa Bago	Studentica poslijediplomskog sveučilišnog specijalističkog studija Priprema i provedba EU projekata
Selma Buljubašić	Studentica poslijediplomskog sveučilišnog specijalističkog studija Priprema i provedba EU projekata
Marko Butina	Turistička zajednica Općine Topusko
Lazo Čučković	Arheološka udruga Kremen
Ivana Abramović Krmpotić	Općina Topusko
Ivica Kireta	Općina Topusko
Branka Kuzmić	Narodna knjižnica i čitaonica Topusko
Goran Likarević	Top-Terme Topusko
Dr.sc. Sanja Lončar	Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju
Dr. sc. Ivana Miletić Čakširan	Ministarstvo kulture i medija, Konzervatorski odjel u Sisku
Gordana Plemenčić	Srednja škola Topusko
Dijana Šešerin	Srednja škola Topusko

Suradnici

Đurđa Kovačević	KUD Seljačka sloga Gređani
Jana Markulin	Osnovna škola Vladimir Nazor Topusko
Vladimir Ožanić	Općina Topusko
Jelena Roknić	Općina Topusko
Goran Rukavina	Župa pohoda Blažene Djevице Marije Topusko

Sadržaj

UVOD	5
I. OSNOVNA (SITUACIJSKA ANALIZA)	6
1. GEOGRAFSKI POLOŽAJ NASELJA I OPĆINE TOPUSKO	6
2. SASTAVNICE POVJESTI NASELJA I OPĆINE TOPUSKO	6
3. KULTURNO-POVIJESNA BAŠTINA OPĆINE TOPUSKO.....	9
3.1. NEPOKRETNA KULTURNA BAŠTINA OPĆINE TOPUSKO	10
3.2. POKRETNA KULTURNO-POVIJESNA BAŠTINA OPĆINE TOPUSKO	26
3.3. NEMATERIJALNA BAŠTINA	28
4. ZAKONODAVNI OKVIR U PODRUČJU KULTURNO-POVIJESNE BAŠTINE.....	30
5. UPRAVLJANJE KULTURNO-POVIJESNOM BAŠTINOM.....	31
6. OČUVANJE I ZAŠTITA KULTURNO-POVIJESNE BAŠTINE OPĆINE TOPUSKO	31
6.1. Manifestacije i događanja.....	31
6.2. Aktivnosti očuvanja i zaštite od strane javnog sektora	32
6.3. Aktivnosti očuvanja i zaštite od strane privatnog sektora.....	34
6.4. Aktivnosti očuvanja i zaštite od strane civilnog sektora	34
7. LJUDSKI RESURSI U SEKTORU KULTURNO-POVIJESNE BAŠTINE	38
8. EKONOMSKI POKAZATELJI POSLOVANJA U SEKTORU KULTURNE BAŠTINE	38
8.1. FINANCIRANJE KULTURNO-POVIJESNE BAŠTINE.....	38
8.2. STANJE GOSPODARSKIH AKTIVNOSTI U PODRUČJU KULTURNO-POVIJESNE BAŠTINE	39
9. KULTURNO-POVIJESNA BAŠTINA I OBRAZOVANJE	41
10. TURIZAM KULTURNO-POVIJESNE BAŠTINE.....	42
10.1. Stanje turizma u općini Topusko	42
10.2. Smještajni kapaciteti.....	43
10.3. Motivi turističkih dolazaka	44
11. SWOT ANALIZA.....	46
II. PLAN RAZVOJA.....	48
1. VIZIJA I STRATEŠKI CILJEVI	48
2. CILJEVI, PRIORITETI, MJERE.....	49
3. OBRAZLOŽENJE CILJEVA, PRIORITETA, MJERA I CILJEVA	54
III. PROVEDBA STRATEGIJE OČUVANJA, ZAŠTITE I VALORIZACIJE KULTURNO-POVIJESNE BAŠTINE OPĆINE TOPUSKO	58
1. AKCIJSKI PLAN	58
2. PROVEDBENI MEHANIZMI	68
3. IZVORI FINANCIRANJA	68

4. PRAĆENJE I VREDNOVANJE.....	70
5. BAZA PROJEKATA	70
IZVORI I LITERATURA.....	71
POPIS TABLICA:.....	74
PRILOG:	75

UVOD

Pojam „kulturna baština“ razvijao se i modificirao kroz prošlost te ima brojna značenja i tumačenja. Prema UNESCO-ovoj Konvenciji za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine, kulturna baština odnosi se na „spomenike, skupine građevina i lokalitete od povijesne, estetske, arheološke, znanstvene, etnološke ili antropološke vrijednosti.“ (The World Heritage Convention, 1972) Budući da se navedena Konvencija odnosila samo na materijalnu baštinu, 2003. godine uslijedila je njena dopuna donošenjem Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine.

Na službenim internetskim stranicama Ministarstva kulture i medija RH se navodi: „Kulturna baština, materijalna i nematerijalna, zajedničko je bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a njena zaštita jedan je od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta.“ Stoga i u ovoj Strategiji polazimo od činjenice kako je kulturna baština opće društveno bogatstvo koje smo dužni poštovati, čuvati i vrednovati za sadašnje i buduće generacije.

Njena je važnost višestruka: „Kulturna baština je nositelj identiteta određene ljudske zajednice, istovremeno dokazuje povjesno postojanje pojedinih ljudskih zajednica na određenom prostoru, često ima političku dimenziju, može imati i ulogu socijalne kohezije u društvu, izraz je umjetničkog doseg a ima gospodarsku funkciju za određenu ljudsku zajednicu.“ (Jelinčić, 2010, str. 13).

Posebnu pozornost treba posvetiti upravljanju kulturnom baštinom, koje osim vrednovanja, čuvanja i zaštite, uključuje njenu prezentaciju javnosti, što može postati relevantan izvor prihoda za lokalnu zajednicu. „Baština može postati generator razvoja lokalnog života suvremene zajednice ako joj se omogući gospodarska valorizacija“ (Jelinčić, 2010, str.14).

Posebno mjesto u upravljanju kulturnom baštinom u suvremenom društvu zauzima sve prisutniji kulturni turizam. Njegove granice se usko isprepliću s drugim oblicima turizma i čine sve značajniji element u zadovoljavanju potreba suvremenog turista koji se ne zadovoljava pasivnom konzumacijom destinacije u kojoj se nalazi, nego traži izvore novih doživljaja koji su često motivirani intelektualnom znatiteljom.

Općina Topusko je u turističkom pogledu najrazvijeniji dio Sisačko-moslavačke županije i na razini Hrvatske poznata lječilišna destinacija. Snažnjim uključivanjem kulturne baštine u turističku ponudu stječe se dodana vrijednost lječilišnom i kupališnom turizmu, što može postati značajan čimbenik razvoja cjelokupnog prostora.

Cilj ove Strategije je analizirati postojeće stanje kulturno-povijesne baštine općine Topusko te utvrditi ciljeve, mjere i aktivnosti uz pomoć kojih će baština biti prepoznata, vrednovana, očuvana i zaštićena te će postati jedan od vodećih resursa prepoznatljivosti i razvoja ovoga kraja. Pritom treba voditi brigu o poštivanju načela održivog razvoja kako se turističkim aktivnostima i željom za dobiti ne bi narušila krhka ravnoteža između povijesti, sadašnjosti i budućnosti.

Indijanska poslovica kaže: „Zemlju nismo naslijedili od svojih predaka, nego smo ju posudili od svoje djece.“ Stoga je naša obveza čuvati ju za generacije koje dolaze.

Strategija zaštite, očuvanja i valorizacije kulturno-povijesne baštine općine Topusko usklađena je sa Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara Republike Hrvatske te sa strateškim dokumentima višeg reda državne, regionalne i lokalne razine. U njenoj izradi, osim istraživačkog rada, koristile su se različite metode i pristupi. Dana 30. 11. 2020. godine načelnik općine Topusko, Ivica Kuzmić donosi odluku o imenovanju Stručnog tima za izradu Strategije očuvanja, zaštite i valorizacije kulturno-povijesne baštine općine Topusko. Stručni tim je proveo niz radionica na kojima je razmotrena analiza stanja, izvršena SWOT analiza, formulirana vizija te određeni ciljevi, prioriteti, mjere i aktivnosti za provedbu Strategije. Tijekom rada članovi Stručnog tima konzultirali su predstavnike relevantnih ustanova i organizacija s ciljem uključivanja širokog kruga javnosti u proces donošenja dokumenta važnog za cjelokupni razvoj općine Topusko.

I. OSNOVNA (SITUACIJSKA ANALIZA)

1. GEOGRAFSKI POLOŽAJ NASELJA I OPĆINE TOPUSKO

Općina Topusko smještena je na zapadnom rubu Sisačko-moslavačke županije, na samoj granici povijesnih pokrajina Banovine i Korduna. Obuhvaća brežuljkasto područje padina Petrove i Zrinske gore te porječje srednjeg toka rijeke Gline. Prema popisu iz 2011. godine na površini od 198,3 km² živi 2 985 stanovnika (DZS, 2011.). U prometnom pogledu područje općine Topusko povezano je državnom cestom D6 sa Siskom i Karlovcem, a županijskim cestama preko Viduševca i Pokupskog te Lasinje i Pisarovine sa Zagrebom. Županijskom cestom Topusko – Maljevac povezano je sa susjednom Bosnom i Hercegovinom (Velika Kladuša – Cazin – Bihać) te sa Slunjem i Plitvičkim jezerima.

U klimatskom pogledu općina Topusko je, poput ostatka kontinentalne Hrvatske, obuhvaćena umjereno toploim vlažnom klimom s toplim ljetima koja je na ovom prostoru modificirana utjecajem tresetišta i geotermalnih izvora. Najvrjednije prirodno bogatstvo, uz očuvan biljni i životinjski svijet, čine izvori geotermalne vode koji na površinu izbijaju iz dubine veće od 1500 metara. Temperatura vode ovih izvora kreće se između 49,5 i 68 °C, što ju, uz vrijedan mineraloški sastav, čini jednom od najkvalitetnijih u Europi.

Naselje Topusko nalazi se 62 km zračne linije južno od Zagreba, na sredini puta između Siska (47 km) i Karlovca (50 km). Prema popisu stanovništva iz 2011. godine Topusko ima 945 stanovnika. (DZS, 2011)

2. SASTAVNICE POVJESTI NASELJA I OPĆINE TOPUSKO

Zahvaljujući brojnim povoljnim prirodnim i društvenim čimbenicima prostor općine Topusko je naseljen od najranijih dana ljudskog postojanja. To ga odlikuje bogatstvom kulturno-povijesne baštine čija je vrijednost do danas u ograničenoj mjeri istražena i valorizirana. Za korištenje ovog iznimno važnog razvojnog resursa neophodno je provesti detaljno istraživanje i planiranje te pritom neizostavno voditi računa o načelu održivog razvoja.

PRAPOVIJEST

Blagodati termalne vode od prapovijesti su bili čimbenik naseljenosti te samim time gospodarskog i kulturnog razvijanja čiji su ostaci u skromnom obimu do danas istraženi i očuvani. Prvi tragovi ljudskog obitavanja pronađeni kod potoka Kalanjevac u Topuskom i to stariji od 10.000. godina. Na lokalitetu Bilo u Hrvatskom Selu su nađeni ostaci sojeničkog naselja vučedolske kulture starosti približno 4000-2000 godina prije Krista. Nalazi pronađeni u podnožju Nikolinog brda u Topuskom su nastali oko 1000 godina pr. Krista. Nalazište Turska kosa u selu Velika Vranovina nastalo je, također, u kasno brončano doba oko 1000-te godine pr. Krista, a svoj puni procvat doživjelo u starijem željeznom dobu (8.-4.st. pr. Krista). Tijekom arheoloških istraživanja na tom je lokalitetu, uz ostatke drvenih nastambi, upotrebnih predmeta i peći za taljenje željeza, pronađeno gotovo 600 glinenih figurica (idola) što ga čini jedinstvenim na području Srednje Europe. Tijekom mlađeg željeznog doba ovaj je prostor naseljen panonskim narodima Kolapijanima (nazvanim po riječi Kupi, lat. Colapis) koji su se bavili riječnim prometom, trgovinom i metalurgijom.

ANTIČKO RAZDOBLJE

Značaju ovog prostora u antičko doba, uz izvore termalne vode, svakako doprinosi smještaj na važnim komunikacijskim pravcima koji iz unutrašnjosti vode prema Dalmaciji. Arheološki ostaci potvrđuju da se na području Topuskog nalazilo visoko urbanizirano rimsко naselje pod nazivom Quadrata (ili po mišljenju

nekih autora Ad Fines) te da su njegovi stanovnici koristili izvore termalne vode u svrhu liječenja kao i u gospodarske svrhe. Brojni nalazi u obliku žrtvenika, dijelova arhitekture, sarkofaga, nadgrobnih spomenika, figura, nakita i novca svjedoče o visokom umjetničkom stupnju i kulturi života. Topusko je, nakon Siscije, jedno od najvažnijih antičkih lokaliteta središnje Hrvatske. Nedavnim istraživanjima otkriveni su ostaci rimskog foruma s bazilikom i hramom. Ostaci novca u izvor bistrog vrela termalne vode govore o zahvalnosti tamošnjih stanovnika (često vojnih veterana) za liječenje rana dobivenih u ratnim pohodima, a brojni kameni žrtvenici o vjerskim kultovima i običajima tadašnjeg stanovništva.

CISTERCITSKO RAZDOBLJE

Značajno razdoblje u povijesti ovog kraja svakako je razdoblje upravljanja crkvenog reda cistercita opatijom i crkvom Blažene Djevice Marije u Topuskom. Pripadnici ovog crkvenog reda dolaze početkom XIII. iz opatije Clairvaux u Francuskoj na prostor Gorske županije na poziv hrvatsko-ugarskog kralja Andrije II. koji je za njihove potrebe dao sagraditi crkvu i samostan u Toplici. Za odabir lokaliteta ponovo je presudan bio položaj na važnom prometnom pravcu, ali i činjenica da je način života pripadnika cistercitskog reda usko vezan uz vodu. Cisterciti su imali važnu ulogu u duhovnom, gospodarskom i kulturnom razvoju Hrvatske. U gotičkom stilu građena je crkva Blažene Djevice Marije, prva i najznačajnija gotička građevina u Hrvatskoj, čiji su ostaci (pročelje s monumentalnim glavnim portalom) očuvani do danas i zbog svoje povijesne i spomeničke vrijednosti imaju status zaštićenog kulturnog dobra te zaslужuju posebno mjesto u kulturnoj ponudi Topuskog. U okviru samostana postojala je jedna od rijetkih srednjovjekovnih čitaonica, škola i pisarnica. Iz tog istog perioda na Nikolinom brdu pronađeni su ostaci crkve sv. Nikole, a na vrhu Petrove gore ostaci pavlinskog samostana s crkvom sv. Petra čiji ostaci su dijelom rekonstruirani i danas vidljivi. Okolno stanovništvo živjelo je u selima i varošima u kojima se slobodno trgovalo. Jedna od takvih varoši bila je Perna koja je 1225. godine od Bele IV. dobila status slobodnog kraljevskog grada, drugog po redu, nakon Varaždina, na hrvatskim prostorima.

Osmanska osvajanja promijenila su tijek povijesnog razvoja ovog kraja. Cisterciti postupno napuštaju samostan u Toplici i povlače se u sigurnija područja. Njihovu sudbinu dijeli i okolno stanovništvo. Opatija je od početka 15. stoljeća prešla u vlasništvo različitih svjetovnih i crkvenih gospodara. Među njima su bili i zagrebački biskupi koji od tada do danas nose naslov topuskih opata. Jedan od njih (prvi po redu) bio je pomoćni zagrebački biskup Juraj od Topuskog koji je zaslужan za narudžbu izrade dva minijaturama bogato oslikana misala. Ovi se misali čuvaju u Riznici zagrebačke katedrale i Knjižnici Zagrebačke nadbiskupije i „smatraju se najreprezentativnijim ostvarenjima te vrste u hrvatskoj umjetnosti“. (Pelc, 2018.)

RAZDOBLJE VOJNE KRAJINE

Topusko ponovo svoj puni procvat doživjava u sastavu Vojne krajine, pod upravom I. banske pukovnije. Poticaj obnovi lječilišta dao je car Franjo I. Habsburški prilikom boravka u Topuskom 1818. godine. Prilikom njegova posjeta u podnožju Nikolinog brda sagrađena je drvena glorijeta i otvorena Spomen knjiga u koju su se, uz cara Franju i caricu Karolinu Augustu, upisali brojni gosti i posjetitelji Topuskog. Oba dijela Spomen knjige danas se čuvaju u Državnom arhivu u Karlovcu. Car je dekretom zabranio daljnju devastaciju ostataka cistercitske crkve i samostana u današnjem parku Opatovina te potpomogao gradnju novih kupališnih objekata.

Veliku zaslugu za razvoj Topuskog treba pripisati vojnokrajiškim zapovjednicima Ivanu Nestoru, Ivanu Benku i Josipu Jelačiću čijim se zalaganjima Topusko uždiglo u red jednog od najpoznatijih lječilišnih mjesta Austro-Ugarske Monarhije. U to vrijeme, za potrebe lječilišta, nastaju brojne reprezentativne građevine smještene najprije uz Bistre izvore (Spiegelbad), a kasnije u drugoj polovici 19. stoljeća s razvojem mjesta okosnica postaju Blatni izvori i Blatne kupke. Osim kupališnih zgrada grade se dvije nove crkve: katolička i pravoslavna, uređuju parkovi, šetnice i drvoredi.

Zahvaljujući ležištima željezne rude na Petrovoj gori, u selu Ponikvari se tijekom 19. stoljeća otvara talionica željeza koja je kasnije premještena u Veliku Vranovinu, gdje je uz proizvodne pogone izgrađeno i stambeno naselje za radnike. Željezara je zbog stečaja prestala s radom 1926. godine.

20. I 21. STOLJEĆE

Svoj najrazvijeniji urbani oblik, po uzoru na slična srednjoeuropska kupališna mjesta, Topusko je doživjelo početkom 20. stoljeća. Osim kupališnih i lječilišnih kapaciteta naselje su odlikovali brojni hortikulturni sadržaji: parkovi i perivoji (Stari i Engleski park, park Opatovina), šetnicama uređeno Nikolino brdo, brojni vrtovi ispred lječilišnih zgrada i ulice oblikovane u promenade s obostranim drvoređima. Naselje je imalo električnu centralu, vodovod i asfalt te je željezničkom prugom povezano sa Siskom i Karlovcem.

Nažalost, ratna zbivanja tijekom 20. stoljeća nanose velike ljudske i materijalne štete Topuskom i okolicu. Mnoge reprezentativne građevine do temelja su uništene tijekom II. svjetskog rata te u Domovinskom ratu. Neke od srušenih građevina su se isticale velikom graditeljskom i estetskom vrijednošću (Lječilišna restauracija, Vila Mirna i Banska palača) te zaslužuju biti obnovljene u svom izvornom obliku i na izvornoj lokaciji.

Dvadeseto stoljeće je ujedno i razdoblje važnih pozitivnih povijesnih zbivanja koja su ostavila pečat na današnjem stanju i izgledu Topuskog i okolice. Tijekom 2. svjetskog rata tu je bilo okupljalište antifašističkih snaga pod čijim pokroviteljstvom se, uz III. Zasjedanje ZAVNOH-a, održava i I. kulturni kongres radnika Hrvatske. Upravo ovdje je svjetlo dana ugledalo i posebno izdanje poeme Jama Ivana Gorana Kovačića.

Nakon 2. svjetskog rata uslijedio je brži gospodarski napredak koji je donio i nove sadržaje bazirane na lječilišnom turizmu.

Nakon Domovinskog rata bilježimo višegodišnju stagnaciju i u zadnjim godinama nastojanja da se stvore osnove budućeg gospodarskog rasta temeljenog na razvoju kulturnog i lječilišnog turizma.

3. KULTURNO-POVIJESNA BAŠTINA OPĆINE TOPUSKO

Pojmom „kulturna baština“ obuhvaćeni su svi materijalni i nematerijalni tragovi, ostaci i proizvodi djelovanja ljudske vrste kroz prošlost.

Prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara osnovna podjela kulturnih dobara je na nepokretna, pokretna i nematerijalna dobra. Ova podjela će biti osnova za vršenje statusne analize kulturne baštine općine Topusko pri izradi Strategije.

Kulturna baština, materijalna i nematerijalna, važan je čimbenik identiteta i dokaz povijesnog kontinuiteta naselja Topusko i okolnih naselja, stoga ju je potrebno zaštiti od svake daljnje devastacije i očuvati njene temeljne vrijednosti kao važnog razvojnog resursa na osnovu kojeg Topusko može graditi svoj prepoznatljivi identitet turističkog i lječilišnog mjesta. Zaštitu i očuvanje kulturne baštine općine Topusko provodi, sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, nadležni Konzervatorski odjel u Sisku Uprave za zaštitu kulturne baštine. Zajedno s lokalnom samoupravom, kulturnim i obrazovnim institucijama, javnim ustanovama i turističkom zajednicom skrbi o njenom identificiranju, dokumentiranju, zaštiti, korištenju i promicanju njenih vrijednosti s ciljem razvoja njezine održivosti.

Statusna analiza kulturne baštine općine Topusko velikim je dijelom izvršena na osnovu Konzervatorske podloge za prostorni plan općine Topusko izrađene od strane Uprave za zaštitu kulture Ministarstva kulture Republike Hrvatske u Zagrebu 2003. godine. Prilikom izrade Konzervatorske podloge izvršena je cijelovita analiza urbanističko arhitektonskih i krajobraznih vrijednosti naselja. Provedena je inventarizacija i vrednovanje nepokretnе kulturne baštine. Također je izvršen uvid u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske kojeg vodi Ministarstvo kulture i medija i na osnovu njega izrađen popis zaštićenih kulturnih dobara na području Općine Topusko.

Statusna analiza temeljem Konzervatorske podloge i Registra kulturnih dobara najvećim dijelom je obuhvaćala nepokretnu materijalnu baštinu te ju je bilo potrebno dopuniti podacima o pokretnoj i nematerijalnoj kulturnoj baštini. Također je uočena potreba dalnjih istraživanja i revidiranja postojećih popisa i valorizacija, kao i predlaganje mjera zaštite i očuvanja u skladu s novim otkrićima i rezultatima znanstvenih i stručnih istraživanja.

U drugom dijelu statusne analize pristupilo se analizi upravljanja, očuvanja i zaštite kulturne baštine od strane javnog sektora, ali i uloge pojedinaca, vjerskih organizacija i organizacija civilnog društva te je posebna pozornost posvećena financiranju kulturne baštine i njezinoj gospodarskoj valorizaciji.

3.1. NEPOKRETNA KULTURNA BAŠTINA OPĆINE TOPUSKO

Nepokretnu kulturnu baštinu općine Topusko čine povjesna naselja i dijelovi naselja, povjesne građevine i skloovi, tradicijsko graditeljstvo, elementi povjesne opreme prostora, industrijska i tehnička baština, memorijalna baština, arheološka nalazišta te kulturni krajolik.

Na području općine Topusko nalaze se kulturna dobra koja su zbog svoje vrijednosti stavljena pod pravnu zaštitu i upisana u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske.

Tablica 1: Kulturna dobara općine Topusko

Redni broj	Registarski broj	Naziv kulturnog dobra	Adresa	Vrsta kulturnog dobra
1.	Z-6065	Arheološko nalazište Turska kosa	Velika Vranovina	Arheologija
2.	Z-6279	Ostaci starog grada Pernika	Perna	Arheologija
3.	Z-4136	Kulturno-povjesna cjelina naselja Topusko	Topusko	Kulturno-povjesna cjelina
4.	Z-4411	Kompleks ruševina cistercitske opatije	Topusko, Opatovina	Nepokretna pojedinačna
5.	Z-4412	Memorijalno mjesto zgrade restorana Iječilišta	Topusko, Trg Josipa Jelačića 16	Nepokretna pojedinačna
6.	Z-3260	Pavlinski samostan sv. Petra na Petrovoj gori	Malička	Nepokretna pojedinačna
7.	Z-5734	Tradicijska okućnica na kbr.21	Perna, Perna 21	Nepokretna pojedinačna

Izvor: <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/registar-kulturnih-dobara-16371/16371>

3.1.1. Povjesna naselja i dijelovi naselja

U Konzervatorskoj podlozi za Prostorni plan uređenja općine Topusko (2003) je navedeno da se pod pojmom povjesne ili tradicionalne cjeline podrazumijeva svaka grupacija građevina i prostora u gradskoj ili seoskoj sredini, čija se vrijednost priznaje s arheološkog, arhitektonskog, povjesnog, estetskog, etnološkog i sociokulturnog stanovišta.

Na prostoru općine Topusko nalazi se jedno povjesno naselje malogradskog obilježja i osam povjesnih naselja seoskih obilježja.

3.1.1.1. Povjesna naselja malogradskih obilježja

Kulturno-povjesna cjelina naselja **Topusko** upisana je u Registar kulturnih dobara kao zaštićeno nepokretno kulturno dobro i vodi se pod oznakom Z-4136. Konzervatorskom podlogom definirana je zona zaštite arheološkog područja, rasprostiranja antičkog naselja, te zona zaštite urbanističkih i graditeljskih struktura koja obuhvaća zonu stroge zaštite, kontaktne zone, te zonu zaštite krajolika.

Obilježja stanja

U Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske (2020) navodi se da tragovi ljudske djelatnosti na području Topuskog potječe s prijelaza iz kamenog u metalno doba, a od 1000. g. pr. Kr. može se pratiti kontinuitet življenja oko topičkih termalnih izvora. Današnje naselje Topusko prvi urbani izgled dobiva u rimsко doba. Rimsko naselje, još uvijek nerazjašnjeno imena (Quadrata/Ad Fines?), bilo je važno vojno i administrativno središte, no usprkos tomu primarni sadržaj naselja ostaju termalne vode. Početkom 13. st. na topuskom vlastelinstvu, razvilo se gradsko naselje. Izgradnjom cistercitskog samostana formirana je druga žarišna točka naselja. U novom vijeku Topusko se razvija u poznati lječilišni centar Austro-Ugarske Monarhije u kojem je sredinom 19. st. izgrađen kupališni kompleks, uređen prema tadašnjim standardima urbanizma srednjoeuropskih kupališnih mjesta. Osim kupališnih zgrada s bazenima (Bistre, Vojne i Blatne), u naselju su organizirani perivoji - Engleski park, park Opatovina, šetnicama uređeno Nikolina brdo te niz manjih vrtova ispred svih važnijih lječilišnih građevina. Ulice uz glavne prometne smjerove oblikovane su kao promenade s obostranim drvoređima. Oko izvora koji su dobili nazive po znamenitim osobama iz povijesti Topuskog (Benkovo, Jelačićovo, Mollinaryjevo) bile su uređene i hortikultурno oblikovane površine.

Unutar Kulturno-povjesne cjeline naselja Topusko nalaze se povjesne građevine: Stambena kuća u Glinskoj ulici br. 1, Vila Mirna, Vrtlarska kuća u parku Opatovina, Parohijska kuća, kompleks Blatnih kupki, zgrada stare pošte, zgrada stare škole, zgrada žandarmerije i Draškovićevi podrumi. Neke od njih sačuvane su u svom izvornom obliku, dok su druge razrušene ili se nalaze u trošnom stanju te ih je neophodno restaurirati.

Međutim, ratna zbivanja tijekom 20. stoljeća uništila su mnoge vrijedne građevine i narušila osnovnu strukturu samog naselja. Posljedice Domovinskog rata osjećaju se i danas, 25 godina po njegovu završetku.

PROBLEMI	POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> - tijekom Domovinskog rata je srušen veliki broj vrijednih građevina koje do danas nisu obnovljene: Vila Mirna, zgrada Lječilišne restauracije (Spomen-dom ZAVNOH-a) te Domovi I, II i III. - neuređenost i zapuštenost velikog broja spomenika kulturno-povjesne baštine - Nepostojanje sustavne skrbi o kulturno-povjesnoj baštini na području općine Topusko - nepostojanje planskog dokumenta za očuvanje, skrb i valorizaciju kulturno-povjesne baštine što dovodi do sporadičnih i nepovezanih aktivnosti usmjerenih na revitalizaciju kulturno-povjesnih dobara općine Topusko - nepostojanje službe unutar Općine Topusko zadužene za skrb o kulturno-povjesnoj baštini - nedostatak finansijskih sredstava - nepostojanje muzejskog prostora - nedostatak stručnih kadrova 	<ul style="list-style-type: none"> - u konzervatorskom pogledu potrebno je izraditi prostorni plan uređenja za ukupno područje zaštite, a za pojedine dijelove po potrebi i detaljne planove te izraditi konzervatorsku podlogu s analizom i valorizacijom pojedinačne građevne strukture (katalog građevina), inventarizaciju urbane i perivojne opreme, valorizaciju arheološke zone s prijedlogom prezentacije, kao temeljnu podlogu za daljnje urbanističko planiranje - isplanirati način očuvanja, zaštite i valorizacije postojećih kulturno-povjesnih dobara - organizirati stručnu službu u sklopu općine Topusko za skrb o kulturno-povjesnoj baštini - osigurati mogućnost obnove ratom porušenih građevina u njihovom izvornom obliku, uz pronađak svrhovite namjene

	- osigurati formiranje muzejskog i izložbenog prostora
--	--

3.1.1.2. Povijesna naselja seoskih obilježja i tradicijsko graditeljstvo

Područje općine Topusko najvećim je dijelom ruralno područje kojeg karakteriziraju očuvani ruralni krajolici s petnaest seoskih naselja. Pojedinačne primjere povijesnih zidanica i tradicijske arhitekture (stambenih i gospodarskih građevina) moguće je pronaći u većini naselja. U nekoliko naselja – Bjelavini, Katinovcu, Crnom Potoku, Gredanima, Maličkoj, Perni, Suvoj Perni i Vorkapiću – očuvane su povijesne strukture naselja, a u pojedinim zaselcima i veći broj drvenih tradicijskih građevina. Na području Općine Topusko javljaju se dva tipa seoskih naselja. Kod izduženih (zbijenih) naselja okućnice prate prometnicu i/ili potok, dok su kod raštrkanih naselja okućnice grupirane u manje skupine, obično udaljene. Na okućnicama se nalaze stambene građevine (kuća) i gospodarske građevine (štala, sjenik, kolnica, bunar, svinjac, kokošnjak, kuruzana, krušna peć i dr.), koje su nerijetko ograđene drvenim plotovima. Važno su obilježje prostora kultivirane površine kao što su cvjetnjaci, vrtovi za povrće, odrine vinove loze, voćnjaci i dr., kao i pašnjaci, livade, oranice te područja voda (rijeka, potoka, izvora). Pristupna su dva osnovna tipa tradicijskih građevina, prizemnice i katnice. Građevine nerijetko imaju izduženi pravokutni tlocrt i troprostornu tlocrtnu dispoziciju, a zabilježene su i građevine s tlocrtom „u ključ“ tj. u obliku slova L. Očuvane građevine najvećim su dijelom građene u 19. st i tijekom prve polovine 20. st. korištenjem lokalnih prirodnih materijala – kamena (za temelje) i drvenih planjki (za zidne stijenke) – te biber crijepe (za krovni pokrov). U pojedinim naseljima (npr. Bjeljavina, Perna, Vorkapići, Malička, i dr.) očuvani su primjeri cjelovitih okućnica, nizova okućnica, kao i okućnica s pojedinačnim stambenim ili gospodarskim građevinama.

Zbog brojnih tokova (rijeke Gline i potoka) na području Topuskog je postojala velika koncentracija mlinova vodenica. Dio ovih građevina je očuvana u cijelosti (npr. Perna, Staro Selo Topusko, Malička, Pecka, Vorkapić, i dr.) ili su očuvane lokacije nekadašnjih mlinova (npr. Hrvatsko Selo, Ponikvari, i dr.). Osim tradicijskih drevnih građevina u seoskim su naseljima očuvane školske zgrade, zgrade mjesnih zajednica i društvenih domova, zgrade medicinskih ustanova, i sl.

Očuvanje ruralnih krajolika, tradicijske drvene arhitekture i povijesnih građevina u ruralnom prostoru je danas otežano zbog malog broja stanovnika u ruralnim naseljima, slabe gospodarske i poljoprivredne proizvodnje te zapuštenih površina. Ruralni krajolici i arhitektura u ruralnom prostoru predstavljaju potencijal za razvoj ruralnog i kulturnog turizma. U povijesnim seoskim naseljima potrebno je čuvati povijesnu matricu naselja, tradicijsku organizaciju tj. raspored građevina na okućnicama, a posebno poteze i okućnice s očuvanim tradicijskim drvenim građevinama. Kontinuirano je potrebno raditi na zaštiti i očuvanju ruralnih krajolika i drvene tradicijske arhitekture, uključujući izradu evidencija, valorizacija, upis u Registar kulturnih dobara RH, provođenje obnova i izvođenje zaštitnih radova, te privođenje namjeni i korištenje takvih građevina.

PROBLEMI	POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> - rijetka naseljenost - nepovoljna dobna struktura stanovništva koju karakterizira visoki udio starog stanovništva - gospodarska zapuštenost prostora - nepostojanje sustavne skrbi o tradicijskom graditeljstvu kao vrlo važnom elementu kulturno-povijesne baštine - nepostojanje plana zaštite, očuvanja i valorizacije povijesnih naselja seoskih obilježja. - nepostojanje plana valorizacije i samoodrživosti 	<ul style="list-style-type: none"> - evidentirane objekte tradicijskoga graditeljstva treba održavati u okviru njihovih arhitektonskih obilježja i vrijednosti, a novu izgradnju treba volumenom i oblikovanjem te materijalima završne obrade prilagoditi povijesnom ambijentu - očuvati karakterističnu parcelaciju - razviti eko i seoski turizam - urediti tematske staze - poticati privođenje namjeni tradicijskih i općenito povijesnih građevina

3.1.2. Povijesne građevine i sklopovi

U povijesne građevine i sklopove na prostoru općine Topusko ubrajamo crkve i kapele, povijesne građevine stambene i javne namjene te povijesne gospodarske građevine.

3.1.2.1. Crkve i kapele

Na prostoru općine Topusko od sakralnih građevina nalaze se: Župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije, Pravoslavna parohijska crkva Jovana Preteče i kapele u Hrvatskom Selu, Ponikvarima, Velikoj Vranovini i Gređanima.

Niti jedan od navedenih sakralnih objekata nije ostao sačuvan u svom izvornom obliku, već su ponovo izgrađeni i obnovljeni po uzoru na prvotne oblike i stilove gradnje.

Crkva Pohoda Blažene Djevice Marije smještena je na istočnom dijelu povijesne jezgre Topuskog. Građena je u vremenu od 1830. do 1835. godine, srušena je tijekom Domovinskog rata te ponovo obnovljena u vremenu od 1997. do 2000. godine prema izvornom obliku gradnje u kasnobarokno-klasicističkom stilu. Po tipu gradnje je jednobrodna građevina s izduženim svetištem i zaobljenom plitkom apsidom.

Pravoslavna parohijska crkva sv. Jovana Preteče sagrađena je u Topuskom podno padina Nikolinog brda 1826. godine, a posvećena je 4. lipnja 1827. godine. Tijekom Drugog svjetskog rata je srušena te je ponovo izgrađena 1973. godine kao jednostavna jednobrodna građevina izduženog tlocrta s pravokutno oblikovanom apsidom. Vanjština ima karakteristike sakralnih građevina istočnjačkog tipa.

Kapela Blažene Djevice Marije u Velikoj Vranovini je sagrađena krajem 19. stoljeća u samom središtu naselja. Teško je oštećena u Domovinskom ratu i obnovljena 1998. godine prema uzoru na izvornu iz 19. stoljeća.

Po tipu je jednostavna manja jednobrodna građevina sa zvonikom u krovištu stopljenim s plohom pročelja.

PROBLEMI	POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> - smanjenje broja stanovnika te time i vjernika koji posjećuju vjerske službe i pomažu u održavanju vjerskih objekata - neobilježenost i nedovoljno korištenje potencijala sakralnih objekata u turističke svrhe 	<ul style="list-style-type: none"> - osmisliti tematske staze koja će povezati sakralne objekte i groblja

3.1.2.2. Povijesne stambene građevine

U povijesne stambene građevine ubrajamo stari župni dvor u Topuskom, Vilu Mirnu, vrtlarsku kuću u parku Opatovina, stambeno naselje rudnika u Velikoj Vranovini i parohijsku kuću u Topuskom.

Obilježja stanja

Stambena kuća u Glinskoj ulici br. 1, poznata još kao **stari župni dvor**, je visoka prizemnica pravokutnog oblika podignuta, vjerojatno, početkom 20. stoljeća uz glavnu gradsku prometnicu na mjestu nekadašnjeg župnog dvora. Zgrada je građena od opeke, ima visoko doslivno krovište i visoki kamenom obloženi sokl. Dužim pročeljem na kojem se nalaze četiri visoka pravokutna prozora okrenuta je prema ulici, dok se ulaz u kuću nalazi na začelju. Vanjština je glatko žbukana, a vijenci i okviri oko otvora obloženi su dekorativnom opekom što je čest motiv na kućama iz početka 20. stoljeća, naročito na zgradama javne namjene. Na kući se nalazi spomen ploča s oznakom da se u njoj 1944. godine nalazilo sjedište CKH, što joj daje memorijalnu vrijednost.

Vila Mirna je bila reprezentativna gradska vila okružena vrtom koju je dao je izgraditi grof Janko Drašković oko 1830. godine kao kuću za odmor. Ova je visoka dvokrilna prizemnica sa zasebnim arkadnim trijemom ulaznog stubišta podignuta uz glavnu gradsku ulicu na rubu kupališnog perivoja. Proporcije njenog pročelja, volumena visokog lomljenog krovišta te detalji lučnih otvora i arkada davali su joj obilježja kasnobaroknog klasicizma.

Po svojim arhitektonskim, stilskim i estetskim kvalitetama bila je jedna od najvrjednijih gradskih kuća u Topuskom. U Domovinskem ratu je uništena do temelja.

Stambeno naselje rudnika u Velikoj Vranovini je ostatak nekadašnjeg kompleksa željezare i rudnika željezne rude u Velikoj Vranovini. Talionica je, usprkos čestim promjenama vlasnika, sve do oštećenja tijekom 2. svjetskog rata, radila kapacitetom od 80-100 radnika. Za potrebe smještaja radnika uz željezaru je izgrađeno stambeno naselje od kojeg je do danas ostala samo jedna skladišna zgrada i stambene kuće za radnike u relativno lošem stanju.

Parohijska kuća je jednokatnica pravokutnog tlocrta sagrađena uz Parohijsku crkvu sv. Jovana Preteče u drugoj polovici 19. stoljeća. Dužom stranom je položena u smjeru ulice, a funkcionalno je oblikovana s velikim podrumskim i gospodarskim prostorom u prizemlju te prostranim stanom i uredom na katu. Zidana je od kamena i opeke, a prizemlje je svodeno dubokim pruskim svodovima. U tijeku je projekt njene sanacije i uređenja čiji je nositelj crkvena općina Topusko.

Vrtlarska kuća u parku Opatovina trenutno se, zbog nerazriješenih imovinsko-pravnih odnosa, nalazi u zapuštenom stanju. Postoje planovi njene sanacije i pretvaranja u muzej cistercita, odnosno izložbeni prostor parka Opatovine.

PROBLEMI	POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> - rušenjem jedne od najreprezentativnijih građevina, vile Mirne, urbanizam naselja Topusko je znatno narušen i devastiran - ostale građevine, premda očuvane, nalaze se u zapuštenom stanju - u posebno lošem stanju su ostaci stambenog naselja rudnika u Velikoj Vranovini te je upitna njihov opstanak u budućnosti - vrtlarska kuća u parku Opatovina ima neriješeno imovinsko-pravne odnose koji sprečavaju daljnje intervencije - stari župni dvor u Glinskoj ulici je također u vrlo zapuštenom stanju - nepostojanje plana/strategije obnove i prenamjene ovih građevina 	<ul style="list-style-type: none"> - sačuvati od dalnjeg propadanja, renovirati i prenamijeniti očuvane građevine, posebno stari župni dvor i vrtlarsku kuću - nastaviti projekt uređenja Vrtlarske kuće u izložbeni prostor uređenja parka Opatovina ili muzej cistercita - sačuvati uspomenu na lokalitet vile Mirne te ostaviti otvorenu mogućnost njezine obnove - sačuvati od dalnjeg propadanja graditeljski industrijsko stambeni sklop u Velikoj Vranovini značajan je za povijest industrije i rudarstva Petrove gore - izraditi plan gospodarenja navedenim objektima

3.1.2.3. Povijesne građevine javne namjene

U povijesne građevine javne namjene na području općine Topusko ubrajamo srušeni Lječilišni restoran, Blatne kupke, zgradu stare pošte, zgradu žandarmerije, zgrade starih škola u Topuskom, Velikoj Vranovini i Vorkapić Selu te zgradu željezničke postaje Topusko.

Obilježja stanja:

Lječilišna restauracija bila je reprezentativna građevina koja je izgrađena prema ideji bana Josipa Jelačića sredinom 19. stoljeća nasuprot ulaza u Blatne kupke. Ova jednostavna pravokutna visoka prizemnica isticala se arkadnim pročeljem oblikovanim dekorativnim elementima ranog historicizma. U restauraciji je u svibnju 1944. godine održano III. zasjedanje ZAVNOH-a. U spomen na taj događaj 1984. godine potpuno je renovirana i preuređena u Spomen dom ZAVNOH-a. U njenom se sastavu nalazio i muzej. U Domovinskому ratu uništena je do temelja.

Kompleks Blatnih kupki je izgrađen sredinom 19. stoljeća uz izvore termalne vode i ljekovitog blata. Zgrada s velikim bazenom i 18 pojedinačnih kabina s kadama izgrađena je zaslugom bana Josipa Jelačića. Odlikovala se raskošnim stilom ranog historicizma s neogotičkim i neoromaničkim detaljima. Tijekom vremena više je puta obnavljana i preoblikovana. Uz nju su tijekom 20. stoljeća sagrađeni prateći smještajni objekti Dom I i Dom II koji su tijekom Domovinskog rata u potpunosti uništeni. Do danas je očuvana zgrada kupki i uz nju rashladni toranj (zbog nagnutosti poznat kao kosi toranj). Zgrada je i danas u funkciji te se u njoj nalazi dio opreme i prostora za provođenje fizikalnih terapija u sklopu Lječilišta Topusko.

Zgrada stare pošte je prizemnica izduženog pravokutnog oblika izgrađena sredinom 19. st. uz glavnu gradsku ulicu. Isprva je služila kao gostonica, a zatim kao pošta. Danas su u njoj smješteni uredi Turističke zajednice Općine Topusko, Narodna knjižnica i čitaonica te Općinsko društvo Crvenog križa Topusko. Zgrada je sačuvana u prvobitnom obliku s pročeljem ukrašenim dekorativnim detaljima ranog historicizma.

Ima posebnu urbanističku i dokumentarnu vrijednost kao jedna od malobrojnih sačuvanih građevina u izvornom obliku koje su formirale staru gradsku jezgru.

Zgrada žandarmerije je jednostavna i skromna građevina izgrađena u prvoj polovici 19. stoljeća što ju stavlja u rang najstarijih očuvanih građevina u Topuskom. U početku je služila kao „konačište upravnog časnika“, a kasnije kao zgrada žandarmerije. Zgrada je sastavljena od 10 prostorija u prizemlju i velikog otvorenog potkrovlja. Danas je u prilično zapuštenom stanju te čeka sredstva za obnovu i prenamjenu. Za te potrebe je izrađen Glavni i izvedbeni projekt rekonstrukcije i prenamjene te je ishođena građevinska dozvola.

Zgrada stare škole u Topuskom je jednokatnica pravokutnog tlocrta podignuta početkom 20. stoljeća nasuprot nove župne crkve. Njeno glavno pročelje dekorirano je geometriziranim secesijskim detaljima. Po svom sadržaju i položaju u gradskoj jezgri zgrada ima istaknuti urbani značaj. U njoj se trenutno nalazi uprava tvornice TIM Topusko.

Zgrada stare škole u Vorkapić Selu je skladno oblikovana zgrada iz 30-tih godina 20. stoljeća. Na školi se nalazila spomen ploča s imenima poginulih stanovnika sela u Drugom svjetskom ratu. Danas se nalazi u zapuštenom stanju.

Zgrada stare škole u Velikoj Vranovini

Tijekom 2. svjetskog rata, po dolasku partizanskih vlasti u Topusko, osniva se škola u Ponikvarima, a zatim i u Velikoj Vranovini. Nastava se prvotno odvijala u prostorima Talionice željeza. Zbog nedostatka prostora, od početka školske godine 1947./48. nastava se odvijala u privatnoj kući koja je danas u vrlo zapuštenom stanju.

Zgrada željezničke postaje Topusko je jednokatna građevina pravokutnog tlocrta, smještena izvan naselja, uz nekadašnju željezničku prugu Sisak -Topusko - Karlovac. Izgrađena je 1903. godine u maniri tadašnjih željezničkih građevina. Pokrivena je dvostrešnim krovom s crijeponom. Tijekom vremena su njena pročelja izmijenila svoj izvorni oblik. Gubitkom osnovne funkcije prepuštena je propadanju te se nalazi u vrlo zapuštenom stanju.

PROBLEMI	POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> - nedostatak finansijskih sredstava za ponovnu izgradnju najreprezentativnije povjesne građevine u Topuskom – Lječilišne restauracije - neriješeni imovinsko-pravni odnosi - nedostatak relevantnih natječaja za provedbu projekta obnove i uređenja zgrade žandarmerije - nepostojanje interesa i mogućnosti za obnovu i održavanje postojećih zgrada škola u Velikoj Vranovini i Vorkapić Selu te zgrade željezničke postaje	<ul style="list-style-type: none"> - faksimilna obnova Lječilišne restauracije - obnoviti zgradu Blatnih kupki u izvornom obliku - obnoviti zgradu žandarmerije, zgradu željezničke postaje i zgrade područnih škola uz određivanje svrhe i modela samoodrživosti

3.1.2.4. Povijesne gospodarske građevine

U povijesne gospodarske građevine ubrajamo Draškovićeve podrume u Topuskom te brojne mlinove na rijekama i potocima.

Obilježja stanja:

Draškovićeve podrume sačinjavaju dva podruma dužine preko 60 metara u podnožju Nikolinog brda koje je tijekom 18. stoljeća izgradila plemenitaška obitelj Drašković. Za njihovu je gradnju korišten kamen cistercitskog samostana. Isprva su korišteni za skladištenje usjeva, a kasnije za čuvanje zimnice i pića te kratko kao ugostiteljski objekt. Tijekom 2. svjetskog rata u njima je bilo sklonište vijećnika ZAVNOH-a i savezničkih misija. U današnje se vrijeme povremeno koriste za održavanje izložbi, koncerata i sličnih događanja.

Mlinovi (vodenice)

Znanstvenim je istraživanjima potvrđeno postojanje više od 50 mlinova (vodenica) na rijekama i potocima općine Topusko, od kojih je 15 sačuvanih, 16 srušenih, dok je za ostale iz kartografskih i literarnih izvora potvrđeno postojanje, ali nije utvrđeno jesu li sačuvani u strukturi ili samo u lokaciji. (Hornik, 2021, str. 2).

Od najznačajnijih možemo izdvojiti:

1. Mlin na rijeci Glini u selu Katinovac je drveni mlin vodeničar s 4 kola, poznat pod nazivom Crljenac. Pravokutnog je oblika sa zidanim temeljem i dvostrešnim krovištem prekrivenim crijeponom. Građen je od hrastovih planjki spojenih na otesane uglove. Ovaj mlin- vodenica spada u vrstu mlinova kašikara (žličnjaka). Mlin je u novije vrijeme obnovljen i ukopljen u hidrocentralu te mu je zbog njegove sadašnje funkcije ograničen pristup.
2. Mlin Pilana na rijeci Glini u Starom Selu je dobro očuvani primjer stare vodenice u kojoj se mljelo žito za potrebe okolnog stanovništva. Nakon Domovinskog rata mlin je obnovljen, a pored njega je uređeno izletište.
3. Mlinovi u naseljima Perna (Božić, Knežević, Kljajić, Sokolović), Pecka (Oreščanin, Mazinjanin), Staro Selo (Bjelavac, Stojkovac, Grab), Vorkapić (mlin u Donjem Lugu), Donja Čemernica (Bakić) i u dva mlina u selu Malička.

Lokacije nekadašnjih mlinova su potencijalna mjesta budućih izletišta i kupališta te eventualne gradnje u skladu s ambijentom.

PROBLEMI	POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> - neriješeni imovinsko-pravni odnosi Draškovićevih podruma onemogućavaju njihovu obnovu i stavljanje u funkciju - demografska opustjelost okolnih naselja utjecala je na zapuštenost rijeka i potoka te mlinova na tim vodotocima	<ul style="list-style-type: none"> - urediti Draškovićeve podrume i u njih premjestiti lapidarija iz prostora hotela Toplica - provesti zaštitu starih mlinova od daljnog propadanja i uključiti ih u turističku ponudu - istražiti vrijednost vodenica s ciljem njihove zaštite i očuvanja te obnove

3.1.2.5. Elementi povijesne opreme prostora

U Elemente povijesne opreme prostora na području općine Topusko ubrajamo Paviljon u lječilišnom perivoju u Topuskom (Mužički paviljon), Žuti kamen u Topuskom, Mollinaryjevo vrelo u Topuskom, Vrelo kod Blatnih kupki u Topuskom, Benkovo vrelo u Hrvatskom Selu, Jelačićeve vrelo u Velikoj Vranovini i Sunčani sat u Topuskom.

Obilježja stanja:

Paviljon u Lječilišnom perivoju (Mužički paviljon) je sagrađen u drugoj polovici 19. stoljeća i sačuvan do danas. U njemu je u vrijeme austro-ugarske vladavine svake nedjelje svirao austrijski vojni orkestar koji je zabavljao prolaznike u šetnji ovim parkom. Danas je popularno okupljalište mlađih i posjetitelja Topuskog.

Kamena spomenica (Žuti kamen) se nalazi na jugoistočnoj padini Babićevog brda, uz prilaznu cestu prema Katoličkom groblju. To je stijena u koju su uklesana imena, inicijali, datumi i poruke posjetitelja Topuskog tijekom 19. i 20. stoljeća. Prvi je svoje ime u ovu stijenu uklesao otac modernog Topuskog Ivan Nestor 1818. godine, a nakon njega vojnici u službi Vojne krajine kojima je Nestor zapovijedao. Ovdje je svoje inicijale uklesao i Josip Jelačić, tadašnji zapovjednik I. banske pukovnije u Glini, kasnije hrvatski ban. Stijena je sačinjena od mekanog kamena i podložna je vremenskim utjecajima te ju je neophodno zaštiti od daljnog propadanja.

Mollinaryjevo vrelo je izvor vode (vrelo) uređeno 1877. godine u čast austrijskog generala i upravitelja Hrvatsko-slavonske Vojne krajine Antona Mollinaryja.

Pitka hladna voda ovog vrela pogodna je za piće, a sjenoviti šumarak pruža posjetiteljima odmor u hladovini. Vrelo je 1998. godine uređeno i obnovljeno u organizaciji Općinskog društva Crvenog križa Topusko.

Vrelo kod Blatnih kupki u Topuskom je samostojeće zidano vrelo podignuto početkom 20. stoljeća u parku uz kompleks Blatnih kupki. Izvedeno je u obliku pravokutnika s bočnim krilima u čijem je središtu polukružna niša i polukružni zidani slivnik u kojeg teče voda. Uz bočne stranice se nalaze kamene klupe koje čine dio uobičajene opreme zidanih vrela. Danas je kamena konstrukcija presvučena kulirom čime je umanjena njezina estetska vrijednost. Na ovom vrelu su stanovnici i posjetitelji Topuskog točili termalnu vodu. Danas nije u funkciji.

Benkovo vrelo je izvor pitke vode kojeg je u drugoj polovici 19. stoljeća dao podići Antun Benko u čast svog oca Ivana Benka, zapovjednika I. banske pukovnije. Nalazi se na ulazu u naselje Hrvatsko Selo. Danas je od njegovog izvornog oblika ostalo vrlo malo, tek ostaci kamenog korita dok se na arhivskim fotografijama vidi da je nad vrelom bilo konstruirano visoko kućište ukrašeno neogotičkim dekorativnim detaljima.

Jelačićeve vrelo je sagrađeno sredinom 19. stoljeća u blizini naselja Velika Vranovina u čast tadašnjem zapovjedniku I. banske pukovnije u Glini Josipu Jelačiću koji je kasnije imenovan hrvatskim banom. Vrelo je arhitektonsko-građevinski objekt podignut u obliku šesterostранe kamene rotonde sa šesterostranim kamenim krovom. Dugo vremena bilo je omiljeno izletište lječilišnih gostiju te je i danas prostor ispred vrela opremljen klupama i stolovima za izletnike.

Sunčani sat je betonski stup sa sunčanim satom na vrhu koji je pomoću Sunčevih zraka i sjene pokazivao vrijeme. Izrađen je sredinom 19. stoljeća po uzoru na slične satove koji su postavljeni posvuda po Austro-Ugarskoj Monarhiji, u čijem sastavu se Hrvatska tada nalazila. U to vrijeme se nalazio u samom središtu života stanovnika i posjetitelja Topuskog. Danas se nalazi u devastiranom stanju. Nedavno je uređen prilaz do samog spomenika, dok se njegova rekonstrukcija očekuje u narednim vremenima.

PROBLEMI	POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> - brojni ostaci materijalne baštine nalaze se u muzejima izvan općine Topusko - povrat eksponata u Topusko, odnosno na mjesto gdje pripadaju, nije moguć zbog nedostatka adekvatnog prostora - Žuta stijena (Kamena spomenica) je u zapuštenom stanju, obrasla prirodnom vegetacijom koja, uz vremenske prilike utječe na njeno propadanje - od sunčanog sata ostalo je samo podnožje, dok je ostatak uništen - vrelo kod Blatnih kupki i Benkovo vrelo nalaze se također u zapuštenom stanju 	<ul style="list-style-type: none"> - vratiti muzejske eksponate u Topusko - uspostaviti muzejski prostor - urediti prilaz Kamenoj spomenici i zaštiti ju od propadanja - izvršiti rekonstrukciju Sunčanog sata - urediti vrelo kod Blatnih kupki i staviti u ga funkciju - urediti Benkovo vrelo u skladu s izvornim izgledom

3.1.2.6. Industrijska i tehnička baština

U industrijsku i tehničku baštinu na prostoru općine Topusko ubrajamo staru cestu i betonski most kod željezničke stanice u Topuskom, drveni most preko rijeke Gline, linijski tehnički sustav stare željeznice, željezni most preko rijeke Gline u Velikoj Vranovini te preostale zgrade rudnika željeza i ljevaonice u Velikoj Vranovini,

Obilježja stanja:

Cesta Topusko-Gredani-Glina poznata pod nazivom **stara glinska cesta** je prometni pravac čiji se kontinuitet može pratiti još od razdoblja antike. Na osnovu arheoloških nalaza može se zaključiti da se uz nju nalazila starorimska nekropola (grad mrtvih), a postoji pretpostavka da je tom trasom prolazila rimska Via magna koja je iz unutrašnjosti vodila prema Jadranskom moru.

Stara glinska cesta je do druge polovice 20. stoljeća bila glavni prometni pravac iz Topuskog prema Glini i Sisku. Šezdesetih godina 20. stoljeća sagrađena je nova cesta Topusko – Glina kao sastavni dio državne ceste Karlovac – Petrinja – Sisak, dok je stara u više etapa obnavljana. Godine 2018. je asfaltirana cijelom dužinom i otvorena za promet.

Betonski most kod željezničke stanice je novijeg datuma izgradnje te je u prometnoj funkciji. Preko njega prolazi „nova“ cesta Topusko-Glina.

Drveni most preko rijeke Gline, sagrađen sredinom 20. stoljeća bio je poveznica između naselja Topusko i Mala Vranovina. Danas se nalazi u devastiranom stanju.

Linijski tehnički sustav stare željeznice obuhvaća željezničku prugu Sisak – Topusko – Karlovac koja je sagrađena početkom 20. stoljeća (1903. do Vrginmosta i 1906. do Karlovca). Ilustraciju njene važnosti dokazuju brojke koje govore da je ovom prugom 1911. godine prevezeno 285 000 putnika i 98 000 tona robe. Nakon Drugog svjetskog rata razmatrala se mogućnost njene rekonstrukcije, ali do toga nikad nije došlo. Ova je željeznička pruga, uz prugu Vinkovci – Osijek, najviše nastradala pruga u Domovinskom ratu. Nakon Domovinskog rata na njoj nikada više nije uspostavljen putnički ni teretni prijevoz.

Željezni most u Velikoj Vranovini je dio topičkog javnog vodovoda s početka 20. stoljeća. Prvenstveno je služio kao nosač vodovodnih cijevi, ali i za prijelaz pješaka preko rijeke Gline. U šumi iznad Jelačićevog vrela još uvijek se mogu vidjeti i druge instalacije vodovoda, odnosno kaptaža izvora.

Preostale zgrade rudnika i ljevaonice u Velikoj Vranovini

Rudama bogato područje Petrove gore bilo je sredinom 19. stoljeća pod koncesijskom upravom „Udruženja rudnika željeza i talionica Petrova gora Topusko“. Navedeno je Udruženje 1860. godine probno pustilo u pogon talionicu željeza u Velikoj Vranovini, koja je radila sve do oštećenja tijekom 2. svjetskog rata. Do danas su očuvani dijelovi postrojenja, skladišna zgrada i prethodno spomenuti smještajni objekti za radnike. Svi objekti su u vrlo lošem stanju.

PROBLEMI	POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> - zapuštenost i demografska opustjelost prostora te nepostojanje gospodarskog interesa i inicijative za obnovu i stavljanje u promet željezničke pruge Sisak-Topusko-Karlovac - obnova drvenog mosta preko rijeke Gline je planirana u više navrata, ali zbog nedostatka finansijskih sredstava i demografske opustjelosti kraja do sada nije realizirana (Prema zadnjem provedenom popisu iz 2011. godine Mala Vranovina je imala svega jednog stanovnika.) - željezni most u Velikoj Vranovini nalazi se u zapuštenom stanju - zgrade rudnika i talionice u Velikoj Vranovini nalaze u vrlo zapuštenom stanju te postoji prijetnja njihova potpunog urušavanja 	<ul style="list-style-type: none"> - provesti istraživački rad i prezentaciju važnosti stare glinske ceste kroz prošlost - staviti u funkciju željezničku prugu čime bi se pospješila gospodarska i uz nju turistička revitalizacija kraja - obnoviti most na rijeci Glini i staviti ga u turističku i gospodarsku funkciju - urediti željeznički most u Velikoj Vranovini i uključiti ga u turističku ponudu - sačuvati od daljnog propadanja industrijski kompleks u Velikoj Vranovini

3.1.2.7. Memorijalna baština

U memorijalnu baštinu ubrajamo:

- spomenike vezane za antifašistički pokret tijekom 2. svjetskog rata: Spomenik NOB-a u Perni, spomenik u dvorištu škole u Peckoj, spomenik u šumi iznad sela Pecka, Spomenik kosturnica u Peckoj, Spomenik palim borcima u Starom Selu, Spomenik u Donjoj Čemernici, spomenici u Katinovcu, Maličkoj i Crnom Potoku, Spomenik na brdu Kalanjevac u Topuskom, spomenici palim borcima u Maloj Vranovini i Vorkapić Selu, Spomenik na Trgu bana Josipa Jelačića, partizanski aerodrom u Čemernici i spomen obilježje na ulazu u Draškovićeve podrume.
- groblja u Topuskom, Velikoj Vranovini i u naseljima Perna, Staro Selo i Gređani te groblje Kaluđerac nedaleko Perne

- memorijalne spomenike iz razdoblja Domovinskog rata: Spomenik poginulim braniteljima i civilnim žrtvama Domovinskog rata ispred zgrade Općine Topusko, Spomen obilježje - spomen ploča na zgradi knjižnice i čitaonice, Spomen ploča Ratnoj bolnici na zgradi Blatnih kupki, Spomen obilježje - spomen ploča Antunu Prebiću Koki i Spomen obilježje - spomen ploča Dragana Brdaru kraj šume Kosa, Spomen obilježje - spomen ploča Peri Peričeviću u Donjem Gređanima, Spomen obilježje na mjestu masovne grobnice u Donjem Gređanima, Memorijalni put Spasa u Gređanima te ostala spomen obilježja vezana uz Domovinski rat koja do sada nisu istražena niti evidentirana

Obilježja stanja:

Spomenici antifašističkog pokreta tijekom 2. svjetskog rata su u zapuštenom i devastiranom stanju, osim spomenika na Trgu bana Josipa Jelačića u Topuskom koji je kao sastavni dio kulturno-povijesne cjeline naselja Topusko. Navedeni spomenik je rad akademskog kipara Vanje Radauša. Spomenik je podigao Sabor Republike Hrvatske 1952. godine u spomen na poginule antifašističke borce tijekom 2. svjetskog rata i III. zasjedanje ZAVNOH-a u Topuskom.

Mjesno groblje u Topuskom, smješteno na Babićevom briještu, je novijeg datuma, dok se u njegovoj neposrednoj blizini nalazi staro katoličko groblje pored kojeg je bila stara drvena crkva iz 18. stoljeća. Na ovom groblju se, uz nadgrobne spomenike novijeg datuma, nalaze i brojni spomenici iz 19. stoljeća i prve polovice 20. stoljeća. Međutim, do sada nije provedena njihova evidencija, niti procjena vrijednosti.

Groblje **Kaluđerac** nedaleko od Perne je mjesto na kojem je tijekom 2. svjetskog rata sahranjeno 365 partizanskih boraca, najvećim dijelom porijeklom iz Istre. Groblje se donedavno nalazilo u izrazito zapuštenom stanju. Godine 2018. je započeta njegova sanacija.

Mjesno groblje u Velikoj Vranovini je smješteno uz kapelicu Blažene Djevice Marije. Na groblju se, uz nadgrobne spomenike i grobna mjesta novijeg datuma, nalazi i desetak relativno dobro očuvanih nadgrobnih spomenika iz sredine i druge polovice 19. stoljeća. Njihovu bi kulturno-povijesnu, estetsku i umjetničku vrijednost trebalo istražiti i procijeniti.

Groblje s betonskim križevima u Gređanima je pravoslavno groblje, koje je također je neistraženo.

Spomenik poginulim braniteljima i civilnim žrtvama Domovinskog rata izgrađen je 2007. godine ispred ulaza u zgradu Općine. To je mjesto na kojem se odaje počast svim poginulim braniteljima i civilnim žrtvama Domovinskog rata s prostora općine Topusko.

Spomen ploča Ratnoj bolnici u Topuskom postavljena je 2017. godine u organizaciji HIDR-e Topusko u znak sjećanja na Ratnu bolnicu koja je oformljena na samom početku Domovinskog rata 1991. godine za potrebe liječenja domaćeg stanovništva i ranjenih vojnika.

U mjestu Gređani na području Općine Topusko 2015. godine je otkriveno **Spomen obilježje masovne grobnice** na mjestu ekshumacije osmoro hrvatskih branitelja i civila pogubljenih 1991. godine.

Memorijalni put spasa u Gređanima svečano je otvoren 2015. godine u organizaciji mjesnih odbora Gornji i Donji Gređani. To je put kojim su se početkom ratnih događanja 1991. iz Topuskog povukle postrojbe Oružanih snaga RH te je evakuirano civilno stanovništvo.

PROBLEMI	POTREBE
- nedostatak sustavnog istraživanja i relevantnih informacija o vrijednostima nadgrobnih spomenika na mjesnim	- istražiti i evidentirati nadgrobne spomenike s vrijednošću baštine na

<p>grobljima u Topuskom i Velikoj Vranovini te groblju s betonskim križevima u Gređanima</p> <ul style="list-style-type: none"> - devastacija i zapuštenost spomenika antifašističke borbe na prostoru općine Topusko - nedostatak sredstava za redovito održavanje Memorijalnog puta spasa u Gređanima i ostalih spomenika Domovinskog rata 	<p>grobljima u Topuskom, Velikoj Vranovini i Gređanima</p> <ul style="list-style-type: none"> - obnoviti i očuvati spomenike antifašističke borbe i uključiti ih u turističku ponudu - dovršiti uređenje groblja Kaluđerac - urediti i osigurati održavanje Memorijalnog puta spasa u Gređanima - održavati spomenike iz Domovinskog rata
--	---

3.1.3. Arheološke zone i lokaliteti

Glavnina naselja Topusko obuhvaćena je arheološkom zonom prapovijesnog, antičkog srednjovjekovnog i ranonovovjekovnog razdoblja te ima status registriranog kulturnog dobra.

Nedaleko od Topuskog nalazi se prapovijesno arheološko nalazište Turska kosa. Unutar arheološke zone u naselju Topusko iz antičkog razdoblja do sada su otkriveni: rimske terme u Školskom parku, položaji antičkih nekropola, miljokaz i trag ceste te rimski kamenolom. Iz srednjovjekovnog razdoblja na području općine Topusko nalazi se Kompleks ruševina cistercijske opatije, utvrda i crkva na Nikolinom brdu te utvrda na Babićevom briježu. Iz razdoblja novog vijeka arheološka zona u Topuskom obuhvaća lokalitete nekadašnjih Bistrih (Sofijina kada, Banska palača, Glorietta) i Vojnih kupki te drvenih crkvi na Babićevom briježu (katoličke i pravoslavne).

Unutar arheološke zone u javnom prostoru Topuskog postavljeni su kameni epigrafski spomenici, nadgrobni spomenici i žrtvenici. Od nadgrobnih spomenika važno je spomenuti spomenik bračnom paru višeg staleža pronađen uz staru cestu prema Glini koji je već duže vremena smješten u ulaznom prostoru hotela Toplica te spomenik Verekundu, veteranu XV. Apolinarske legije, rodom iz Siscije. Spomenik je izrađen od vapnenca te je time vrlo podložan vremenskim utjecajima. Smješten je u dvorišnom prostoru tvornice TIM Topusko i nalazi se u vrlo zapuštenom stanju.

Na području općine Topusko nalaze se prapovijesni, antički, srednjovjekovni i novovjekovni lokaliteti:

- utvrda Crkvina u selu Bjeljavina,
- nalaz sarkofaga u selu Gređani
- natpis u kamenu u selu Perna
- srednjovjekovni arheološki lokalitet - kula u selu Čemernica,
- crkva sv. Spasa u selu Gređani,
- stari grad Perna
- pavlinski samostan sv. Petra na Petrovoj gori
- položaj crkve u selu Malička
- lokalitet drvene parohijske crkve u selu Gređani

Obilježja stanja:

U Registru kulturnih dobara se navodi kako je lokalitet **Turska kosa** najbogatije nalazište glinene antropomorfne plastike u Hrvatskoj te je jedno od najznačajnijih arheoloških nalazišta velike kulturnopovjesne vrijednosti. Nalazi se na brdu Pogledalo, uz prirodni plitki gaz preko rijeke Gline nedaleko od sela Velika Vranovina. Unutar naselja otkriveni su tragovi kuća s nalazima tkalačkih stanova, peći za taljenje željeza i keramičarske peći. Naselje je nastalo u kasnom brončanom dobu, a puni procvat doživljava u starijem željeznom dobu. Pripisuje se zajednici Kolapjana. Unutar nekropole osobito je značajan nalaz svetišta gdje su, osim priloga u obliku hrane i pića, pronađeni brojni nalazi razbijenog keramičkog posuđa. Također su pronađeni tragovi metalurške djelatnosti, ostaci životinjskih kostiju i keramički nalazi. U razdoblju mlađe faze starijeg željezognog doba pojavljuju se figurice od pečene zemlje te minijaturni predmeti iz svakodnevnog života. Najčešći su prikazi jahača, ljudske figurice ukrašene nakitom te figurice konja.

Istraživanja ovog nalazišta provode se od 1981. godine.

Na području naselja Topusko otkriveni su u arheološkim istraživanjima iznimno vrijedni ostaci.

Arheološkim istraživanjima u **školskom parku** utvrđeno je da se na tom se mjestu nalazio visoko urbanizirano rimsко naselje. Ispod Zemljine površine nalaze se ostaci rimskog trga (forum) okruženog trijemovima s trgovinama, hramom i javnom bazilikom. Osim ostataka građevina na lokalitetu je pronađen bogat arheološki materijal kojeg sačinjava građevinska keramika, keramičko posuđe, novac, metalni predmeti, životinjske kosti i ulomci stakla.

Po završetku istraživanja lokalitet je zatrpan kako bi se sačuvao od uništavanja. Ovdje je u doglednoj budućnosti planirano otvaranje arheološkog parka.

Kompleks ruševina srednjovjekovne cistercitske opatije smješten je u parku Opatovina. Crkva je bila trobrodna građevina velikih dimenzija građena u razvijenom gotičkom stilu. Od nje je do danas ostao sačuvan dio monumentalnog gotičkog ulaza (portala) iz 13.st. Uz crkvu je sagrađen samostan u kojem su boravili pripadnici cistercitskog crkvenog reda porijeklom iz Francuske. Samostan i crkva sv. Marije sagrađeni su kao zadužbina kralja Andrije II. koji je samostanu darovao okolna imanja i feudalne privilegije. Opatija je bila vlasnik brojnih posjeda u Topuskom i okolici, a napuštena je nakon što su je u XVI. stoljeću razorili Turci. U vrijeme kratkotrajne vladavine Francuza ruševine su raščišćene i pripremljen je teren za uređenje parka. Kompleks ruševina cistercitske opatije ima veliku povijesnu i arheološku vrijednost. Projekt restauracije i sanacije gotičkog portala pod vodstvom Hrvatskog restauratorskog zavoda započet je 1998. godine i još uvijek traje.

Utvrda i crkva na Nikolinom brdu

Na Nikolinom brdu postoje arheološki nalazi iz različitih povijesnih razdoblja počevši od prapovijesti, preko rimskog razdoblja do srednjeg vijeka. Iz srednjovjekovnog razdoblja najznačajniji lokaliteti su ostaci crkve sv. Nikole, čije se postojanje u dokumentima spominje u prvoj polovici 14. stoljeća te ostaci obrambene utvrde o čijem se podrijetlu još uvijek vrlo malo zna.

Stari grad Perna

Na strateški važnoj uzvisini poznatoj pod nazivom Gradina, s koje se pruža pogled na okolne prostore nalazila se utvrda, grad **Perna** koja je 1225. godine od hrvatsko-ugarskog kralja Bele IV. dobila povlasticu slobodnog kraljevskog grada. Prema tlocrtu iz 1699. srednjovjekovni grad je poluovalnog oblika, orientiran u smjeru I-Z. Na vrhu brežuljka nalazilo se pravokutno središte grada ispod kojeg se pružalo ovalno dvorište. Čitav grad je bio opasan zidinama s polukružnim i kvadratnim kulama. Utvrda je građena od nepravilno klesanog kamenja.

Od početka 15. stoljeća pa do dolaska Turaka sredinom 16. stoljeća Pernom su upravljali knezovi Pernarski (ogranak obitelji Šubići). Nakon turskih pustošenja u potpunosti je napuštena tijekom 18. stoljeća. Njeni djelomično sačuvani ostaci imaju veliku arheološku i kulturno-povijesnu vrijednost, jer predstavljaju važan primjer srednjovjekovnog utvrđenog grada.

Pavlinski samostan sv. Petra na Petrovoj gori

Na jednom od vrhova Petrove gore, Velikom Petrovcu osnovan je početkom XIV. stoljeća pavlinski samostan s crkvom sv. Petra. Danas njegovi ostaci pripadaju među najstarije pavlinske samostane u Hrvatskoj. Stradao je u vrijeme turskih napada nakon kojih pavlinski posjed preuzimaju krajške vojne vlasti te crkveni toranj pretvaraju u kulu za stražu, a samostan koriste za stanovanje. U 17.st. na mjestu stare crkve i od njezina materijala sagrađen je zidani čardak koji je u donjem dijelu bio zidan, a nadogradnja je bila drvena. Krajšnici su napustili Petrovac nakon razvojačenja Vojne Krajine.

Konzervatorsko-restauratorski i građevinski radovi na sanaciji ovog objekta izvedeni su u periodu od 2009. do 2015. godine u organizaciji Hrvatskog restauratorskog zavoda i Hrvatskih šuma. Tom je prilikom uređen i prostor oko samostana, koji se preklapa s prostorom Ornitološkog parka Petrovac.

Bistre kupke (Spiegelbad), Vojne kupke i Banska palača

Tijekom 19. stoljeća izvori termalne vode između Nikolinog brda i Babićevog brijeza (**Bistri izvori**) bili su središte lječilišnog života u Topuskom. Uz njih su na nekadašnjim rimskim temeljima nastale Bistre kupke (Spiegelbad). Lječilišne su zgrade sadržavale objekte za kupanje, liječenje metodom „puštanja krvi“, prehrane i smještaja gostiju. Nažalost, do temelja su uništene tijekom 2. svjetskog rata. Unutar Bistrih kupki nalazila se posebna prostorija s kadom za kupanje (**Sofijina kada**) koju je koristila banica Sofija Jelačić za svog boravka u Topuskom. Do danas je od nje očuvan samo betonski okvir. Nasuprot Bistrih kupki na padinama Nikolinog brda podignut je drveni paviljon (**glorijeta**) u čast dolaska cara Franje I. Habsburškog i carice Karoline Auguste u Topusko 1818. godine. Kasnije je na tom mjestu bila gostionica/zdravljak. Do danas su sačuvane samo reprezentativne prilazne stepenice. **Banska palača** je bila kuća u neposrednoj blizini Bistrih kupki građena u klasicističkom stilu u kojoj su boravili ban Josip Jelačić i njegova supruga banica Sofija Jelačić. Izrađena je prema projektu poznatog zagrebačkog arhitekta Bartola Feldbingera. U 2. svjetskom ratu je do temelja razrušena. Nedaleko, s druge strane raskršća nalazile su se **Vojne kupke**, objekti za liječenje vojnika Vojne krajine koji su također razrušeni i na njihovom mjestu izgrađeno stambeno naselje.

PROBLEMI	POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> - veliki dio arheoloških područja u općini Topusko još uvijek nije istražen - nedostatak finansijskih sredstava za provedbu istraživanja - neuređenost arheoloških zona 	<ul style="list-style-type: none"> - dovršiti arheološka istraživanja u Školskom parku i urediti arheološki park - restaurirati i premjestiti spomenik Verekundu na vidljivije mjesto - urediti i uključiti u turističku ponudu arheološku zonu Turska kosa - dovršiti projekt uređenja ostataka cistercitske opatije u parku Opatovina - provesti istraživanje i obilježavanje prostora crkve i utvrde na Nikolinom brdu - izvršiti rekonstrukciju i uređenje utvrde Perna

	<ul style="list-style-type: none"> - postaviti edukativne table i makete na mjestu srušenih kupališnih objekata Bistrih i Vojnih kupki te Banske palače - izvršiti rekonstrukciju drvenog paviljona (glorijete) u podnožju Nikolinog brda u izvornom obliku - urediti Sofijinu kadu
--	--

3.1.4. Zone kulturnog krajolika

„Kulturni krajolici vrsta su nepokretnog kulturnog dobra koje sadržava povijesno karakteristične strukture što svjedoče o čovjekovoj nazočnosti u prostoru, a predstavljaju zajedničko djelo čovjeka i prirode, ilustrirajući razvitak zajednice i pripadajućeg teritorija kroz povijest“ (Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske, 2011.). U zone kulturnog krajolika općine Topusko ubrajamo dolinu rijeke Gline, Nikolino brdo, Kalanjsko brdo i Babić briješ u Topuskom te istočne padine Petrove gore.

Obilježja stanja:

Pejzažno okruženje naselja Topusko čine **Nikolino brdo, Kalanjsko brdo i Babić briješ**. Ono je u prošlosti imalo značajnu ulogu u oblikovanju forme naselja, ali i kako nadopuna lječilišnim sadržajima. U današnje vrijeme ovo pejzažno okruženje čini prirodne predjele na kojima bi ponovo trebalo urediti staze i šetnice. Nikolino i Babić brdo ujedno imaju značenje i kao arheološke zone, prapovijesnog, antičkog i srednjovjekovnog razdoblja.

Dolinski prostor toka rijeke Gline od Topuskog do Katinovca (stara Glina) u najvećoj je mjeri očuvao svoja prirodna pejzažna obilježja, koja su nadopunjena prepoznatljivim oblicima ljudske djelatnosti. Karakteristične građevine ovog prostora su drvene vodenice, mlinovi od kojih su neki još i danas u funkciji, te drveni pješački most preko rijeke. Zajedno s prirodnim elementom vode i riječne vegetacije, ove građevine stvaraju identitet dolinskog prostora.

Petrova gora (Zlat, Slatska gora, Patur gozdia), jedan je od najljepših i najbolje očuvanih gorskih šumovitih krajobraza u Hrvatskoj. Radi bogate biološke raznolikosti središnji dio Petrove gore zaštićen je 1969. godine kao značajni krajobraz. Petrova gora se odlikuje i značajnim kulturno-povijesnim znamenitostima. Dio kulturnoga krajolika Petrove gore koji se nalazi na području Općine Topusko predložen je za pokretanje postupka zaštite kao cjelovitog kulturnog krajolika. To područje ima značenje sa stanovišta prirode, povijesti i kulturne povijesti, arheologije, etnologije i povijesti naseljavanja.

PROBLEMI	POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> - rijetka naseljenost i gospodarska zapuštenost prostora - nedovoljna valorizacija prirodnih resursa - neodržavanje i propadanje staza i šetnica - prometna i funkcionalna izoliranost prostora Petrove gore. 	<ul style="list-style-type: none"> - kulturni krajolik sačuvati u njegovom pejzažnom obliku i dopuniti turističkim sadržajima - urediti staze i šetnice na Nikolinom brdu - urediti arheološke zone Nikolinog brda i Babićevog briješa

	- izraditi plan uređenja i revitalizacije prostora Petrove gore
--	---

3.2. POKRETNA KULTURNO-POVIJESNA BAŠTINA OPĆINE TOPUSKO

U pokretnu materijalnu baštinu ubrajamo muzejsku građu, arhivsko gradivo i knjižničnu baštinu.

Obilježja stanja:

Muzejska zbirka Topusko, zbog nedostatka adekvatnog prostora u Topuskom, nalazi se u Gradskom muzeju Karlovac. Do Domovinskog rata u Topuskom je postojao Zavičajni muzej s vrijednom zbirkom eksponata i rimskog novca koji su nepovratno nestali. Zbirka se čuvala i u Osnovnoj školi u Topuskom, da bi nakon toga u osiromašenom obujmu dospjela u Gradske muzeje Karlovac. Manji dio Zbirke, uglavnom kamena plastika, izložena je u Lapidariju u hotelu Toplica u Topuskom, a ostatak je pohranjen i izložen na Stalnom postavu Gradskog muzeja Karlovac.

Iz izvora Gradskog muzeja Karlovac utvrđeno je da je Muzejska zbirka Topusko njihova najveća arheološka zbirka koja broji preko 1200 inventiranih predmeta. Zbirku čine predmeti datirani u razdoblje od prapovijesti do srednjeg vijeka prikupljeni na lokalitetima Kiringrad, Lasinja, Lončarevac, Nikolino brdo, Perna, Topusko, Turska kosa, Velika Vranovina i dr. Radi se o različitim keramičkim i metalnim predmetima te kamenoj plastici. Važan dio Zbirke čine glineni idoli i drugi predmeti atribuirani Kolapjanima.

Lapidarij u hotelu Toplica sadrži rimske arheološke iskopine iz 2. i 3. stoljeća: nadgrobni spomenik, kapitel rimskog stupa, urna za pepeo pokojnika te brojni drugi ostaci.

Od arhivskog gradiva svakako je najvažnija **Spomenica Lječilišta** u koju su upisana imena kupališnih gostiju i posjetitelja Topuskog. Spomenicu je svojim potpisom otvorio car Franjo I. prilikom posjeta Topuskom 1818. godine. Nakon njega svoje bilješke i potpise unose brojne poznate osobe za svog boravka u Topuskom: Ivan Benko, Maksimilijan Vrhovac, Josip Jelačić i njegova supruga Sofija Jelačić, Bogoslav Šulek, Petar Preradović, Izidor Kršnjavi, Ivana Brlić Mažuranić, Ivan Mažuranić, Milan Begović, Vladimir Nazor, Josip Broz Tito, Franjo Kuharić i brojni drugi. Sastoji od dvije knjige te se čuva u Državnom arhivu u Karlovcu. Osim osobite kulturno-povijesne vrijednosti, spomenica je važan izvor za proučavanje povijesti Topuskog od početka 19. stoljeća do danas.

Knjižnična baština

Narodna knjižnica i čitaonica Topusko djeluje od 1990. godine i uz redovite knjižničarske aktivnosti svojim radom nastoji pridonijeti očuvanju kulturne baštine Topuskog. Od protekle godine je kupnjom knjiga u antikvarijatima i pojedinačnim donacijama započeto nabavljanje građe za zavičajnu zbirku. Zbirka se sastoji od rijetkih i vrijednih naslova, kao što su:

- Topusko- opis kupališta i okolice, D. Jakšić, 1922.
- Kraljevsko zemaljsko lječilište Topusko, Glina, 1921.
- Sabor u Topuskom 1945.
- Prilog za povijest opatije topuske, E. Laszowski, 1907.
- Na svetom vrelu, A. Hounder, 1908.
- Lijepa naša domovina 1-2 D. Hirc, 1891-93,
- Lječilište Topusko u Hrvatskoj, Julije Kempf, 1929.
- Zbirka razglednica 1904.-1941.
- Kilometrička karta kotara Vrginmostskoga i skrižaljka daljina, 1909.

- Topuske elegije, V. Nazor s potpisom autora
- Paun vila, Vesna Parun
- Misal cistercita/ Psalterium Davidicum 1888.

Također je kupljena i vrijedna zbirka starih razglednica Topuskog.

Etnografski predmeti (predmeti vezani za životnu svakodnevinu) očuvani su pojedinačno ili grupno u okviru obiteljskih kuća i seoskih imanja, a svjedoče o načinu života, opremi doma, alatima koji su se koristili u ratarstvu i poljodjelstvu, o obrtima i drugim djelatnostima stanovnika. Predstavljaju potencijal za formiranje etnografskih zbirki koje mogu biti važan edukativni i kulturni sadržaj na području općine Topusko.

PROBLEMI	POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> - zbog nedostatka adekvatnog muzejskog prostora u Topuskom, Muzejska zbirka Topusko je smještena u Gradskom muzeju Karlovac - neadekvatan prostor za smještaj lapidarija pored ulaza u hotel Toplica - nedostatak finansijskih sredstava za proširenje Zavičajne zbirke u okviru Narodne knjižnice i čitaonice te nedostatak adekvatnog prostora za čuvanje i izlaganje građe 	<ul style="list-style-type: none"> - osigurati muzejski prostor u Topuskom i vratiti Muzejsku zbirku - urediti prostor za lapidarij u Draškovićevim podrumima - urediti dio prostora Narodne knjižnice i čitaonice za čuvanje i izlaganje knjižnične građe - formirati etnografske zbirke - izraditi repliku Spomenice Lječilišta koja će biti dostupna javnosti i koristiti se u istraživačke i promotivne svrhe

3.3. NEMATERIJALNA BAŠTINA

Na području općine Topusko očuvane su različite vještine, izvedbe, izričaji, znanja i umijeća, kao i instrumenti, predmeti, rukotvorine i kulturni prostori, koji se imenuju kao nematerijalna baština. Posebno se ističu običaji, folklorno stvaralaštvo (glazba, ples) te tradicijska umijeća.

3.3.1. Pjesme, plesovi i narodni običaji

Niz je lokacija na području cijele Općine Topusko za koje su vezane narodne predaje i priče, a posebno vrijedna su i lokalna (tradicionalna) znanja o neposrednom življenom okolišu – posebno o vodnim i šumskim resursima.

Najveće skupine običaja vezane su uz liturgijsku ili crkvenu godinu tj. godišnji ciklus kršćanskih razdoblja, svetkovina, blagdana i spomendana. Niz je religijskih i običajnih praksi u razdobljima oko središnjih blagdana Božića i Uskrsa, a potom drugih blagdana (npr. Bogojavljenje ili Sv. Tri kralja, Tijelovo, Velika Gospa, Svi Sveti kod katoličkih vjernika te Bogojavljenje, Preobraženje gospodnje, Uspenje Presvete Bogorodice kod pravoslavnih vjernika). U Župi Pohoda Blažene Djevice Marije u Topuskom tradicionalno se obilježava blagdan sv. Vida. Običaj procesije održava se za blagdan Tijelova. Na dan rođenja zaštitnika crkve sv. Jovana Preteče pravoslavni vjernici obilježavaju blagdan - Ivandan. Od brojnih običaja očuvani su npr. običaji kićenje doma zelenilom i drugim ukrasima, priprema blagdanskih jela i uređivanje blagdanskog stola, bojanje i ukrašavanje pisanica i dr. Očuvani su pokladni običaji (maškare) te niz običaja životnog ciklusa – vezanih primjerice za rođenje djeteta, vjenčanje i sahrane pokojnika.

Važan izraz nematerijalne baštine predstavljaju različiti oblici glazbene i plesne baštine. Očuvanje tradicionalnih pjesama, plesova i narodnih običaja u domeni je nekolicine udruga i kulturno-umjetničkih društava koji okupljaju članove s područja općine Topusko (HAKUD Topusko, KUD „Seljačka Sloga – Gređani“, udruga Most, udruga Natura i kultura i udruga Vrelo).

Advent je sastavljen od niza događanja, počevši od paljenja adventskih svijeća, preko plesnih, pjevačkih i folklornih programa, božićnog sajma, gastronomске ponude i uprizorenja badnje večeri. U aktivnosti su uključene ustanove, udruge i gospodarski subjekti s područja općine Topusko. **Fašnik** se tradicionalno obilježava tijekom mjeseca veljače održavanjem fašničke povorke, lokalnom gastronomskom ponudom te zabavnim, glazbenim i kulturno-umjetničkim programom. **Vidovo (blagdan sv. Vida)** obilježava se u župi Pohoda Blažene Djevice Marije u Topuskom prvu nedjelju nakon blagdana sv. Vida (15.6.) i vezano je uz obilježavanje Dana općine Topusko. Manifestacija se održava dva do tri dana i bogata je kulturno-umjetničkim zbivanjima u kojima središnju ulogu imaju nastupi kulturno-umjetničkih društava iz različitih dijelova Hrvatske.

3.3.2. Gastronomска ponuda

Raznolika umijeća vezana su za proizvodnju hrane i pića, prvenstveno unutar obitelji. Istoči se proizvodnja mlijeka i mliječnih proizvoda (sir, vrhnje), svježeg povrća, jaja, mesnih specijaliteta (janjetina, odojci, jela od divljači) i suhomesnatih proizvoda (kobasice, slanina, buđola, šunka), rakija, likera (orah, višnja) i vina, meda i mednih proizvoda, jela baziranih na pšeničnom i kukuruznom brašnu (žganci, pite, domaći kolači i dr.), pekmeza i komposta.

Tvrtka Top-Terme Topusko nastoji svoju gastronomsku ponudu obogatiti specijalitetima domaćih i tradicionalnih jela. Isto tako, veliku pažnju pridaje oživljavanju povijesnih gastronomskih aspekata te u svom jelovniku imaju i ponudu jela iz doba Bana Jelačića.

Srednja škola Topusko u sklopu obrazovnih programa iz sektora turizma i ugostiteljstva posebnu pažnju pridaje očuvanju i oživljavanju lokalne tradicionalne kuhinje i prehrane.

3.3.3. Toponimi

U nematerijalnu povjesnu baštinu, također, ubrajamo povjesne toponime za naselje Topusko (Ad Fines/Quadrata, Toplitz, Thoplica, Toplisza, Toplicza), cistercitski samostan u Topuskom (Opatovina) i srednjovjekovno ime varoši i utvrde (Perna) te pjesme, plesove i narodne običaje.

Rijetko koje naselje u Hrvatskoj je tijekom svoje prošlosti mijenjalo ime kao što je **Topusko**. U antičko doba Quadrata (Ad Fines), srednjovjekovna Toplica (latinizirano Thopilca, Thaplica; mađarizirano Toplisza, Toplicza; germanizirano Topliza) i današnje Topusko (Topusko, Monografija, 2009, str. 40).

Jedan od perivoja u Topuskom nosi naziv **Opatovina** prema cistercitskom samostanu (opatiji) koji se u srednjem vijeku nalazio na tom prostoru. „Opatovina = ono što pripada opatiji“ (Jezikoslovac.com 2020). „U srednjem vijeku uz opatije se često razvijaju trgovci, a postupno i veća naselja. Odatle i mnogobrojni toponimi, osobito u Italiji, a i kod nas (Badija, Opatija, Opatovina)“ (Hrvatska enciklopedija, 2020). Do danas je u parku Opatovina sačuvan kameni portal crkve Blažene Djevice Marije koja je bila sastavni dio samostana.

Pod toponomom **Perna** se u Hrvatskom leksikonu (2020) navodi: „Perna, selo u Banovini; 1225. prva u Hrvatskoj dobila povelju slobode; 1530. ondje se sastao Hrvatski sabor.“

Obilježja stanja:

Različiti izrazi nematerijalne kulturne baštine na području Topuskog još uvijek nisu evidentirani, a samim time izostaje rad na njihovoj zaštiti i očuvanju, u smislu izvođenja i prenošenja znanja na sljedeće generacije, kao i korištenje u edukativne i turističke svrhe. Pojedini običaji, vještine i umijeća (poput tradicijske prehrane) lakše se prenose unutar obitelji, dok drugi izričaji (poput obrta, glazbenih i plesnih oblika baštine) nužno traže organizirani način prenošenja znanja putem radionica, tečajeva i seminara. Važan poticaj za očuvanje nematerijalne kulturne baštine su i lokalni sajmovi i manifestacije, kao i drugi načini prezentacije i plasmana tradicijskih proizvoda.

PROBLEMI	POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> - nedostatak interesa za uključivanje u aktivnosti očuvanja nematerijalne kulturno-povjesne baštine - nedovoljna posjećenost organiziranih događanja veznih za nematerijalnu kulturnu baštinu od strane domaćih stanovnika i posjetitelja Topuskog - slabo poznavanje vrijednosti nematerijalne kulturno-povjesne baštine kod pripadnika mlađih dobnih skupina	<ul style="list-style-type: none"> - nužno je poticati znanstvena i stručna istraživanja, revitalizaciju tradicijskih znanja i umijeća, razvijanje edukativnih (radionice, tečajevi, predavanja) i turističkih sadržaja - provesti sistematizaciju i osigurati održivost nematerijalne kulturne baštine - provoditi među mladim ljudima promociju i edukaciju o važnosti očuvanja kulturno-povjesne baštine održavanjem radionica, tečajeva, predavanja i izložbi

4. ZAKONODAVNI OKVIR U PODRUČJU KULTURNO-POVIJESNE BAŠTINE

Kulturna strategija općine Topusko usklađena je sa zakonodavnim okvirom i strateškim dokumentima više razine, a posebno onima vezanima uz kulturu, turizam, društveni i ekonomski razvoj zajednice. Radi se, prije svega, o strateškim dokumentima lokalnog, regionalnog, nacionalnog i međunarodnog dosegaa. Tako se ovaj strateški dokument uskladio sa sljedećim dokumentima:

- Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage (1972) Paris: UNESCO.
- Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (2003) Paris: UNESCO
- Europa 2020. Europska strategija za pametan, održiv i uključiv rast (2010) Bruxelles: Europska komisija.
- Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine. Narodne novine br. 5/2005.
- Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. Narodne novine br. 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14 , 98/15, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20
- Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.–2015. (2011) Zagreb: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske.
- Strategija razvoja kulturnog turizma „Od turizma i kulture do kulturnog turizma“ (2003) Zagreb: Ministarstvo turizma Republike Hrvatske.
- Akcijski plan razvoja kulturnog turizma Republike Hrvatske (2015) Zagreb: Ministarstvo turizma Republike Hrvatske.
- Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine. Narodne novine br. 55/2013.
- Strateški marketinški plan hrvatskog turizma za razdoblje 2014. – 2020. godine (2014) Zagreb: Hrvatska turistička zajednica
- Županijska razvojna strategija Sisačko-moslavačke županije 2017.-2020. godine (2018) Sisak: Sisačko-moslavačka županija
- Strategija razvoja turizma Sisačko-moslavačke županije za razdoblje 2014.-2020. godine (2014) Sisačko-moslavačka županija
- Strateški razvojni program općine Topusko 2015.-2020. (2017) Topusko: Općina Topusko
- Prostorni plan uređenja općine Topusko (2003) Sisak: Zavod za prostorno planiranje Sisačko-moslavačke županije

5. UPRAVLJANJE KULTURNO-POVIJESNOM BAŠTINOM

Na području općine Topusko više je dionika koji upravljaju baštinom Topuskog unutar svojih nadležnosti i interesa. Općina Topusko koordinira rad svih dionika te provodi i/ili podupire projekte vezane uz kulturnu baštinu. Za zaštitu i očuvanje kulturno povijesne baštine sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara zadužen je Konzervatorski odjel u Sisku.

U Općini Topusko kao jedinici lokalne samouprave trenutno je zaposlen jedan djelatnik koji u okviru svojih poslova dijelom obavlja i poslove vezane uz kulturnu baštinu. Općina Topusko nema ekonomski niti kadrovski potencijal za formiranje posebnog sektora za kulturu.

Upravljanje infrastrukturom kulturne baštine na lokalnoj razini se vrši kroz potpore civilnim udrugama koje se bave promicanjem i održavanjem kulturne baštine Općine Topusko, sve sukladno programima udruga koje su u tu svrhu organizirane i registrirane. Za zaštitu kulturne baštine koriste se proračunska sredstva koja su za tu svrhu usmjereni.

Općina dosad nije donosila dugoročnu strategiju upravljanja kulturnom baštinom. Programom javnih potreba u kulturi vezanim uz zaštitu kulturnih dobara na području Općine Topusko utvrđuju se godišnji prioriteti kod zaštite kulturnih dobara, a Odlukom o ostvarivanju javnih potreba u društvenim djelatnostima uređuje se pitanje financiranja udruga koje se bave očuvanjem kulturne baštine. Stvaranjem ekonomskih-materijalnih uvjeta kao temeljnog uvjeta za svaku djelatnost, stvorile bi se pretpostavke za organizaciju sektora za kulturu i njegovo kadrovsko ekipiranje. U ovim ekonomskim uvjetima pitanjem zaštite kulturnih dobara na lokalnoj razini bave se općinska tijela, udruge i vlasnici materijalnih kulturnih dobara. Svaki subjekt koji je vlasnik materijalne kulturne baštine dužan je po samom zakonu istu održavati, a pripadnici lokalne zajednice trebaju o baštini skrbiti kao o zajedničkom dobru.

6. OČUVANJE I ZAŠTITA KULTURNO-POVIJESNE BAŠTINE OPĆINE TOPUSKO

6.1. Manifestacije i događanja

Kulturno-povijesna baština oživljava se i čuva, između ostalog, kroz mnogobrojna događanja i manifestacije kojima se nastoji privući interes lokalnog stanovništva i posjetitelja Topuskog te prezentirati njezina vrijednost. U organizaciju manifestacija i događanja uključena je većina relevantnih ustanova i organizacija s područja Općine.

Noć muzeja

U siječnju 2018. godine na inicijativu Društva Terra banalis Topusko se po prvi put uključilo u manifestaciju Noć muzeja. U suradnji s lokalnom zajednicom organizirana je manifestacija koja je nosila naziv „Noć muzeja 2018 – Muzejska ruta Banovinom“. Ovo događanje je izazvalo veliko zanimanje mještana i posjetitelja iz svih dijelova Županije. I u narednim se godinama, zbog nedostatka muzejskog prostora, Noć muzeja obilježavala na različitim otvorenim i zatvorenim prostorima naselja Topusko s ciljem promocije bogate kulturno-povijesne baštine, informiranja i educiranja lokalnog stanovništva te pokretanja inicijative za povratak muzeja u Topusko.

Dani europske baštine počinju se obilježavati u Topuskom 2017. godine na inicijativu Društva Terra banalis kada je u okviru manifestacije organizirano gostovanje izložbe „Kulturni krajolik Zrinska gora“. U rujnu, listopadu i studenom 2018. godine je u suradnji s nastavnicima i učenicima srednjih škola u Topuskom, Glini i Hrvatskoj Kostajnici provedeno predstavljanje rada Društva Terra banalis te projekata Kulturni krajolik Zrinska gora i Vode i mlinovi Zrinske gore.

Obilježavanje 200. obljetnice osnutka Lječilišta Topusko održano je u lipnju 2018. godine pod visokim pokroviteljstvom Predsjednice Republike Hrvatske Kolinde Grabar-Kitarović, predsjednika Hrvatskog sabora Gordana Jandrokovića, Ministarstva zdravstva, Ministarstva turizma i Ministarstva branitelja. Tom su prilikom održani svečana akademija i znanstveni skup “Na izvoru zdravlja” na kojem je preko 50 znanstvenika predstavilo radove o Lječilištu Topusko i bogatoj povijesti naselja Topusko.

Dani kruha i zahvalnosti za plodove zemlje – obilježavaju se svake godine tijekom listopada. Ova je manifestacija povezana s obilježavanjem Svjetskog dana hrane kako bi se podigla svijest o važnosti zdrave prehrane, ekološkog uzgoja hrane i očuvanja biološke raznolikosti. U njoj sudjeluju brojni obrtnici i vlasnici OPG-a te škole i vrtići s područja općina Topusko i Gvozd te grada Gline. Manifestacija se održava u prostorima Top-Termi Topusko gdje su postavljene izložbe plodova zemlje, obrtničkih alata i proizvoda te gastronomskih proizvoda užeg zavičaja.

Kraljica jezera je turističko-kulturna manifestacija koja se tijekom mjeseca lipnja održava na prostorima Top-Termi Topusko. Tijekom dva dana njena trajanja održavaju se brojne aktivnosti: koncerti, gastro i eno doživljaji, glazbene i plesne atrakcije, sportska događanja, spoj glazbe i teatra, ponuda zdravih proizvoda te promocija povijesti i baštine.

Dani sela Ponikvari, Velika Vranovina, Hrvatsko Selo i Gređani su manifestacije koje organiziraju mjesni odbori navedenih naselja u općini Topusko s ciljem okupljanja stanovništva, održavanja tradicije i očuvanja kulturno-povijesne baštine.

Likovna kolonija se od 2000. godine održava u organizaciji Općinskog društva Crvenog križa Topusko tijekom ljetnih mjeseci na različitim lokacijama u Topuskom. Na ovom se događanju okupljaju poznati likovni umjetnici koji svoje radove nastale tijekom kolonije doniraju u humanitarne svrhe. Izložba i prodaja radova se vrši u prostorijama Društva Crvenog križa.

U navedenim aktivnostima i događanjima koriste se **replike povijesnih kostima** iz razdoblja cistercita, rimskog razdoblja i druge polovice 19. stoljeća koje čuvaju se u prostorijama Srednje škole Topusko.

6.2. Aktivnosti očuvanja i zaštite od strane javnog sektora

Financiranje projekata očuvanja i zaštite kulturne baštine općine Topusko provode Ministarstvo kulture i medija, Sisačko-moslavačka županija, Općina Topusko i ostali izvori.

U proteklih pet godina provedeni su sljedeći projekti u području očuvanja i zaštite kulturno-povijesne baštine:

- Projekt sanacije i rekonstrukcije portala cistercitske opatije u Topuskom - radovi u tijeku
Nositelj: Hrvatski restauratorski zavod
- Izrada projekta uređenja Parka Opatovina - izrađen Konzervatorski elaborat i snimak postojećeg stanja te idejni projekt
Nositelj: Općina Topusko
- Projekt rekonstrukcije i adaptacije zgrade Žandarmerije u Topuskom - izrađen Glavni i izvedbeni projekt rekonstrukcije i prenamjene, ishodena građevinska dozvola
Nositelj: Općina Topusko
- Projekt sanacije i uređenja zgrade parohijskog doma u Topuskom - izvođenje radova prema izrađenom projektu, radovi u tijeku

Nositelj: Parohija Topusko

- Ostaci pavlinskog samostana na Petrovoj gori - izvedeno
Nositelj: Hrvatske šume, Hrvatski restauratorski zavod
- Lapidarij u Topuskom, Draškovićevi podrumi - u postupku rješavanje imovinsko-pravnih odnosa
Nositelj Općina Topusko
- Sufinanciranje projekta Vode i mlinovi Zrinske gore - izvedeno
Nositelj društvo Terra banalis

Općina Topusko ulaže značajna sredstva u skrb o kulturno povijesnoj baštini, kako materijalnoj tako i nematerijalnoj. Sukladno svojim ovlastima, a prema programu koje usvaja Vijeće, Općina Topusko kao jedinica lokalne samouprave svake proračunske godine osigurava sredstva za revitalizaciju kulturno-povijesne baštine te surađuje sa nadležnim županijskim i državnim institucijama na očuvanju i obnovi kulturno-povijesne baštine.

Turistička zajednica Općine Topusko ima zaposlenog svega jednog djelatnika koji je zadužen za promotivne i administrativne poslove.

Aktivnosti vezane za skrb o kulturno-povijesnoj baštini koje Turistička zajednica provodi u sklopu svog redovnog poslovanja su:

- održavanje info tabli
- sudjelovanje u organizaciji kulturno-zabavnih manifestacija
- kreiranje sadržaja na Internet stranici i Vision One aplikaciji
- tiskanje i distribucija brošura i ostalih turističkih materijala
- predlaganje zaštićenih cjelina (lokaliteta) u svrhu izrade novog Pravilnika o popisu zaštićenih cjelina (lokaliteta) po županijama te izrade novog Pravilnika o stručnom ispitu za turističke vodiče

Narodna knjižnica i čitaonica Topusko svojim djelovanjem potiče očuvanje pisane materijalne baštine kroz zavičajnu zbirku. Tijekom zadnjih desetak godina uložena su znatna sredstva za nabavu i restauraciju knjiga važnih za Općinu Topusko. Sredstva su osigurana od strane Ministarstva kulture i medija te manji dio od strane Općine Topusko.

Lječilište Topusko je zdravstvena ustanova u čijem vlasništvu nalazi turističko-ugostiteljsko društvo **Top Terme d.o.o.** koje u sklopu svojih redovnih aktivnosti organizira i provodi brojna događanja te sudjeluje u manifestacijama s ciljem očuvanja i prezentacije kulturne baštine općine Topusko. U njihovom vlasništvu također se nalaze objekti i građevine od kojih neke imaju status kulturnih dobara: zgrada Blatnih kupki, stambena kuća u Glinskoj ulici (župni dvor), Vrtlarska kuća u parku Opatovina i zgrada stare pošte. Od srušenih objekata u njihovom vlasništvu su Lječilišna restauracija i Vila Mirna.

Njihove dosadašnje aktivnosti na području zaštite i očuvanja kulturno-povijesne baštine su:

- Održavanje Engleskog parka i svih zelenih površina u vlasništvu Lječilišta Topusko i društva Top-Terme d.o.o., a koje se nalaze u samom središtu mjesta Topusko i koja čine sastavni dio kulturno povijesne cjeline
- Ustupanje na korištenje prostorija koje služe kao izložbeni prostori povijesnih artefakata u vlasništvu Gradskog muzeja u Karlovcu
- Izrađen Projekt uređenja starog župnog dvora kč. broj 119 k.o. Topusko
- Izrada konzervatorskog elaborata za Blatne kupke

Društvo Top Terme d.o.o. ima sedam zaposlenih osoba u području skrbi o kulturno-povijesnoj baštini, ali ističu njihovu nedovoljnu stručnu sposobljenost i nedostatak finansijskih sredstava za provedbu projekata i aktivnosti.

PROBLEMI	POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> - nedostatak finansijskih sredstava, nedovoljna kapacitiranost i nepostojanje ureda u sklopu Općine Topusko za planiranje, očuvanje, zaštitu i promociju kulturne baštine - brojni neriješeni imovinsko-pravni odnosi te time i nemogućnost javljanja na natječaje za obnovu kulturno-povijesne baštine - neriješeni odnosi ulaganja u imovinu u vlasništvu Top Termi i Lječilišta Topusko - loše stanje baštine zbog dugogodišnjeg neulaganja i nepromišljanja politike prema kulturno-povijesnoj baštini - nedostatni finansijski i ljudski resursi Turističke zajednice Općine Topusko za realizaciju značajnijih projekata - nedostatna finansijska sredstva i stručni aspekt Lječilišta Topusko i društva Top Terme d.o.o. 	<ul style="list-style-type: none"> - učinkovitije promovirati manifestacije i događanja među lokalnim stanovništvom i posjetiteljima - osnovati muzej u Topuskom (zasebna institucija ili u sklopu nadležnog muzeja) - aktivirati Turističku zajednicu - jačati vidljivost - rješavati imovinsko-pravne odnose - stvoriti vizualni identitet Općine - izraditi i postaviti turističku signalizaciju u sklopu aktivnosti Turističke zajednice Općine Topusko - osnovati ured i zaposliti osobe zadužene za skrb o kulturno-povijesnoj baštini - zaposliti stručne osobe za skrb o kulturno-povijesnoj baštini u vlasništvu Lječilišta Topusko i društva Top Terme Topusko d.o.o.

6.3. Aktivnosti očuvanja i zaštite od strane privatnog sektora

Aktivnosti očuvanja i zaštite kulturno-povijesne baštine od strane privatnog sektora na području općine Topusko su izrazito slabo zastupljene i uglavnom su vezane za volonterski rad pojedinaca u svrhu zadovoljavanja vlastitih interesa. Nema značajnijih aktivnosti od strane privatnog sektora u smislu upravljanja kulturno-povijesnom baštinom s ciljem razvoja turističkih aktivnosti i generiranja prihoda.

Potporu aktivnostima prezentacije kulturno-povijesne baštine pružaju lokalni proizvođači i vlasnici OPG-a.

6.4. Aktivnosti očuvanja i zaštite od strane civilnog sektora

U civilnom sektoru važnu ulogu u očuvanju i zaštiti kulturno-povijesne baštine imaju organizacije civilnog društva, vjerske zajednice, mjesni odbori i pojedinci - entuzijasti.

Na području općine Topusko djeluje nekoliko udruga koje svojim aktivnostima doprinose očuvanju materijalne i nematerijalne kulturno-povijesne baštine.

Društvo Terra banalis okuplja entuzijaste – znanstvene, kulturne i stručne djelatnike te ostale građane i pravne osobe zainteresirane za istraživanje, vrednovanje, obnovu i prezentaciju kulturne baštine

prostora Banovine. Društvo je osnovano 2015. godine. Članovi Društva su aktivno uključeni u istraživački i prezentacijski rad vezan za očuvanje i zaštitu kulturne baštine općine Topusko. U proteklom vremenu bili su uključeni u nekoliko projekata koje su provodili zajedno s Općinom Topusko i Srednjom školu Topusko, kao i u suradnji s drugim udrugama, ustanovama i pojedincima. Detaljne informacije o njihovim aktivnostima dostupne su na web stranici Društva: <https://terrabanalis.wixsite.com/terrabanalis>

KUD „Seljačka Sloga-Gređani“ aktivno radi i djeluje od 2006. godine. Djeluje u tamburaškoj i folklornoj sekciji. Cilj Udruge je promicanje i oživljavanje starih običaja očuvanje materijalne i nematerijalne baštine ovoga kraja.

Hrvatsko amatersko kulturno umjetničko društvo Topusko uvježbava i izvodi izvorne pjesme te time njeguje običaje zavičaja i ostalih krajeva Hrvatske radi očuvanja kulturno-povijesne baštine. Članovi HAKUD-a tome cilju pridonose i noseći, na svojim nastupima, narodne nošnje koje su ponos domaćeg stanovništva, a i u nadi da ta starinska odjeća ne padne u zaborav.

Udruga Vrelo okuplja članove koji su od svog osnutka do danas proveli brojne aktivnosti vezane za prikupljanje materijalnih i nematerijalnih kulturnih dobara s ciljem njihovog očuvanja i promicanja.

Udruga Most je vrlo aktivna u brzi za očuvanje kulturno-povijesne baštine te je do sada na tom području provela brojne aktivnosti.

Općinsko društvo Crvenog križa Topusko, počevši od 2000. – te, gotovo svake godine organizira likovnu koloniju tijekom koje pozvani likovni umjetnici iz Hrvatske i inozemstva izrađuju slike u humanitarne svrhe te daju „prepoznatljiv znak kulturnog identiteta s humanitarnim ciljem.

Arheološka udruga Kremen je malo udruženje arheologa i entuzijasta s osnovnim ciljem promidžbe arheologije i arheoloških istraživanja. Informacije o aktivnostima članova Udruge dostupne su na web stranici: <https://www.arheoloska-udruga-kremen.hr/>

Udruga Natura i kultura je udruga čiji su ciljevi usko vezani uz očuvanje prirodne i kulturne baštine općine Topusko, ali i uz povećanje osobnog i duhovnog razvoja pripadnika društvene zajednice kroz povratak prirodi i autohtonom načinu života te razvoj socijalnog poduzetništva u području očuvanja prirodne i kulturne baštine.

Braniteljske udruge HVIDR-a i Udruga veterana i dragovoljaca Domovinskog rata vode brigu o uređivanju i održavanju spomen obilježja iz razdoblja Domovinskog rata te obilježavanju važnih obljetnica.

Vjerske zajednice – katolička i pravoslavna, u skladu s vlastitim mogućnostima, skrbe o očuvanju kulturno-povijesne baštine koja je u njihovoj domeni djelovanja.

Župa Pohoda Blažene Djevice Marije brine o održavanju župne crkve, kapela u Hrvatskom Selu, Velikoj Vranovini, Ponikvarima i na ulazu u Topusko te grobljima u Topuskom i Velikoj Vranovini. Veće proštenje u župi je za blagdan svetog Vida, tj. prvu nedjelju iza spomena sv. Vida, tzv. Vidovsku nedjelju. Parohija sv. Jovana Preteče skrbi o održavanju parohijske crkve u Topuskom, parohijskog doma pored crkve te groblja u Topuskom. Blagdan zaštitnika crkve obilježava se 7. srpnja na dan rođenja sv. Jovana Preteče – Ivanđan.

Mjesni odbori naselja u općini Topusko brinu o očuvanju kulturne baštine i tradicije u okviru svojih mogućnosti. Njihove su aktivnosti uglavnom usmjerene na obnovu društvenih domova, obilježavanje tradicionalnih svetkovina, njegovanje običaja i očuvanje tradicionalne narodne nošnje, pjesama i plesova.

Brojni su **pojedinci** posvetili svoj rad istraživanju i brizi za očuvanje kulturno-povijesne baštine na prostoru općine Topusko. Još uvijek aktivni na tom području su:

Lazo Čučković

Već za vrijeme studija, a posebno nakon stjecanja diplome iz područja arheologije vodio je brigu o očuvanju arheološke zbirke iz rasformiranog muzeja u Topuskom. Od 1980. do 2017. godine bio je zaposlen u Gradskom muzeju u Karlovcu te se pobrinuo da se ostaci muzeja iz Topuskog prebace na pohranu u GMK.

Od osamdesetih godina 20. stoljeća do kraja svog radnog vijeka sudjelovao je i organizirao istraživanja lokaliteta Turska kosa. Pored prikupljanja građe vodio je brigu i o obradi i prezentaciji arheoloških nalaza na brojnim znanstvenim skupovima u Hrvatskoj i inozemstvu te na taj način vršio promociju baštine karlovačkog i topučanskog područja. Autor je brojnih znanstvenih radova na temu nalazišta Turska kosa, arheoloških nalaza na području Topuskog, obnove muzeja u Topuskom i uređenja lapidarija. Također je autor nekoliko knjižnih izdanja posvećenih povijesti Topuskog i okolice. I danas aktivno sudjeluje u brizi za očuvanje kulturno-povijesne baštine općine Topusko.

Dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić, profesorica na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i voditeljica projekta Topusko, Rimske terme u Topuskom koji je započeo 2010. godine suradnjom Centra za interdisciplinarno istraživanje stare povijesti Zavoda za hrvatsku povijest, Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Konzervatorskog odjela u Zagrebu, Područnog odjela u Sisku. Kroz projekt je provedena georadarска izmjera u školskom parku i arheološko istraživanje.

Dr. sc. Ana Novak, znanstvena suradnica koja je veliki dio svog znanstvenog rada posvetila istraživanju (uglavnom srednjovjekovne) baštine Topuskog i cijelog područja nekadašnje Gorske županije. Magistrirala je na području razvoja Topuskog u srednjemu vijeku, a doktorirala s temom iz crkvene povijesti, vezanom uz lokalni kulturno-povijesni razvoj. Njen rad je uključivao istraživanje i objavu rezultata te držanje javnih predavanja, osobito vezano uz povijest crkvenog reda cistercita i Opatije Blažene Djevice Marije u Topuskom.

Dr. sc. Sanja Lončar, docentica na Odsjeku etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, uz brojne aktivnosti, od 2009. godine na području Banovine pa tako i općine Topusko provodi istraživanja, održava javna predavanja, organizira izložbe te stručne ekskurzije, terensku nastavu i radionice za studente i učenike srednjih škola s ciljem dokumentiranja, analiziranja i valorizacije prostornih karakteristika (seoska naselja i arhitektura) i životne svakodnevne (stanovanje, privređivanje i korištenje prirodnih resursa).

Mr.sc. Đurđa Lipovšćak, diplomirana arhitektica i magistra znanosti iz područja valorizacije povijesti u turističke svrhe koja je, također, veliki dio svog poslovnog i privatnog vremena posvetila skrbi o kulturno-povijesnoj baštini Topuskog, poglavito u vrijeme koje je provela kao vanjski suradnik ministarstva kulture (1989. -1995.).

Tijekom dugogodišnjeg rada prikupila je vrijednu zbirku povijesnih dokumenata na osnovu kojih je objavila više djela o Topuskom: Topusko, put kroz milenije; monografija Nazor i Topusko i novoobjavljena Topuska kamena spomenica te je koautorica brošure Putovima bana Jelačića kroz Turopolje i Banovinu.

PROBLEMI	POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> - nedovoljna koordinacija aktivnosti između udruga, ustanova i jedinice lokalne samouprave - nedostatna finansijska sredstva za izradu narodnih nošnji, kupnju instrumenata, odlazak na smotre i naknadu voditeljima kulturno-umjetničkih društava - nedostatna finansijska sredstva za organizaciju manifestacija i događanja - neusklađenost vremena održavanja manifestacija i događanja s vremenom natječaja kroz koje se manifestacije i događanja mogu financirati - otežano prikupljanje sredstava za prefinanciranje projektnih aktivnosti - nedostatak mlađih članova u folklornim društvima - nemogućnost osiguravanja adekvatnog i povoljnog smještaja za osobe koje provode istraživački i nastavni rad na terenu - slabija educiranost lokalnog stanovništva u odnosu na poznavanje vlastite povijesti i povijesti kraja te stoga i teže prihvaćanje mogućnosti razvoja - depopulacija i dugotrajni odljev te mortalitet lokalnog stanovništva na području Banovine te doseljavanje stanovnika iz udaljenih krajeva, koji nisu upoznati s lokalnim vrijednostima, što onemogućava istraživanje terena - slabiji interes populacije školske dobi radi „planiranja odlaska“ u inozemstvo - dugotrajno poslijeratno zanemarivanje i loše gospodarenje cjelokupnim područjem Topuskog i Banovine - loša organizacija prijevoza i loša prometna povezanost te nepostojanje turističkih linija na području Topuskog i općenito Banovine. 	<ul style="list-style-type: none"> - promovirati vrijednosti očuvanja kulturno-povijesne baštine među mladima - uključiti veći broj pripadnika mlađih dobnih skupina u aktivnosti kulturno-umjetničkih društava i udruga - provoditi dugotrajnu edukaciju stanovništva i upoznavati s mogućnostima koje pruža šire područje Topuskog i povjesno povezanih lokacija na području Banovine - osigurati konkretne mogućnosti zapošljavanja mlađog stanovništva kako bi se smanjila depopulacija - pružati administrativnu podršku od strane lokalne i regionalne samouprave u raspisivanju i razvijanju projekata - osigurati bolju suradnju pri organizaciji manifestacija i događanja - provoditi potrebne korake koje propisuje stručni rad (istraživanje, dokumentiranje, valorizacija, zaštitni radovi, interpretacija, prezentacija i edukacija) pri provedbi projektnih aktivnosti za očuvanje, zaštitu i valorizaciju kulturno-povijesne baštine - razvijati projekte na utemeljenim podacima.

7. LJUDSKI RESURSI U SEKTORU KULTURNO-POVIJESNE BAŠTINE

Broj zaposlenih u sektoru kulturne baštine (ukupno): 11

Svih deset zaposlenih je u javnim ustanovama (1 u Općini Topusko, 1 u Turističkoj zajednici Općine Topusko i 2 u Narodnoj knjižnici i čitaonici te u Lječilištu Topusko i društvu Top Terme d.o.o. 7 osoba, koje se uz poslove vezane uz kulturno-povijesnu baštinu bave i brojnim drugim obvezama vezanim uz turističku i ugostiteljsku djelatnost), dok u privatnom i civilnom sektoru u području kulturne baštine nema zaposlenih.

Iz navedenog proizlazi da su ljudski kapaciteti za očuvanje, zaštitu, valorizaciju i upravljanje kulturnom baštinom izrazito nedostatni. Poseban nedostatak je uočljiv u Općini Topusko koja nema niti jednu zaposlenu osobu na poslovima skrbi o kulturno-povijesnoj baštini.

PROBLEMI	POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> - mali broj zaposlenih u području skrbi o kulturno-povijesnoj baštini - nedovoljna stručnost zaposlenika - nepostojanje ureda u sklopu Općine Topusko zaduženog za organizaciju skrbi o kulturno-povijesnoj baštini - nedovoljan broj zaposlenika u Turističkoj zajednici Općine Topusko	<ul style="list-style-type: none"> - educirati zaposlenike - zaposliti educirano osoblje - osnovati ured za kulturu u sklopu Općine Topusko - povećati broj zaposlenika Turističke zajednice Općine Topusko

8. EKONOMSKI POKAZATELJI POSLOVANJA U SEKTORU KULTURNE BAŠTINE

8.1. FINANCIRANJE KULTURNO-POVIJESNE BAŠTINE

Tablica 2: Javna izdvajanja za kulturnu baštinu iz proračuna

Proračun/godina	2016.	2017.	2018.	2019.	UKUPNO	%
Općina Topusko	234.445,73 kn	157.320,00 kn	134.391,00 kn	281.182,00 kn	807.338,73 kn	23,1
Turistička zajednica Općine Topusko	58.835,10 kn	67.251,02 kn	84.996,72 kn	156.008,61 kn	367.091,45 kn	10,5
Top-Terme d.o.o.	-	-	81.432,09 kn	130.949,45 kn	212.381,54 kn	6,1
Sisačko-moslavačka županija	-	18.000,00 kn	36.500,00 kn	63.229,82 kn	117.729,82 kn	3,4
Ministarstvo turizma	-	31.400,00 kn	28.550,00 kn	-	59.950,00 kn	1,7
Ministarstvo zdravstva	-	-	-	189.812,00 kn	189.812,00 kn	5,4
Ministarstvo kulture i medija	105.000,00 kn	123.000,00 kn	5.000,00 kn	1.505.000,00 kn	1.738.000,00 kn	49,7
Filozofski fakultet Sveučilišta u	-	-	-	4.061,12	4.061,12	

Zagrebu, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju						0,1
UKUPNO:	398.280,83 kn	396.971,02 kn	370.869,81 kn	2.323.243,00 kn	3.496.364,66kn	100

Tablica 3: Javna izdvajanja po kategorijama kulturne baštine

Javna izdvajanja po kategorijama kulturne baštine	2016.	2017.	2018.	2019.	UKUPNO	%
Obnova povijesnih stambenih građevina				559.610,00 kn	559.610,00 kn	17,5
Obnova povijesnih građevina javne namjene	100.000,00 kn	168.695,00 kn			268.695,00 kn	8,4
Obnova povijesnih gospodarskih građevina			1.074,00 kn		1.074,00 kn	0,03
Tradicijske građevine	40.000,00 kn				40.000,00 kn	1,2
Istraživanje i uređenje arheoloških zona	60.000,00 kn			1.314.250,00 kn	1.374.250,00kn	42,9
Knjižnična baština	25.000,00 kn	25.000,00 kn	25.000,00 kn	25.000,00 kn	100.000,00 kn	3,1
Manifestacije	25.747,31 kn	63.948,34 kn	169.841,41 kn	219.303,63 kn	478.840,69	14,9
Udruge u kulturi	30.000,00	15.000,00 kn	42.000,00 kn	69.061,12 kn	156.061,12	4,9
Ostalo	38.087,79 kn	55.702,68 kn	65.563,40 kn	64.086,25 kn	223.440,12	6,9
UKUPNO:	318.835,1 kn	328.346,02 kn	303.478,81 kn	2.251.311,00 kn	3.201.970,93kn	100

Iz prethodnih tablica vidljivo je da se financiranje kulturno-povijesne baštine na području općine Topusko vrši isključivo iz javnih izvora i to okvirno 50% su sredstva koje je uložilo Ministarstvo kulture i medija, 23% Općina Topusko i 10,5% Turistička zajednica Općine Topusko. Ostali izvori financiranja su Ministarstvo zdravstva, Ministarstvo turizma i Sisačko-moslavačka županija.

Najveći iznos finansijskih sredstava uložen je u uređenje arheoloških zona (42,9%), obnovu povijesnih stambenih građevina (17,5%) i organizaciju manifestacija (14,9%). Ostala sredstva uložena su u obnovu povijesnih građevina javne namjene, rad udruga, knjižničnu baštinu, tradicijske građevine i obnovu povijesnih gospodarskih građevina.

8.2. STANJE GOSPODARSKIH AKTIVNOSTI U PODRUČJU KULTURNO-POVIJESNE BAŠTINE

- prihod javnih ustanova iz područja kulturne baštine: 0
- prihod privatnog sektora iz područja kulturne baštine: 0
- prihod civilnog sektora iz područja kulturne baštine: 0
- broj i vrsta poduzetnika u području kulturne baštine: 0
- poduzetničke inicijative u području kulturne baštine u javnom i civilnom sektor: 0

Iz navedenog je vidljivo kako u općini Topusko nema direktno ostvarenih prihoda iz područja gospodarenja kulturno-povijesnom baštinom. Također je vidljivo da nema poduzetničkih aktivnosti u privatnom i javnom sektoru koje bi bile generatori prihoda.

Indirektna dobit je vidljiva kroz povećanu turističku potrošnju u ugostiteljskim i trgovačkim objektima te povećanje potražnje za proizvodima lokalnih poljoprivrednih gospodarstava i tradicijskih obrta.

PROBLEMI	POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> - nepostojanje prihoda u sektoru kulturno-povijesne baštine - glavni izvor financiranja su javna izdvajanja (Ministarstvo kulture i medija, Ministarstvo zdravstva, Sisačko-moslavačka županija, Općina Topusko, Turistička zajednica Općine Topusko) - nedostaju ostali izvori financiranja (EU fondovi, ulaganja privatnog sektora) - najveći dio sredstava je uložen u istraživanje i uređivanje arheoloških zona te u obnovu povijesnih stambenih građevina i povijesnih građevina javne namjene, ali su do sad sva sredstva uložena u njihovo konzerviranje, ali ne i stavljanje u turističku funkciju - veliki udio izdvajanja je uložen u provedbu manifestacija i događanja koje još uvijek luče relativno mali uspjeh 	<ul style="list-style-type: none"> - pronalaziti izvore financiranja izvan javnih izdvajanja - staviti naglasak na korištenje EU fondova - ulagati u kulturno-povijesnu baštinu s ciljem razvoja kulturnog turizma i kreativnih industrija koji će biti generator gospodarskog i društvenog razvoja - provoditi bolju promociju kulturnih događanja i manifestacija - poticati pokretanje poduzetništva

9. KULTURNO-POVIJESNA BAŠTINA I OBRAZOVANJE

Na području općine Topusko djeluju dvije odgojno-obrazovne ustanove, Osnovna škola Vladimir Nazor Topusko i Srednja škola Topusko. Učenici i nastavnici navedenih škola su uključeni u skrb o kulturno-povijesnoj baštini kroz redovne nastavne aktivnosti, izvannastavne aktivnosti i sudjelovanje u različitim događanjima i manifestacijama.

Učenici i nastavnici **Osnovne škole Vladimir Nazor Topusko** su aktivni u gotovo svim manifestacijama na razini općine Topusko vezanim za očuvanje i promociju kulturno-povijesne baštine: Noć muzeja, Dani kruha i zahvalnosti za plodove zemlje, Božićni sajam, Uskršnji sajam, Fašnička povorka... Isto tako su u sklopu dodatne nastave iz povijesti aktivni u akcijama uređenja lokaliteta kulturno-povijesne baštine.

Srednja škola Topusko obrazuje učenike u strukovnim odgojno-obrazovnim programima uključenim u područja promocije i očuvanja kulturne baštine (programi iz sektora turizma i ugostiteljstva: turističko-hotelijerski komercijalist, kuhan, konobar i slastičar te iz sektora zdravstva i socijalne skrbi program fizioterapeutski tehničar/tehničarka). Većina je učenika uključena u skrb o kulturno-povijesnoj baštini kroz nastavu Povijesti i Povijesti hrvatske-kulturne baštine te kroz međupredmetne teme i izvannastavne aktivnosti.

Učenici Srednje škole Topusko su, uz pomoć nastavnika, vrlo aktivni u provedbi projekta s ciljem proučavanja i zaštite kulturno-povijesne baštine.

Narodna knjižnica i čitaonica Topusko provodi aktivnosti vezane uz promociju i očuvanje kulturno-povijesne baštine za posjetitelje i lokalnu zajednicu.

PROBLEMI	POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> - smanjenje broja učenika u osnovnoj i srednjoj školi - nizak stupanj zainteresiranosti učenika za proučavanje, očuvanje, zaštitu i promociju kulturne baštine - nedovoljna educiranost učenika o važnosti kulturne baštine	<ul style="list-style-type: none"> - provoditi sustavnu edukaciju mlađih osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta o važnosti kulturne baštine - osigurati veću uključenost učenika strukovnih programa u promociju kulturne baštine - osigurati uključivanje baštine u obrazovne programe

10. TURIZAM KULTURNO-POVIJESNE BAŠTINE

10.1. Stanje turizma u općini Topusko

Prema podatcima Evisitor (2020) od 2016. i zaključno sa 2019. Općinu Topusko je posjetilo 64.352 turista, od toga 42.508 (66,05%) čine domaći turisti, dok 21.844 (33,95%) su strani turisti. U promatranom periodu turisti su se u prosjeku na području Općine zadržavali 4,1 dan.

Tablica 4: Broj dolazaka i noćenja turista u Općini Topusko u razdoblju 2016. – 2019.

BROJ DOLAZAKA I NOĆENJA TURISTA U OPĆINI TOPUSKO U RAZDOBLJU OD 2016. - 2019.							
(podaci prema evisitor.hr)							
2016. godina							
Vrsta turista	Dolasci	Noćenja	Broj turista	Prosječno trajanje boravka (u danima)	Udio dolasci	Udio noćenja	Udio broj turista
Domaći	9.915	37.992	10.183	3,83	66,88%	78,23%	67,39%
Strani	4.910	10.573	4.927	2,15	33,12%	21,77%	32,61%
Ukupno:	14.825	48.565	15.110	3,28	100,00%	100,00%	100,00%
2017. godina							
Vrsta turista	Dolasci	Noćenja	Broj turista	Prosječno trajanje boravka (u danima)	Udio dolasci	Udio noćenja	Udio broj turista
Domaći	9.929	38.584	10.190	3,89	55,49%	72,98%	56,06%
Strani	7.965	14.287	7.988	1,79	44,51%	27,02%	43,94%
Ukupno:	17.894	52.871	18.178	2,95	100,00%	100,00%	100,00%
2018. godina							
Vrsta turista	Dolasci	Noćenja	Broj turista	Prosječno trajanje boravka (u danima)	Udio dolasci	Udio noćenja	Udio broj turista
Domaći	11.345	59.194	11.579	5,22	70,53%	84,88%	70,78%
Strani	4.741	10.544	4.779	2,22	29,47%	15,12%	29,22%
Ukupno:	16.086	69.738	16.358	4,34	100,00%	100,00%	100,00%
2019. godina							
Vrsta turista	Dolasci	Noćenja	Broj turista	Prosječno trajanje boravka (u danima)	Udio dolasci	Udio noćenja	Udio broj turista
Domaći	11.319	81.060	11.621	7,16	72,81%	89,49%	73,24%
Strani	4.228	9.517	4.246	2,25	27,19%	10,51%	26,76%
Ukupno:	15.547	90.577	15.867	5,83	100,00%	100,00%	100,00%

Izvor: <https://www.evisitor.hr/> (Preuzeto: 7. svibnja 2020.)

Iz podataka navedenih u tablici vidljiv je porast domaćih turista:

- u 2017. u odnosu na 2016. porast od 0,14%
- u 2018. u odnosu na 2017. porast od 12,48 %

U 2019. godini se bilježi promjena trenda i pad broja domaćih turista od 0,23% u odnosu na 2018. godinu.

Po pitanju stranih turista situacija je neznatno drugačija. U 2017. godini u odnosu na 2016. dolazi do povećanja broja stranih turista od 62,22%, nakon toga slijedi konstantan pad udjela stranih turista:

- 2018. godina u odnosu na 2017. godinu bilježi pad od 40,48%
- 2019. godina u odnosu na 2018. godinu bilježi pad od 10,82%

Podaci o broju dana zadržavanja turista na području općine Topusko pokazuju da se broj dana boravka domaćih turista konstantno povećava: 2016. godine u prosjeku su boravili 3,83 dana, a 2019. godine 7,16 dana što je porast od 87%.

Izuzme li se 2017. godina u kojoj je zabilježen pad broja dana koje su strani turisti provodili na području općine Topusko, također se može zaključiti da i strani turisti povećavaju dužinu svog boravka na području općine Topusko. Međutim, to povećanje je puno slabijeg intenziteta nego kad su u pitanju domaći turisti: 2016. godine u prosjeku su strani turisti na području općine boravili 2,15 dana, a 2019. 2,25 dana što čini povećanje od 4%.

Prema podacima e-Visitor (2020) inozemni turisti koji posjećuju općinu Topusko najvećim dijelom dolaze iz Slovenije, Poljske, Bosne i Hercegovine, Italije, Njemačke, Republike Koreje, itd.

Tablica 5: Udio turističkih dolazaka i noćenja na području općine Topusko u turističkim dolascima i noćenjima na području Sisačko-moslavačke županije 2016. - 2019. godine

godina/ područje	Općina Topusko		Sisačko-moslavačka županija		udio Topusko/SMŽ		općina
	dolasci	noćenja	dolasci	noćenja	dolasci	noćenja	
2016.	14 825	48 565	29 611	83 000	50,1%	51,6%	
2017.	17 894	52 871	37 081	94 033	48,3%	56,2%	
2018.	16 086	69 738	40 105	120 427	40,1%	57,9%	
2019.	15 547	90 577	41 770	146 653	37,2%	61,8%	

Izvor: [Informacije o tijeku sezone | Business HTZ](#)

Iz prethodne tablice je vidljivo da općina Topusko sudjeluje s vrlo visokim udjelima turističkih dolazaka i noćenja u Sisačko -moslavačkoj županiji. Ti se udjeli kreću oko 50%, s tim da se udio turističkih dolazaka smanjio od 2016. godine kad je iznosio 50,1% na 37,2% u 2019. godini. Međutim, zahvaljujući prodljenju vremena boravka posjetitelja u općini Topusko, broj noćenja i njihov udio u broju noćenja SMŽ se u istom periodu konstantno povećavao te je porastao s 51,6% (2016.) na 61,8% (2019.). Iz navedenih se podataka može zaključiti kako je općina Topusko najvažnije turističko odredište u Sisačko-moslavačkoj županiji, jer producira preko polovice turističkih noćenja ostvarenih u Županiji.

10.2. Smještajni kapaciteti

Tablica 6: Smještajni kapaciteti općine Topusko 2016. – 2019.

SUBJEKT/GODINA		2016.	2017.	2018.	2019.
GRAĐANI DOMAĆINSTVU	SU SUBJEKTI	16	19	22	20
	KREVETI	50	63	74	70
TRGOVAČKA DRUŠTVA	SU SUBJEKTI	1	2	3	4
	KREVETI	220	231	239	245
JEDNOSTAVNA TRGOVAČKA DRUŠTVA	SU SUBJEKTI	-	-	1	1
	KREVETI	-	-	2	2

OBRTI	SUBJEKTI	2	-	-	-
	KREVETI	21	-	-	-
UKUPNO	SUBJEKTI	19	21	26	25
	KREVETI	291	294	315	317

Izvor: Turistička zajednica Općine Topusko

Iz priložene tablice je vidljivo da se broj smještajnih kapaciteta na području općine Topusko iz godine u godinu povećavao. U periodu od 2016. do 2019. godine zabilježen je rast broja smještajnih kapaciteta od 8%. Iz tablice je također vidljivo da se smještajni kapaciteti najvećim dijelom nalaze u vlasništvu trgovačkih društava, odnosno u sklopu tvrtke Top-Terme Topusko d.o.o. U izuzetno maloj mjeri kapaciteti za smještaj gostiju i posjetitelja uređeni su unutar povijesnih građevina i to u obliku seoskih imanja s tradicijskim graditeljstvom.

10.3. Motivi turističkih dolazaka

Anketnim istraživanjima provedenim u suradnji s društvom Top-Terme Topusko kojim je obuhvaćeno 97 posjetitelja (34 muškaraca i 63 žena) u dobi od 25 do 77 godina vezano za motiv dolaska u Topusko i posjećivanje lokaliteta kulturno-povijesne dobiveni su sljedeći rezultati:

- 68% ispitanika ističe zdravlje kao osnovni motiv dolaska, 22% relaksaciju, 5 % sport, 5 % ostalo, dok kulturno-povijesnu baštinu kao motiv dolaska nije istaknuto nitko od ispitanika.
- Na pitanje jesu li kulturno povijesni spomenici u Topuskom dovoljno dobro opisani u prospektima i vodičima, 35% ispitanika odgovorilo je da nisu , 30% ispitanika naveli su da su djelomično dobro opisani a 27% ispitanika odgovorilo je da ne zna.
- Na pitanje jesu li kulturno povijesni spomenici dobro označeni obzirom na mjesto gdje se nalaze, 35% ispitanika odgovorilo je da nisu, 24% ispitanika odgovorilo je da su kulturno povijesni spomenici dobro označeni, 32 % tvrdi da su djelomično dobro označeni a 22% ispitanika izjasnilo se da ne zna da li su kulturno povijesni spomenici dobro označeni.
- Na pitanje što im nedostaje za uspješno razgledavanje kulturno povijesnih spomenika, ispitanici su na prvom mjestu istaknuli nedostatak stručnog vodstva i tumačenje kulturno povijesnih spomenika, na drugom mjestu istaknut je nedostatak informiranja putem društvenih mreža (Facebook, Instagram, Twiter) i na trećem mjestu istaknut je nedostatak letaka i brošura.
- Čak 64 % ispitanika smatra da nisu bili dobro informirani i upoznati sa kulturno povijesnom baštinom Općine Topusko za vrijeme boravka u Topuskom, a 86% ispitanika smatra da bi bilo dobro organizirati redovite radionice za posjetitelje o kulturno povijesnoj baštini i spomenicima Topuskog.

Ovo anketno istraživanje je pokazalo da kulturno-povijesna baština na području općine Topusko nije adekvatno prezentirana niti dovoljno iskorištena u turističke svrhe.

PROBLEMI	POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> - nepostojanje turističkih dolazaka u Topusko motiviranih kulturno-povijesnom baštinom - neadekvatna interpretacija i prezentacija kulturno-povijesne baštine - nezadovoljavajuća promidžba 	<ul style="list-style-type: none"> - provoditi financijska ulaganja u marketing kulturno-povijesne baštine - provoditi edukaciju zaposlenika - provoditi promidžbu s ciljem privlačenja turista motiviranih kulturno-povijesnom baštinom

<ul style="list-style-type: none"> - kratak period zadržavanja posjetitelja u Topuskom - prevlast posjetitelja starijih dobnih skupina 	<ul style="list-style-type: none"> - provoditi privlačenje usputnih i slučajnih turista - provoditi adekvatnu interpretaciju kulturno-povijesne baštine prilagođenu potrebama i karakteristikama posjetitelja - upotrebljavati nove medije u interpretaciji - osigurati produljenje boravka posjetitelja pomoću ponude iz sektora kulturnog turizma - provoditi privlačenje pripadnika mlađih dobnih skupina
--	---

11. SWOT ANALIZA

Nakon izrađene Osnovne (situacijske) analize pristupilo se izradi SWOT analize, odnosno analiziranju unutarnjih snaga (Strengths) i slabosti (Weaknesses) zajednice te mogućnosti (Opportunities) i prijetnji (Threats) iz okruženja. Ovi parametri su temelj za daljnje određivanje smjera razvoja općine Topusko u području zaštite, očuvanja i valorizacije kulturno-povijesne baštine. Uz njihovu se pomoć određuju vizija i ciljevi budućeg razvoja. Nakon provedbe SWOT analize potrebno je uložiti napore kako bi se uklonile slabosti i pokušale izbjegći prijetnje te što učinkovitije iskoristile prednosti i mogućnosti.

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - bogatstvo kulturno-povijesna baštine - povijesni značaj naselja Topusko - postojanje dobara koja su zakonom zaštićena i upisana u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske - veliki broj hortikulturnih površina vezanih uz kulturnu baštinu - djelomična sačuvanost povijesnih naselja seoskih obilježja i tradicijskog graditeljstva - velikim dijelom obnovljeno sakralno graditeljstvo - sačuvane povijesne građevine stambene, gospodarske i javne namjene iz 19. i početka 20. stoljeća - objekti memorijalne vrijednosti iz Drugog svjetskog i Domovinskog rata - djelomično sačuvani elementi povijesne opreme prostora - dijelom dobro istražene arheološke zone, posebno iz prapovijesnog i antičkog razdoblja - bogatstvo kulturnim krajolicima - sačuvanost muzejske zbirke Topuskog - sačuvanost arhivske građe iz povijesti Topuskog - bogatstvo knjižnične baštine - prisutnost događanja i manifestacije iz područja kulture - gastronomski ponuda vezana uz kulturno-povijesnu baštinu - povoljni okolišni čimbenici: izvori geotermalne vode, odsutnost zagađivača, očuvanost izvornog krajolika - ulaganja u zaštitu i očuvanje spomenika kulturno-povijesne baštine, poglavito od strane Ministarstva kulture - postojanje javnih ustanova koje skrbe o kulturno-povijesnoj baštini 	<ul style="list-style-type: none"> - tijekom Domovinskog rata srušen veliki broj vrijednih građevina koje do danas nisu obnovljene - neuređenost i zapuštenost velikog broja spomenika kulturno-povijesne baštine - nedovoljna valoriziranost resursa prirodne baštine - nepostojanje muzejskog prostora - veliki broj muzejskih eksponata pohranjeno izvan Topuskog - nezadovoljavajuća prezentacija prirodne i kulturne baštine - nepostojanje sustavne skrbi o kulturno-povijesnoj baštini na području općine Topusko - nedostatak finansijskih sredstava - nedostatak prostora za djelovanje udruga - nedostatni finansijski i ljudski resursi Općine Topusko i Turističke zajednice Općine Topusko za realizaciju značajnijih projekata - nedovoljna koordinacija aktivnosti između udruga, ustanova i jedinice lokalne samouprave - nedovoljna educiranost stanovništva o važnosti kulturno-povijesne baštine - nepostojanje poduzetništva u području valorizacije kulturno-povijesne baštine - vrlo mali utjecaj privatnog sektora - nedovoljna uključenost organizacija civilnog društva - nepostojanje turističkih dolazaka u Topusko motiviranih kulturno-povijesnom baštinom - neadekvatna interpretacija i prezentacija kulturno-povijesne baštine - neadekvatna promidžba - nedovoljna digitaliziranost kulturno-povijesnih sadržaja - nedovoljna povezanost s drugim nacionalnim i međunarodnim kulturnim sadržajima

<ul style="list-style-type: none"> - djelovanje udruga u području zaštite i očuvanja kulturno-povijesne baštine - značajan doprinos stručnjaka iz područja kulturno-povijesne baštine u istraživanju i vrednovanju baštine - uključenost učenika osnovne i srednje škole u istraživanje i očuvanje kulturno-povijesne baštine - potpora vlasnika lokalnih OPG-ova - postojeća turistička prepoznatljivost - značajan turistički promet na području općine Topusko - povoljan geoprometni položaj 	<ul style="list-style-type: none"> - nedostatak interesa stanovništva za uključivanje u manifestacije i očuvanje nematerijalne kulturno-povijesne baštine - nedovoljna posjećenost organiziranih manifestacija i događanja od strane domaćih stanovnika i posjetitelja Topuskog - slabo poznavanje vrijednosti nematerijalne kulturno-povijesne baštine kod pripadnika mlađih dobnih skupina - nepovoljna dobra i gospodarska struktura stanovništva - nedostatak stručnih kadrova - odljev mladog i obrazovanog stanovništva - demografska opustjelost okolnih područja - neriješeni imovinsko-pravni odnosi
MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - pripadnost zapadnoeuropskom kulturno-civilizacijskom krugu - suradnja s Ministarstvom kulture i medija i ostalim relevantnim ministarstvima - korištenje sredstava EU fondova - apliciranje projektnih prijava na natječaje domaćih izvora financiranja - program revitalizacije prostora Banovine - blizina glavnog grada (tržište) - blizina turističkih ruta - porast potražnje za kulturno-povijesnim sadržajima u turizmu - trend povratka prirodi i životu na selu - pojava digitalnih nomada 	<ul style="list-style-type: none"> - nepovoljna demografska obilježja stanovništva Hrvatske - nedostatak kvalificiranih kadrova za rad u području kulturno-povijesne baštine na razini države - pojava novih turističkih destinacija u bližoj i daljoj okolini - prometna izoliranost i marginalizacija regije - migracijski tokovi i prijetnja od terorizma - globalna zdravstvena i ekonomski kriza - blizina potresnog područja

SWOT analiza je pokazala da općinu Topusko odlikuje bogatstvo kulturno-povijesne baštine (materijalne i nematerijalne) i povijesni značaj samog naselja Topusko, koji su, uz postojeću turističku prepoznatljivost, povoljan geoprometni položaj i povoljne okolišne čimbenike, resurs iznimne važnosti za razvoj cjelokupnog prostora. Nažalost, njihova vrijednost nije u dovoljnoj mjeri prepoznata te u proteklom periodu nisu adekvatno uključeni u kulturni i gospodarski razvitak. Stoga je od iznimne važnosti stvoriti okvir za korištenje mogućnosti koje nude domaći izvori financiranja te međunarodni fondovi i fondovi Europske unije, uz pomoć kojih je potrebno izvršiti obnovu, očuvanje i uključivanje kulturno-povijesne baštine u gospodarske tokove, vodeći računa o novim trendovima u turističkoj ponudi i potražnji. Pritom je neophodno potaknuti poduzetničke inicijative privatnog sektora i snažnije uključiti organizacije civilnog društva koje mogu i trebaju postati generator razvoja. Također je u skrb o kulturno-povijesnoj baštini neophodno uključiti što veći broj pripadnika lokalne zajednice što će biti garancija održivosti te demografskog i gospodarskog oporavka čitavog kraja.

II. PLAN RAZVOJA

Plan razvoja obuhvaća definiranje vizije i strateških ciljeva, određivanje prioriteta, mjera i aktivnosti te njihovo obrazloženje.

1. VIZIJA I STRATEŠKI CILJEVI

Topusko je visoko prepoznatljiva destinacija na razmeđu zelene i plave Hrvatske koja održivo upravlja kulturno-povijesnom baštinom u svrhu cjelovitog razvoja i podizanja kvalitete života.

STRATEŠKI CILJEVI

1. Unaprijediti zaštitu i očuvanje kulturno-povijesne baštine u svrhu njenog održivog korištenja
2. Razviti poduzetništvo u području održivog korištenja kulturno-povijesne baštine
3. Povećati vidljivost i prepoznatljivost
4. Podići svijest zajednice o važnosti kulturno-povijesne baštine i njenom održivom korištenju

2. CILJEVI, PRIORITETI, MJERE

CILJEVI	PRIORITETI (SPECIFIČNI CILJEVI)	MJERE	AKTIVNOSTI
STRATEŠKI CILJ 1: Unaprijediti zaštitu i očuvanje kulturno-povijesne baštine u svrhu njezinog održivog korištenja.	Prioritet 1: Unaprijediti pravni okvir i sustav upravljanja kulturno-povijesnom baštinom.	M1: Poboljšati imovinsko-pravne odnose vezano uz kulturno-povijesnu baštinu. M2: Povećati broj zaposlenih stručnjaka u području upravljanja kulturno-povijesnom baštinom. M3: Povezati različite dionike u kulturi.	Rješavati imovinsko pravne odnose za lokalitete: Draškovićevo podrumi, Turska kosa, stari grad Pernik, Vrtlareva kuća, Žuti kamen. Zaposliti stručnjake u Općini, budućem muzeju (spomen zgradi), posjetiteljskom centru i/ili prezentacijskom centru. Uspostaviti suradnju među dionicima u svrhu koordinacije aktivnosti i zajedničkog djelovanja.
	Prioritet 2: Unaprijediti infrastrukturu u području zaštite i očuvanja kulturno-povijesne baštine.	M1: Osnovati ustanove za interpretaciju i prezentaciju kulturno-povijesne baštine.	Obnoviti zgradu Hrvatskog sabora (Lječilišna restauracija) - kulturni centar i Spomen-dom ZAVNOH-a. Osnovati i uređiti posjetiteljski centar Perna, interpretacijski centar u zgradi žandarmerije, muzej idola i ideala - Vila Sedlar, prostor za etnografsku zbirku-Malička, interpretacijski centar cistercita u Opatovini, arheološki park na Nikolinom brdu, lapidarij u Draškovićevim podrumima, rudnik u Ponikvarima - prezentacija industrijske baštine. Uspostaviti tematske staze i rute : Turska kosa, Via Magna (Katinovac-Crni Potok-bitka na gori Gvozd) Rudarska staza (Bublen), Put spasa (Topličke kose-

		<p>M2: Razviti kvalitetne sadržaje na otvorenom prostoru za prezentaciju i interpretaciju baštine.</p> <p>M3: Unaprijediti uvjete rada dionika u zaštiti, očuvanju i održivom korištenju kulturno-povijesne baštine.</p>	<p>Gređan), Livadni izvori, Ruta voda i mlinova (vodenica) - vezanje uz postojeće pješačke i biciklističke staze.</p> <p>Urediti izletišta i arheološke parkove: Opatovina, Školski park, stari grad Perna, Benkovo vrelo, Jelačić vrelo, partizanski aerodrom u Čemernici.</p> <p>Osigurati sredstava i prostor za rad udruga Osigurati sredstava i prostor za smještaj i rad stručnjaka, studenata i volontera.</p>
	<p>Prioritet 3: : Provoditi sustavno istraživanje i vrednovanje kulturno-povijesne baštine u svrhu njene zaštite i očuvanja.</p>	<p>M1: Provoditi povijesna, povijesno-umjetnička, arheološka i etnološka istraživanja.</p> <p>M2: Obnoviti i revitalizirati kulturno-povijesne građevine i lokalitete.</p>	<p>Provesti istraživanja na lokalitetima: Antička nekropola - stara glinska cesta, drvena crkva na Babić brdu i drvena crkva ispod Babić brda, Žuti kamen, Nikolino brdo, Bistre kupke; nastavak istraživanja Turske kose, lokalitet Bilo - Hrvatsko Selo i drugi lokaliteti; provedba istraživanja povijesnih građevina, naselja i kulturnih krajolika.</p> <p>Obnoviti i revitalizirati: Portal u Opatovini, Školski park, Glorijetu, Bistre kupke, Lječilišnu restauraciju, Zdenac kod Blatnih kupki, Vilu Mirnu, sunčani sat, rimske nadgrobne spomenike (izrada kopija i postavljanje na autentičnu lokaciju) vodenice i mlinove, kamene spomenice - Žuti kamen i Nikolino brdo</p>

		M3: Istražiti i vrednovati nematerijalnu baštinu.	Istražiti i vrednovati toponime, lokalizme , običaje, pjesme, plesove, priče, legende, usmenu književnost, značajne osobe i zanate.
	Prioritet 4: Povećati znanja, vještine i motiviranost svih sudionika u zaštiti i očuvanju kulturno-povijesne baštine radi njezina održivog korištenja.	M1: Provoditi sustavnu edukaciju sudionika u zaštiti i očuvanju kulturno-povijesne baštine. M2: Poboljšati motiviranost sudionika u zaštiti i očuvanju kulturno-povijesne baštine.	Organizirati seminare, radionice i predavanja. Vrednovati i priznavati rad i postignuća, provoditi sustavnu edukaciju, umrežavati se sa sudionicima iz drugih gradova i općina, upoznavati primjere dobre prakse.
STRATEŠKI CIJL 2: Razviti poduzetništvo u području održivog korištenja kulturno-povijesne baštine.	Prioritet 1: Unaprijediti inicijative javnog i privatnog sektora u održivom gospodarenju kulturno-povijesnom baštinom.	M1:Educirati i osposobljavati radnike /dionike privatnog i javnog sektora za razvoj poduzetništva u kulturi i društvenog poduzetništva. M2: Educirati i osposobljavati radnike/dionike privatnog i javnog sektora te društvenog poduzetništva u području upravljanja projektima.	Organizirati seminare i tečajeve iz područja poduzetništva i osigurati sredstava za edukaciju u području poduzetništva. Organizirati edukacije iz područja pripreme i provedbe projekata i osigurati sredstava za edukacije u području upravljanja projektima.
	Prioritet 2: Poticati privatne inicijative u održivom gospodarenju kulturno-povijesnom baštinom.	M1: Osigurati potpore za razvoj poduzetničkih inicijativa u području kulturno-povijesne baštine.	Financijski i organizacijski podupirati osnutak poduzeća za društveno poduzetništvo u kulturi.
	Prioritet 3: Razviti kulturni turizam i kreativne industrije.	M1: Povezati i umrežiti aktivnosti iz područja kulture i turizma u svrhu stvaranja kulturno-turističkih proizvoda. M2: Unaprijediti rad Turističke zajednice u svrhu razvoja kulturnog i uz njega vezanih oblika turizma te kreativnih industrija.	Koordinati povezivanje u svrhu zajedničkog djelovanja kulturnog i turističkog sektora. Provoditi edukacije i dodatno zapošljavanje stručnjaka.

		M3: Razviti lokalne usluge i proizvode.	Razviti djelatnost izrade autentičnih suvenira, razviti seoska domaćinstva i tradicionalnu gastronomsku ponudu.
STRATEŠKI CILJ 3: Povećati vidljivost i prepoznatljivost	<p>Prioritet 1: Povećati vidljivost kulturno-povijesne baštine te proizvoda i usluga iz sektora kulturno-povijesne baštine na domaćem i međunarodnom tržištu.</p>	<p>M1: Poticati promociju putem javnih medija i sudjelovanja na kulturnim, zabavnim i turističkim događanjima.</p> <p>M2: Razviti promociju prema ciljanim skupinama.</p> <p>M3: Povezati kulturno-povijesnu baštinu općine Topusko s međunarodnim kulturnim i turističkim sadržajima.</p>	<p>Provoditi promociju putem web portala, društvenih mreža, javnih medija - tv, radio postaje, tiskovine; sudjelovati na turističkim sajmovima i promocijama.</p> <p>Provoditi promocija usmjerenu prema umirovljenicima, sportašima, osobama s invaliditetom, znanstvenicima i istraživačima, učenicima i studentima, sudionicima skupova i kongresa, osobama na rehabilitaciji.</p> <p>Uključiti se u europske rute (ruta povijesnih termalnih gradova, ruta drvene arhitekture, ruta europskih groblja...) provesti umrežavanje s gradovima priateljima, provoditi obilježavanja događanja na međunarodnoj razini.</p>
	<p>Prioritet 2: Razviti prepoznatljivost.</p>	<p>M1: Razviti i provoditi događanja prepoznatljiva na državnoj razini.</p> <p>M2: Izgraditi vizualni identitet i cjelovita vizualna rješenja.</p>	<p>Osnažiti postojeća događanja (Dani meda, Kraljica jezera, Noć muzeja), osmislići i pokrenuti nova događanja.</p> <p>Održavati seminare i znanstveno-stručne skupove te publicirati rezultate (razviti Topusko kao centar kongresnog turizma).</p> <p>Provoditi prezentiranje povijesnih osoba i događanja. Izraditi kulturni kalendara.</p> <p>Osmislići i kreirati novi logotip.</p>

<p>STRATEŠKI CILJ 4: Podići svijest zajednice o važnosti kulturno-povijesne baštine i njenom održivom korištenju.</p>	<p>Prioritet 1: Poboljšati kvalitetu informiranja javnosti o važnosti kulturno-povijesne baštine.</p>	<p>M1: Provoditi promotivne aktivnosti za javnost o važnosti kulturno-povijesne baštine.</p> <p>M2: Postaviti info točke o kulturno-povijesnoj baštini.</p>	<p>Provoditi promoviranje putem letaka,, promotivnih vitrina, događanja, brošura.</p> <p>Provesti postavljanje smeđe signalizacije i info ploča (kod Dva jelena-Put spasa, Turska kosa - multimedijalni info punkt, Kamenolom u Hrvatskom Selu - geološka prošlost Zemlje, Nikolino brdo, rimski forum u Školskom parku, drvene crkve na Babić brdu, zdenac kod Blatnih kupki - info tabla o kupkama, kosom tornju, električnoj centrali, kod sunčanog sata - Vojne kupke, Mollinaryjevo vrelo- info tabla o najstarijem stanovniku Topuskog iz ledenog doba, crkvina u Bjeljavini, Crljenac u Katinovcu, stari grad Pernik i na drugim lokalitetima</p>
	<p>Prioritet 2: Povećati stupanj educiranosti učenika i ostalih pripadnika lokalne zajednice o održivom korištenju kulturno-povijesne baštine.</p>	<p>M1: Provoditi sustavnu edukaciju učenika i ostalih pripadnika lokalne zajednice o važnosti, zaštiti i očuvanju kulturno-povijesne baštine.</p> <p>M2: Provoditi sustavnu edukaciju mladih školskog uzrasta i ostalih pripadnika lokalne zajednice o ulozi kulturno-povijesne baštine u gospodarskom razvoju i podizanju kvalitete života.</p>	<p>Održavati seminare, radionice i predavanja o održivom korištenju kulturno-povijesne baštine u svrhu razvoja, uređuti didaktička igrališta s motivima kulturno-povijesne baštine, kreirati društvene igre s tematikom kulturno-povijesne baštine, osmisliti aplikacije za mobitele, kreirati didaktički prilagođene izvore znanja.</p> <p>Održavati seminare, radionice i predavanja o ulozi kulturno-povijesne baštine u gospodarskom razvoju i podizanju kvalitete života, uređuti didaktička igrališta s motivima kulturno-povijesne baštine, kreirati društvene igre s tematikom kulturno-povijesne baštine, osmisliti aplikacije za mobitele, kreirati didaktički prilagođene izvore znanja.</p>

3. OBRAZLOŽENJE CILJEVA, PRIORITETA, MJERA I CILJEVA

CILJ 1: Unaprijediti zaštitu i očuvanje kulturno-povijesne baštine u svrhu njenog održivog korištenja

Općina Topusko je prostor dugotrajne naseljenosti i bogate kulturno-povijesne baštine koja predstavlja značajan razvojni resurs. Međutim, zbog nedostatka sustavne brige, učestalih raznih pustošenja i utjecaja zuba vremena veliki dio dobara je nepovratno uništen, dok je preostali dio neadekvatno zbrinut. Stoga je naša primarna potreba kulturno-povijesnu baštinu zaštiti i očuvati za sadašnje i buduće generacije kao važan dio naslijeda te ju osposobiti za korištenje u svrhu gospodarskog razvoja i demografskog oporavka čitavog kraja. Za ostvarivanje navedenog cilja potrebno je realizirati sljedeće prioritete: unaprijediti pravni okvir i sustav upravljanja kulturno-povijesnom baštinom, unaprijediti infrastrukturu u području zaštite i očuvanja kulturno-povijesne baštine, provoditi sustavno istraživanje i vrednovanje kulturno-povijesne baštine te povećati znanja, vještine i motiviranost svih sudionika u zaštiti i očuvanju kulturne baštine radi njezina održivog korištenja.

Prioritet 1: Unapređenje pravnog okvira odnosi se na rješavanje imovinsko-pravnih odnosa koji su pretpostavka za provedbu dalnjih inicijativa. Draškovićevi podrumi, Turska kosa, stari grad Pernik, Vrtlareva kuća, Žuti kamen i brojni drugi lokaliteti nose teret zamršenih imovinsko-pravnih odnosa čije je rješavanje složen i dugotrajan proces. Za njegovo rješavanje nedostaju finansijski i ljudski resursi. Zbog toga je neophodno povećati broj zaposlenih stručnjaka u području upravljanja kulturno-povijesnom baštinom. Zapošljavanje kvalificiranih osoba potrebno je provesti unutar Općine Topusko, koja će na ovaj način postati polazište kvalitetne uprave kulturno-povijesnom baštinom. Osnivanje ustanova poput muzeja, kulturnog, posjetiteljskog i prezentacijskog centra nije moguće ostvariti bez osiguravanja sredstava i uvjeta za zapošljavanje stručnjaka u području upravljanja kulturno-povijesnom baštinom.

Istodobno je potrebno povezati različite dionike u kulturi, odnosno uspostaviti čvrstu suradnju među dionicima u svrhu koordinacije aktivnosti i zajedničkog djelovanja.

Prioritet 2: Unapređenje infrastrukture u području zaštite i očuvanja kulturno-povijesne baštine. Osnovna potreba u ovom području je osnivanje ustanova za interpretaciju i prezentaciju kulturno-povijesne baštine, jer Topusko nakon Domovinskog rata nema niti jednu ustanovu koja bi preuzeila ovu važnu funkciju. Na tom su području pružaju velike mogućnosti, ali još uvijek nema konkretnih planova ni idejnih rješenja. Najcjelovitije rješenje pružila bi obnova nekadašnje Lječilišne restauracije (kasnije muzeja ZAVNOH-a), koja je u Domovinskom ratu u potpunosti razrušena. Obnovom ove reprezentativne građevine i njenim uređenjem u muzejski i kulturni centar Topusko bi vratilo dio nekadašnjeg sjaja.

Za osnutak interpretacijskog centra u zgradi žandarmerije postoji projektna dokumentacija te je njegovo uređivanje izgledno u doglednoj budućnosti. Projekt uređenja parka Opatovina u sebi obuhvaća osnivanje interpretacijskog centra cistercitske baštine. Osnutak i uređenje lapidarija u Draškovićevim podrumima za svoju realizaciju čeka rješavanje imovinsko-pravnih odnosa između Općine Topusko i Hrvatskih šuma. Nikolino brdo je pogodan lokalitet za uređenje arheološkog parka, rudnik u Ponikvarima za prezentaciju industrijske baštine, a selo Malička za prezentaciju etnografske zbirke i ostavštine. Planovi za osnutak i uređenje posjetiteljskog centra Perna u zgradi nekadašnje osnovne škole su temeljeni na ideji valorizacije prirodne i kulturne baštine Petrove gore u turističke i sportsko-rekreacijske svrhe. Uz sve navedeno postoji realno ostvariva privatna inicijativa za osnutak muzeja idola i ideal - Vila Sedlar.

Sljedeći korak predstavlja razvoj kvalitetnih sadržaja na otvorenom prostoru za prezentaciju i interpretaciju baštine. I u ovom području postoje veliki potencijali i realno ostvarive mogućnosti. Prioritetna je uspostava tematskih staza i ruta na sljedećim lokalitetima: nalazište Turska kosa, trasa rimske ceste Via Magna (Katinovac-Crni Potok-bitka na gori Gvozd), Rudarksa staza na području

Bublena, Put spasa (Topličke kose - Gređani), lokalitet Livadni izvori te Ruta mlinova (vodenica). Staze i rute je potrebno povezati uz postojeće pješačke i biciklističke staze. Također je potrebno provesti uređenje izletišta i arheoloških parkova na lokalitetima Opatovina, Školski park, stari grad Perna, Benkovo vrelo, Jelačić vrelo i partizanski aerodrom u Čemernici. Unutar prioriteta koji se odnosi na unapređenje infrastrukture neophodno je unaprijediti uvjete rada sudionika u zaštiti, očuvanju i održivom korištenju kulturno-povijesne baštine. To se prvenstveno odnosi na osiguravanje sredstava i prostora za rad udruga te prostora za smještaj i rad stručnjaka, studenata i volontera.

Prioritet 3: Provoditi sustavno istraživanje i vrednovanje kulturno-povijesne baštine u svrhu njene zaštite i očuvanja u sebi obuhvaća provedbu povijesnih, povijesno-umjetničkih, arheoloških i etnoloških istraživanja. U tom pogledu potrebno je provesti istraživanja na lokalitetima antičke nekropole uz staru glinsku cestu, dviju drvenih crkvi na Babić briješu, Žutog kamena (kamene spomenice), Nikolinog brda, Bistrih kupki, lokaliteta Bilo u Hrvatskom Selu te drugih lokaliteta. Također je potrebno nastaviti istraživanja arheološkog lokaliteta Turska kosa i sustavno provoditi istraživanja povijesnih građevina, naselja i kulturnih krajolika.

Sljedeći važan korak je obnoviti i revitalizirati kulturno-povijesne građevine i lokalitete: Portal u Opatovini, Školski park, Glorijetu, Bistre kupke, Lječilišnu restauraciju, Zdenac kod Blatnih kupki, Vilu Mirnu, sunčani sat, rimske nadgrobne spomenike, vodenice i mlinove, Kamenu spomenicu na Babićevom briješu (Žuti kamen) i spomenicu u kamenu na Nikolinom brdu.

Unutar ovog prioriteta navedena je potreba istraživanja i vrednovanja nematerijalne baštine koja obuhvaća toponime, lokalizme, običaje, pjesme, plesove, priče, legende, usmenu književnost, značajne osobe i zanate. Dosad je vrlo mali naglasak stavljen na ovu vrstu kulturno-povijesne baštine, iako je ona vrlo važan segment i zaslužuje posebnu pozornost.

Prioritet 4: Povećati znanja, vještine i motiviranost svih sudionika u zaštiti i očuvanju kulturne baštine radi njezina održivog korištenja obuhvaća mjeru provedbe sustavne edukaciju sudionika u zaštiti i očuvanju kulturno-povijesne baštine kroz organizaciju seminara, radionica i predavanja s relevantnom tematikom. Također je neophodno poboljšati motiviranost sudionika u zaštiti i očuvanju kulturno-povijesne baštine što je moguće postići kroz vrednovanje i priznavanje rada i postignuća sudionika, provedbu sustavne edukacije, umrežavanje sa sudionicima iz drugih gradova i općina te upoznavanje primjera dobre prakse.

CILJ 2: Razviti poduzetništvo u području održivog korištenja kulturno-povijesne baštine

Na području općine Topusko nema razvijenog poduzetništva u području održivog korištenja kulturno-povijesne baštine. Međutim, poduzetništvo je u području kulturno-povijesne baštine vrlo bitan čimbenik, jer izravno doprinosi gospodarskom razvoju i demografskoj revitalizaciji kraja. "Kulturna baština svojom raznolikošću, brojnošću, vrijednostima, značenjem i rasprostranjenosti predstavlja velik potencijal za razvoj poduzetništva, koje ima važnu ulogu za lokalni i nacionalni društveno-gospodarski razvoj (zapošljavanje, nova poduzeća, inovacije, prihodi zajednici, poticanje razvoja drugih gospodarskih i društvenih djelatnosti i dr.)." (Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine RH, str. 44)

Kroz poduzetništvo se generira prihod kojim se povećava stupanj zaštite i očuvanja kulturno-povijesne baštine te se ujedno oplemenjuje uloga kulturno-povijesne baštine, koja više nije isključivo samoj sebi svrha. Da bi se navedeni cilj realizirao, potrebno je unaprijediti inicijative javnog i privatnog sektora u održivom gospodarenju kulturno-povijesnom baštinom, poticati privatne inicijative u održivom gospodarenju kulturno-povijesnom baštinom i razvijati kulturni turizam i kreativne industrije.

Prioritet 1: Unaprijediti inicijative javnog i privatnog sektora u održivom gospodarenju kulturno-povijesnom baštinom.

Za realizaciju navedenog prioriteta neophodno je educirati i osposobljavati dionike privatnog i javnog sektora za razvoj poduzetništva u kulturi i društvenog poduzetništva. Edukaciju je moguće provoditi putem seminara i tečajeva za koje je potrebno osigurati finansijska sredstva. Istodobno je potrebno poduprijeti edukaciju i osposobljavanje dionika privatnog i javnog sektora te društvenog poduzetništva u području upravljanja projektima.

Prioritet 2: Poticati privatne inicijative u održivom gospodarenju kulturno-povijesnom baštinom. Navedeni prioritet moguće je realizirati kroz osiguravanje potpora za razvoj poduzetničkih inicijativa u području kulturno-povijesne baštine. To se prvenstveno odnosi na osiguravanje finansijske i organizacijske pomoći pri osnutku poduzeća za društveno poduzetništvo u kulturi.

Prioritet 3: Razviti kulturni turizam i kreativne industrije.

Općina Topusko najvećim dijelom gospodarski razvoj bazira na lječilišnom i kupališnom turizmu. Razvojem kulturnog turizma i danas sve popularnijih kreativnih industrija moguće je stvoriti dodanu vrijednost turističke ponude. U tu je svrhu potrebno povezati i umrežiti aktivnosti iz područja kulture i turizma s ciljem stvaranja novih i atraktivnih kulturno-turističkih proizvoda. Sinergijskim djelovanjem kulturnog i turističkog sektora moguće je ostvariti značajan napredak u području održivog korištenja kulturno-povijesne baštine. Glavnu ulogu u navedenom procesu trebala bi imati Turistička zajednica Općine Topusko čiji rad je potrebno unaprijediti kroz dodatno zapošljavanje stručnjaka i kontinuiranu edukaciju o novim trendovima i mogućnostima u turističkom sektoru.

Također je neophodno staviti naglasak na razvoj lokalnih usluga i proizvoda, poput suvenira, gastronomске ponude i proizvoda seoskih domaćinstava koji doprinose autentičnosti, bogatstvu i raznovrsnosti turističke ponude vezane uz očuvanje kulturno-povijesne baštine.

STRATEŠKI CILJ 3: Povećati vidljivost i prepoznatljivost

U suvremenom globaliziranom svijetu vidljivost i prepoznatljivost su temeljni preduvjeti gospodarskog razvoja određenog sektora, grada ili regije. Prepoznatljivost doprinosi konkurentnosti, ostvarenju veće dobiti i razvoju mjesta u gospodarskom i demografskom pogledu te podizanju kvalitete života, jer utječe na lakšu prodaju proizvoda i usluga, privlačenje posjetitelja i ulaganja te ostvarenje profita. "Brendiranje mjesta postaje nužnost i jedan od preduvjeta za kvalitetno pozicioniranje na tržištu. Ugled mjesta se gradi na osobinama koje su pozitivne, atraktivne, jedinstvene, održive i relevantne za mnogo različitih ljudi širom svijeta." (Mihvec, 2015, str. 198)

Iz navedenih razloga potrebno je na području općine Topusko povećati vidljivost kulturno-povijesne baštine te proizvoda i usluga iz područja kulturno-povijesne baštine na domaćem i međunarodnom tržištu i razviti prepoznatljivost mjesta na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Prioritet 1: Povećati vidljivost kulturno-povijesne baštine te proizvoda i usluga iz sektora kulturno-povijesne baštine na domaćem i međunarodnom tržištu. Za provedbu ovog prioriteta potrebno je poticati i provoditi promociju putem javnih medija, društvenih mreža, web portala i sudjelovanja na kulturnim, zabavnim i turističkim događanjima. Promociju kulturno-povijesne baštine potrebno je usmjeravati prema ciljanim skupinama: umirovljenicima, sportašima, osobama s invaliditetom, znanstvenicima i istraživačima, učenicima i studentima, sudionicima skupova i kongresa te osobama na rehabilitaciji. Navedene ciljane skupine su već prisutne u turističkim kretanjima na području općine Topusko te ih potrebno usmjeriti prema novim kulturno-turističkim sadržajima.

Također je potrebno povezati kulturno-povijesnu baštinu općine Topusko s međunarodnim kulturnim i turističkim sadržajima kroz uključivanje u europske rute, kao što su ruta povijesnih termalnih gradova, ruta drvene arhitekture, ruta europskih groblja i sl. Istodobno je potrebno provoditi umrežavanje s gradovima prijateljima.

Prioritet 2: Razviti prepoznatljivost

U sklopu navedenog prioriteta potrebno je razviti i provoditi događanja prepoznatljiva na državnoj i međunarodnoj razini, osnažiti postojeća događanja, kao što su Dani meda, Kraljica jezera i Noć muzeja, osmislići i pokrenuti nova događanja, održavati seminare i znanstveno-stručne skupove te publicirati rezultate i razvijati Topusko u centar kongresnog turizma.

Za izgradnju prepoznatljivosti neophodno je stvoriti vizualni identitet i cjelovita vizualna rješenja koja će doprinijeti konkurentnosti i atraktivnosti općine Topusko na regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. U navedenu svrhu potrebno je osmislići i izraditi važan element vizualnog identiteta - logotip, koji će postati prepoznatljiv znak i simbol kvalitete proizvoda i usluga.

U prepoznatljivost je, također, potrebno ugraditi prezentaciju povjesnih osoba i događaja te izraditi kulturni kalendar.

STRATEŠKI CILJ 4: Podići svijest zajednice o važnosti kulturno-povijesne baštine i njenom održivom korištenju

Podizanje svijesti javnosti o važnosti kulturno-povijesne baštine neophodno je radi njenog očuvanja i zaštite od propadanja. "Kulturna baština temelj je identiteta zajednica, koje je kontinuirano baštine. U vrijeme globalizacije, koja donosi opasnost uniformnosti kultura, očuvanje posebne lokalne/regionalne/nacionalne baštine predstavlja temelj očuvanja kulturne raznolikosti." (Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine RH , str. 52)

Iskustva pokazuju da se svijest o važnosti baštine povećava s njenom gospodarskom valorizacijom. Zbog toga postoji neodgodiva potreba uključivanja širokog kruga javnosti u proces očuvanja, zaštite i gospodarskog korištenja. Za realizaciju navedenog cilja potrebno je poboljšati kvalitetu informiranja o važnosti kulturno-povijesne baštine i povećati stupanj educiranosti mladih školskog uzrasta i ostalih pripadnika lokalne zajednice o ulozi kulturno-povijesne baštine u gospodarskom razvoju i podizanju kvalitete života.

Prioritet 1: Poboljšati kvalitetu informiranja javnosti o važnosti kulturno-povijesne baštine.

Za ostvarenje navedenog prioriteta potrebno je u javnosti provoditi kontinuirane promotivne aktivnosti s ciljem isticanja važnosti kulturno-povijesne baštine. Promociju je moguće vršiti putem letaka, promotivnih vitrina, događanja i brošura. Veliki broj lokaliteta na području općine Topusko nije adekvatno obilježen te šira javnost nije dovoljno informirana o njihovoј važnosti. Zbog toga je na značajne lokalitete potrebno postaviti tzv. "smedu signalizaciju" i info ploče. Prioritet je postavljanje obilježja na lokaciji Topličke kose za Puta spasa, na Turskoj kosi kroz multimedijalni info punkt obrazložiti važnost lokaliteta, kod kamenoloma u Hrvatskom Selu izraditi prikaz geološke prošlosti Zemlje, u Školskom parku obilježiti nalazište iz rimskog razdoblja, uz zdenac kod Blatnih kupki postaviti info tablu o kupkama, kosom tornju i električnoj centrali, kod Sunčanog sata obilježiti Vojne kupke te na Mollinaryjevom vrelu postaviti info tablu o najstarijem stanovniku Topuskog iz ledenog doba. Također je potrebno adekvatno obilježiti Nikolino brdo, drvene crkve na Babić brdu, Crkvinu u Bjeljavini, Crljenac u Katinovcu i stari grad Pernik.

Prioritet 2: Povećati stupanj educiranosti mladih školskog uzrasta i ostalih pripadnika lokalne zajednice o održivom korištenju kulturno-povijesne baštine.

Za realizaciju ovog prioriteta potrebno je provoditi sustavnu edukaciju učenika i ostalih pripadnika lokalne zajednice o važnosti, zaštiti i očuvanju kulturno-povijesne baštine te njenoj ulozi u gospodarskom razvoju i podizanju kvalitete života. U tu je svrhu potrebno održavati seminare, radionice i predavanja o održivom korištenju kulturno-povijesne baštine. Također je potrebno urediti didaktička igrališta s motivima kulturno-povijesne baštine, kreirati društvene igre s tematikom kulturno-povijesne baštine, osmislići aplikacije za mobitele i kreirati didaktički prilagođene izvore znanja kako bi se, na mlađim generacijama prihvatljiv način, približile relevantne informacije o kulturno-povijesnoj baštini njihova zavičaja.

III. PROVEDBA STRATEGIJE OČUVANJA, ZAŠTITE I VALORIZACIJE KULTURNO-POVIJESNE BAŠTINE OPĆINE TOPUSKO

Strategijom je određena vizija, definirani su opći i specifični ciljevi (prioriteti) te razrađene mjere i aktivnosti kojima će se planirani ciljevi realizirati. Time je postavljena osnovna pretpostavka očuvanja, zaštite i održivog korištenja kulturno-povijesne baštine na području općine Topusko. Sljedeći korak čini provedba planiranih mjera i aktivnosti. Kako bi Strategija bila učinkovita i uspješna, potrebno je osigurati elemente koji sačinjavaju provedbu, a to su:

- 1) akcijski plan
- 2) provedbeni mehanizmi
- 3) financiranje
- 4) praćenje i vrednovanje
- 5) baza projekata

1. AKCIJSKI PLAN

Akcijski plan je temeljni dokument provedbe i praćenja uspješnosti provedbe Strategije očuvanja, zaštite i valorizacije kulturno-povijesne baštine općine Topusko. Izrađen je na temelju strateških ciljeva, prioriteta i mjera te uz njih sadrži podatke o konkretnim projektima, nositeljima projekata, vremenskom razdoblju provedbe, troškovima i izvorima financiranja te pokazateljima uspješnosti za razdoblje od 2021. do 2024. godine. Po završetku trogodišnjeg razdoblja izvršit će se analiza provedbe Strategije i donijeti novi Akcijski plan za naredno razdoblje.

Baza projekata i pokazatelji uspješnosti bit će osnova izrade godišnjih izvješća i prijedloga dalnjih koraka.

Na narednim stranicama nalazi se tablični prikaz akcijskog plana za razdoblje 2021. – 2024. godine.

STRATEŠKI CILJ 1: Unaprijediti zaštitu i očuvanje kulturno-povijesne baštine u svrhu njezinog održivog korištenja

PRIORITET	MJERA	PROJEKT	NOSITELJ PROVEDBE	RAZDOBLJE PROVEDBE	TROŠKOVI I IZVORI FINANCIRANJA	POKAZATELJI USPJEŠNOSTI
P1: Unaprijediti pravni okvir i sustav upravljanja kulturno-povijesnom baštinom.	M1: Poboljšati imovinsko-pravne odnose vezano uz kulturno-povijesnu baštinu.	Uređenje imovinsko-pravnih odnosa za Draškovićeve podrume.	Općina Topusko	2021.	Općina Topusko	Riješeni imovinsko-pravni odnosi.
	M2: Povećati broj zaposlenih stručnjaka u području upravljanja kulturno-povijesnom baštinom.					
	M3:Povezati različite dionike u kulturi.					
	M1: Osnovati ustanove za interpretaciju i prezentaciju kulturno-povijesne baštine.	Rekonstrukcija i prenamjena zgrade žandarmerije u kulturni centar. Uređenje Draškovićevih	Općina Topusko	2021. - 2023.	Fondovi EU, proračun RH (Ministarstvo kulture i medija) Fondovi EU, proračun RH	Obnovljena zgrada žandarmerije, otvoren kulturni centar. Uređeni podrumi, uređen lapidarij.

P2: Unaprijediti infrastrukturu u području zaštite i očuvanja kulturno-povijesne baštine.		podruma (lapidarij). Osnutak Muzeja idola i ideal-a - izrada konceptcije i I. faza uređenja.	Općina Topusko Arheološka udruža Kremen	2021. - 2023. 2022. - 2023.	(Ministarstvo kulture i medija) Fondovi EU, proračun RH (Ministarstvo kulture i medija), Općina Topusko, SMŽ	Izrađena koncepcija, osnovan Muzej, provedena I. faza uređenja.
	M2: Razviti kvalitetne sadržaje na otvorenom prostoru za prezentaciju i interpretaciju baštine.	Uređenje parka Opatovina Uređenje školskog parka Uređenje gloriette	Općina Topusko Općina Topusko TZO Topusko	2021. - 2023. 2021. - 2023. 2022. - 2023.	Fondovi EU, proračun RH (Ministarstvo kulture i medija) Fondovi EU, proračun RH (Ministarstvo kulture i medija) 30.000,00 kn TZO Topusko	Uređen park, izvršena prezentacija samostana. Uređen park, izvršena prezentacija rimskog foruma. Uređen prostor gloriette, izvršena prezentacija gloriette.
	M3: Unaprijediti uvjete rada dionika u zaštiti, očuvanju i održivom					

	korištenju kulturno-povijesne baštine.					
P3: Provoditi sustavno istraživanje i vrednovanje kulturno-povijesne baštine u svrhu njene zaštite i očuvanja.	M1:Provoditi povijesna, povijesno-umjetnička, arheološka i etnološka istraživanja. M2: Obnoviti i revitalizirati kulturno-povijesne građevine i lokalitete.	Kamena spomenica Obnova i rekonstrukcija Vile Mirne Obnova i rekonstrukcija Lječilišne restauracije	Općina Topusko Top Terme Lječilište Topusko	2021. - 2023. 2022. - 2024.	Fondovi EU, proračun RH (Ministarstvo kulture i medija) EU fondovi SMŽ Općina Topusko EU fondovi SMŽ Općina Topusko Lječilište Topusko	Uređen pristup i prostor u blizini kamene spomenice. Rekonstruirana i obnovljena Vila Mirna. Obnovljena i rekonstruirana Lječilišna restauracija.

	M3: Istražiti i vrednovati nematerijalnu baštinu.					
P4: Povećati znanja, vještine i motiviranost svih sudionika u zaštiti i očuvanju kulturne baštine radi njezina održivog korištenja.	M1: Provoditi sustavnu edukaciju sudionika u zaštiti i očuvanju kulturno-povijesne baštine. M2: Poboljšati motiviranost sudionika u zaštiti i očuvanju kulturno-povijesne baštine.	Predavanja za zainteresirane sudionike o važnosti kulturno-povijesne baštine.	Narodna knjižnica i čitaonica Topusko	2022.	Vlastita sredstva Općina Topusko	Održana 4 predavanja/ radionice

STRATEŠKI CILJ 2: Razviti poduzetništvo u području održivog korištenja kulturno-povijesne baštine

PRIORITET	MJERA	PROJEKT	NOSITELJ PROVEDBE	VRIJEME PROVEDBE	TROŠKOVI I IZVOR FINANCIRANJA	POKAZATELJI USPJEŠNOSTI
P1: Unaprijediti inicijative javnog i privatnog sektora u održivom gospodarenju kulturno-povijesnom baštinom.	M1: Educirati i osposobljavati radnike /dionike privatnog i javnog sektora za razvoj poduzetništva u kulturi i društvenog poduzetništva.					
	M2: Educirati i osposobljavati radnike/dionike privatnog i javnog sektora te društvenog poduzetništva u području pripreme i upravljanja projektima.	Mogućnosti korištenja domaćih i međunarodnih izvora financiranja u provedbi projekata.	Udruga Natura i kultura	2022.	5.000,00 kn Općina Topusko, SMŽ	Održano 5 radionica i predavanja o mogućnostima korištenja domaćih i međunarodnih izvora financiranja.
P2: Poticati privatne inicijative u održivom gospodarenju kulturno-povijesnom baštinom.	M1: Osigurati potpore za razvoj poduzetničkih inicijativa u području kulturno-povijesne baštine.	Osiguravanje potpora za širenje turističke ponude kroz povezivanje rekreativnog biciklizma i promocije kulturno-	Udruga Natura i kultura	Druga polovica 2021.	20.000,00 kn Općina Topusko, TZ općine Topusko, SMŽ	Nabavljeno i dodijeljeno 10 bicikala privatnim turističkim iznajmljivačima, educirano 5 privatnih turističkih

		povijesne baštine u privatnom sektoru.				iznajmljivača o mogućnostima širenja turističke ponude kroz povezivanje biciklizma i kulturno-povijesne baštine.
P3: Razviti kulturni turizam i kreativne industrije.	M1: Povezati i umrežiti aktivnosti iz područja kulture i turizma u svrhu stvaranja kulturno-turističkih proizvoda.					
	M2: Unaprijediti rad Turističke zajednice u svrhu razvoja kulturnog i uz njega vezanih oblika turizma te kreativnih industrija.					
	M3: Razviti lokalne usluge i proizvode.					

STRATEŠKI CILJ 3: Povećati vidljivost i prepoznatljivost

PRIORITET	MJERA	PROJEKT	NOSITELJ PROVEDBE	VRIJEME PROVEDBE	TROŠKOVI I IZVOR FINANCIRANJA	POKAZATELJI USPJEŠNOSTI
P1: Povećati vidljivost kulturno-povjesne baštine te proizvoda i usluga iz sektora kulturno-povjesne baštine na domaćem i međunarodnom tržištu.	M1: Poticati promociju putem javnih medija i sudjelovanja na kulturnim, zabavnim i turističkim događanjima.	Izrada turističkog vodiča kroz povijesne lokalitete Topuskog	TZO Topusko	2021. -2022.	10.000,00 kn TZO Topusko	Izrađeno i otisnuto 1000 primjerka vodiča
	M2: Razviti promociju prema ciljanim skupinama.					
	M3: Povezati kulturno-povjesnu baštinu općine Topusko s međunarodnim kulturnim i turističkim sadržajima.	Uključivanje Topuskog i toplica u Europsku udrugu povijesnih termalnih gradova (https://ehtta.eu/portal/hr/home-cr/).	Općina Topusko, Narodna knjižnica i čitaonica Topusko	2022. - 2023.	Vlastita sredstva, Općina Topusko	Povećanje broja posjeta kulturno-povjesnim znamenitostima za 3%
P2: Razviti prepoznatljivost.	M1: Razviti i provoditi događanja					

	prepoznatljiva na državnoj razini					
	M2: Izgraditi vizualni identitet i cjelovita vizualna rješenja.					

STRATEŠKI CILJ 4: Podići svijest zajednice o važnosti kulturno-povijesne baštine i njenom održivom korištenju

PRIORITET	MJERA	PROJEKT	NOSITELJ PROVEDBE	VRIJEME PROVEDBE	TROŠKOVI I IZVOR FINANCIRANJA	POKAZATELJI USPJEŠNOSTI
P1: Poboljšati kvalitetu informiranja javnosti o važnosti kulturno-povijesne baštine.	M1: Provoditi promotivne aktivnosti za javnost o važnosti kulturno-povijesne baštine.	Organiziranje izložbi i predavanja	Narodna knjižnica i čitaonica Topusko	2022. - 2023.	Vlastita sredstva, općina Topusko	Organizirane 2 izložbe i 2 predavanja
	M2: Postaviti info točke o kulturno-povijesnoj baštini.	Postavljanje info punktova	TZO Topusko	2022. - 2024.	30.000,00 kn TZD Topusko	Postavljena 3 info punkta (stari grad Pernik, park Opatovina i Turska kosa). Postavljeno 20 tabli turističke

		Postavljanje turističke signalizacije	TZO Topusko	2022. - 2024.	40.000,00 kn TZO Topusko	signalizacije uz najznačajnije lokalitete
P2: Povećati stupanj educiranosti učenika i ostalih pripadnika lokalne zajednice o održivom korištenju kulturno-povijesne baštine.	M1: Provoditi sustavnu edukaciju učenika i ostalih pripadnika lokalne zajednice o važnosti, zaštiti i očuvanju kulturno-povijesne baštine.	Organizacija raznih događanja (kvizovi, radionice, predavanja) za učenike OŠ i SŠ o važnosti kulturno-povijesne baštine.	Narodna knjižnica i čitaonica Topusko	2022. - 2023.	Vlastita sredstva, SMŽ, Ministarstvo kulture i medija	Organizirana 2 događanja
	M2: Provoditi sustavnu edukaciju mladih školskog uzrasta i ostalih pripadnika lokalne zajednice o ulozi kulturno-povijesne baštine u gospodarskom razvoju i podizanju kvalitete života.	Predavanja stručnjaka koji su u svome radu povezali gospodarstvo s kulturno-povijesnom baštinom (primjer Zagreb time travel).	Narodna knjižnica i čitaonica Topusko	2022.	Vlastita sredstva, Općina Topusko	Održana 2 predavanja

2. PROVEDBENI MEHANIZMI

Središnje institucija nadležna za provedbu Strategije je Općina Topusko, koja će koordinirati rad te obavljati upravljačke, organizacijske i administrativne poslove. Radi veće učinkovitosti Općina će imenovati tijelo koje će pratiti i nadzirati provedbu Strategije.

Provedba Strategije temeljit će se na načelima transparentnosti, financijske uravnoteženosti i ujednačenosti razvoja svih područja baštine. Općina Topusko se obvezuje uspostaviti Bazu projekata koju će redovito nadopunjavati prijedlozima zainteresiranih dionika u kulturi. U provedbu Strategije će biti uključen širok spektar različitih subjekta počevši od javnih ustanova s područja Općine do gospodarskih subjekata i predstavnika privatnog sektora te sektora civilnog društva i lokalnog stanovništva. Privatni sektor kao glavni pokretač razvoja i iniciator gospodarskih aktivnosti svojim ulaganjima može znatno doprinijeti održivom korištenju potencijala baštine. Stoga ga je neophodno uključiti u provedbu Strategije i omogućiti mu poticajno okruženje za provedbu aktivnosti. Civilni sektor, također, ima izuzetno važnu ulogu u provedbi Strategije, jer je tradicionalno usmjerjen na skrb o kulturno-povijesnoj baštini te na promicanje njezine vrijednosti. Civilni sektor je potrebno osnažiti u području pripreme i provedbe razvojnih projekata te korištenju međunarodnih izvora financiranja.

Svi dionici u kulturi, koji će se htjeti uključiti u provedbu Strategije te izvršavati svoje projekte i programe sukladno Strategiji koordinirat će svoj rad s Općinom Topusko. O izvršenim poslovima i projektima podnosit će izvešća te davati prijedloge za nove projekte i programe iz svog djelokruga.

3. IZVORI FINANCIRANJA

Nedostatak finansijskih sredstava je glavna prepreka u realizaciji projekata iz područja očuvanja, zaštite i održivog korištenja kulturno-povijesne baštine na području općine Topusko. Zbog toga je za provedbu mјera i aktivnosti navedenih u ovoj strategiji potrebno pomno promišljanje i planiranje financiranja iz različitih potencijalnih izvora, uključujući državne programe, fondove i programe Europske unije, županijske i općinske izvore te privatna sredstva.

Jedan od najvažnijih izvora financiranja trebao bi biti proračun Općine Topusko, ali je zbog njegovih ograničenih kapaciteta potrebno pronaći dodatne izvore financiranja. Posebno negativan učinak na stanje općinskog proračuna imala je ekomska kriza uslijed pandemije virusa Covid -19. Budući da je Strategija očuvanja, zaštite i valorizacije kulturno-povijesne baštine općine Topusko uskladjeni s ciljevima razvojnih dokumenata županijske i državne razine te doprinosi njihovoj realizaciji, za očekivati je da će dio sredstava županijskog i državnog proračuna biti dostupan za provedbu mјera i aktivnosti vezanih uz baštinu na području općine Topusko. Također postoji mogućnost korištenja sektorskih programa pojedinih ministarstva (Ministarstvo kulture i medija, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Ministarstvo turizma i dr.), koji kroz sustav novčanih poticaja pomažu razvoj poduzetništva i turizma utemeljenih na korištenju kulturne baštine. Značajan izvor sredstava moglo bi i trebale postati ustanove (vlasnici i korisnici u području baštine) koje bi trebale stjecati prihode kroz poduzetničke inicijative poput naplate ulaznica, turističko-ugostiteljske djelatnosti, koncesijskih odobrenja, prodaje suvenira, distribucije promidžbenih materijala, održavanja manifestacija i sl.

Kao što je već rečeno, privatni sektor je glavni pokretač gospodarskih aktivnosti te ga je neophodno uključiti u financiranje zaštite, očuvanja i održivog korištenja kulturno-povijesne baštine.

Programi i fondovi Europske unije raspolažu sredstvima kojima se, između ostalog, potiče održivo gospodarsko korištenje kulturne baštine, stoga je neophodno osigurati uvjete za njihovo korištenje. Trenutno se nalazimo na samom početku novog finansijskog razdoblja u kojem je na snazi Višegodišnji finansijski okvir za razdoblje 2021. - 2027. godine. Na prijedlog Vlade Republike Hrvatske u novom finansijskom razdoblju će se, u okviru kohezijske politike, provoditi tri programska modela:

1. Operativni program Konkurentnost i kohezija
1. Operativni program Učinkoviti ljudski potencijali
2. Integrirani teritorijalni program

Integrirani teritorijalni program je novitet koji predstavlja spoj razvojnih prioriteta općina, gradova, županija ili funkcionalnih regija s pripadajućim nacionalnim prioritetima, uzimajući u obzir njihove specifičnosti. Ovaj program odnosi se na financiranje održivog i integriranog razvoja urbanih, ruralnih i obalnih područja te lokalnih inicijativa. Posebni ciljevi uključuju poticanje integriranog društvenog i gospodarskog rasta te razvoj u području okoliša na lokalnoj razini, kulturne baštine i sigurnosti, uključujući ruralna i obalna područja.

Kroz novi Višegodišnji finansijski okvir za razdoblje 2021. - 2027. na raspolaganju Hrvatskoj dostupna su sredstva sljedećih fondova i programa koji omogućuju financiranje projekata iz područja kulturne baštine (Europski strukturni i investicijski fondovi, 2021):

Europski fond za regionalni razvoj doprinosi smanjivanju razlika između razina razvijenosti različitih regija i smanjivanju zaostalosti regija u najnepovoljnijem položaju, među kojima se posebna pozornost poklanja regijama koje su izložene ozbiljnim i trajnim prirodnim ili demografskim poteškoćama, kao što su najsjevernije regije s vrlo niskom gustoćom naseljenosti te otočne, pogranične i planinske regije. Iz fonda se, uz ostalo, mogu financirati aktivnosti vezane uz ulaganja u ljudske resurse (cjeloživotno učenje, inovacije i poduzetništvo, usavršavanje vještina za upravljanje, profesionalno usmjeravanje, obuka predavača u različitim stručnim područjima).

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj namijenjen je poboljšanju upravljanja i kontrole nad politikom ruralnog razvoja što podrazumijeva ulaganje u uspostavu ekološke i teritorijalne ravnoteže, zaštitu klimatskih uvjeta i uvođenje inovacija u poljoprivredni sektor. Iz fonda se mogu, između ostalog, financirati aktivnosti vezane uz promicanje socijalne uključenosti, smanjenje siromaštva i gospodarski razvoj ruralnih područja, čiji korisnici mogu biti, uz poljoprivredne subjekte i organizacije, udruge i sindikati, udruge za zaštitu okoliša, organizacije koje pružaju usluge u kulturi zajednice, uključujući medije, mlađi i sl.

Europski socijalni fond plus (ESF+). osnovan je kako bi se pridonijelo provedbi europskog stupa socijalnih prava. Njime se podupiru ulaganja u ljude i sustave u politikama zapošljavanja, obrazovanja i socijalne uključenosti te tako podupire ekonomsku, socijalnu i teritorijalnu koheziju. U novom finansijskom razdoblju došlo je do njegovog proširenja. Iz fonda se financiraju aktivnosti vezane uz ulaganja u ljudske resurse (cjeloživotno učenje, inovacije i poduzetništvo, usavršavanje vještina za upravljanje, profesionalno usmjeravanje, obuka predavača u različitim stručnim područjima), podršku povratku nezaposlenih među aktivnu radnu snagu (financiranje seminara, treninga), prilagodbu gospodarskim promjenama (produktivnija organizacija rada, ciljanje znanja i vještina, zapošljavanje i obuka), pristup tržištu rada (modernizacija i jačanje institucija, aktivne mjere zapošljavanja), socijalnu uključenost (borba protiv diskriminacije, zapošljavanje, pomoći i usluge).

Kohezijski fond osnovan je kako bi se doprinijelo općem cilju jačanja ekonomiske, socijalne i teritorijalne kohezije Unije pružanjem finansijskih doprinosa u područjima okoliša i transeuropskih mreža prometne infrastrukture. Namijenjen je državama članicama Europske unije čiji je bruto nacionalni dohodak po stanovniku manji od 90% prosjeka Europske unije te financira projekte iz područja prometa i okoliša. Njegovi korisnici su uglavnom tijela javne vlasti, ali i poslovni sektor.

Program Kreativna Europa podupire europsku kinematografiju te kulturni i kreativni sektor s ciljem njihovog doprinosa održivom rastu i zapošljavanju.

Program Europa za građane ima za cilj promicanja suradnje među zemljama sudionicama Programa u područjima vezanima za zajedničku europsku povijest i aktivno europsko građanstvo.

Program LIFE je finansijski instrument Europske unije namijenjen financiranju projektnih aktivnosti na području zaštite okoliša i klime. Cilj ovog programa je doprinijeti implementaciji, ažuriranju i razvoju EU politika i zakonodavstva iz područja okoliša i klime kroz sufinanciranje projekata koji imaju europsku dodanu vrijednost.

Za uspješno korištenje mogućnosti koje nude navedeni programi nužno je uložiti napore u osnaživanje institucionalnih kapaciteta za pripremu i provedbu projekata te povećanje apsorpcijskih kapaciteta općine Topusko.

4. PRAĆENJE I VREDNOVANJE

Praćenje i vrednovanje provedbe Strategije ima važnu ulogu u osiguravanju efikasnosti. Glavni ciljevi praćenja i vrednovanja su potvrda opravdanosti, učinkovitosti, odgovornosti, kvalitete i razumijevanja mjera i projekata koji se provode. Zbog toga je potrebno definirati relevantne, mjerljive i jasne pokazatelje te uvesti procedure praćenja i vrednovanja. Također je neophodno da se s rezultatima vrednovanja Strategije upoznaju svi ključni dionici u području baštine te da se njima koriste u svrhu unaprjeđenja svojeg rada.

Ključni element u postupku praćenja i vrednovanja je ažuriranje podataka, odnosno donošenje izmjena i dopuna koje nastaju uslijed promijenjenih okolnosti u lokalnom, regionalnom, državnom i međunarodnom okruženju.

Stoga će se o provedbi ove Strategije temeljene na odredbama Akcijskog plana podnosići godišnja izvješća s prijedlozima dalnjih koraka. Svake tri godine izvršit će se analiza provedbe i po potrebi će se utvrđivati promjene i/ili dopune Strategije te će se donijeti novi Akcijski plan za sljedeće trogodišnje razdoblje.

5. BAZA PROJEKATA

Općina Topusko će redovito objavljivati Javne pozive za prikupljanje projektnih ideja u Bazu projekata. Prilikom odabira aktivnosti i projekata vodit će se računa o njihovom doprinosu općim i specifičnim ciljevima definiranim ovom Strategijom.

IZVORI I LITERATURA

1. Abramović, M., Čučković, L. i Ožanić, M. (2009) *Topusko, monografija*, Topusko, Turistička zajednica Općine Topusko
2. Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, 1972., Dostupno na: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13055&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
3. Čučković, L. (2005), Obnova muzeja u Topuskom, u: *Glas Gradskog muzeja Karlovac*, godina IV., broj 1, Karlovac, Gradska muzej Karlovac, str. 17 -23
4. Čučković, L. (2007), *Toplice – Topusko*, Topusko, Turistička zajednica Općine Topusko
5. Čučković, L. (2018), *Topusko i parkovi*, Topusko, Arheološka udružna Kremen
6. Državni zavod za statistiku (2011.), Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Zagreb, Dostupno na: <https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/censuslogo.htm>
7. Europski strukturni i investicijski fondovi (2021.), Dostupno na: <https://strukturnifondovi.hr/>
8. Evisitor (2020) Dostupno na: <https://www.evisitor.hr/>
9. Hornik, D. (2021.), *Zaštita i očuvanje vodenica na području Topuskog, diplomski rad*, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju
10. Hrvatski leksikon (2020.), Dostupno na: <https://www.hrleksikon.info/definicija/perna.html>
11. Jelinčić, D. A. (2008.) *Abeceda kulturnog turizma*, Zagreb, Meandarmedia
12. Jelinčić, D. A. (2010) *Kultura u izlogu, kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*, Zagreb, Meandarmedia
13. Jezikoslovac.com (2020), Dostupno na: <https://jezikoslovac.com/word/v5hv>
14. Konzervatorska podloga za prostorni plan uređenja općine Topusko (2003), Zagreb, Konzervatorski odjel Zagreb
15. Kunić, M. (1827., reprint 1997.), *Povjesno topografski opis mineralnog kupališta Topusko*, Topusko, Lječilište Topusko
16. Kuntić-Makvić, B. (2012) Lapidarij u Topuskome kao prethodnica obnovljenog mjesnog muzeja, u: *Glas Gradskog muzeja Karlovac*, godina XI., broj 9, Karlovac, Gradska muzej Karlovac, str. 74-77
17. Lipovšćak, Đ. (2002) *Topusko, kratka povjesnica*, Topusko, Turistička zajednica Općine Topusko
18. Lončar, S., Rizmaul, A. i Štefanac, N. (ur) (2019) *Vode i mlinovi Zrinske gore*, Glina - Topusko, Društvo Terra banalis (izložba)

19. Mihvec, Z. (2015.) Brendiranje gradova kao ekonomski nužnost, u: *Tehnički glasnik, Vol. 9 No 2*, Sveučilište Sjever, Koprivnica, Sveučilišni centar Koprivnica, str. 198 - 201
20. Miletić Čakširan, I., Lončar, S. i Benac, K. (2017) *Kulturni krajolik Zrinska gora*, Glina, Društvo Terra banalis (izložba)
21. Kulturna baština, (2021), Zagreb, Ministarstvo kulture i medija, Dostupno na: <https://www.min-kultura.hr/default.aspx?id=6>
22. Muzejska zbirka Topusko (2020), Gradski muzej Karlovac, Dostupno na: <http://www.gmk.hr/Odjeli%20i%20zbirke/Arheolo%C5%A1ki%20odjel>
23. Novak, A. (2005) Nekoliko crtica o osnutku cistercitske opatije Blažene Djevice Marije u Topuskom, u: *Glas Gradskog muzeja Karlovac, godina IV., broj 1*, Karlovac, Gradski muzej Karlovac, str. 3-8
24. Opatija (2020) u: *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=45206>
25. Pelc, M. (2018) *Minijature u Misalima zagrebačkog biskupa Jurja od Topuskog*, Zagreb, Sisačka biskupija i Institut za povijest umjetnosti
26. Prezentacija konzervirane ruševine bivšeg pavlinskog samostana sv. Petra na Petrovoj gori (2016), Zagreb, Hrvatski restauratorski zavod, Dostupno na: <http://www.h-r-z.hr/index.php/aktualno/novosti-i-obavijesti/2147-prezentacija-konzervirane-rusevine-bivseg-pavlinskog-samostana-sv-petra-na-petrovoj-gori>
27. Prostorni plan uređenja općine Topusko (2003), Sisak, Zavod za prostorno planiranje Sisačko-moslavačke županije. Dostupno na: https://www.topusko.hr/prostorni_plan.html
28. Redovništvo (2015), Zagreb, Matica hrvatska. Dostupno na: <http://www.matica.hr/hr/446/redovnistvo-24389/>
29. Registar kulturnih dobara (2020), Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, dostupno na: <https://www.min-kultura.hr/default.aspx?id=6212>
30. Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.–2015. (2011), Zagreb, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Dostupno na: https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//ZPPI/Strategije%20-%20OGP/kultura//STRATEGIJA_BASTINE_VRH.pdf
31. Strateški razvojni program općine Topusko 2015.-2020. (2017), Topusko, Općina Topusko
32. The World heritage Convention (1972), Paris, UNESCO
Dostupno na: <http://whc.unesco.org/en/convention/>
33. Topusko on line (2020), TopNet Topusko
Dostupno na: https://www.topnet-topusko.hr/noc_muzeja_topusko_2020.html

34. Znamenitosti, Topusko, Top Terme d.o.o. Dostupno na:
<http://www.topterme.hr/znamenitosti-a53>

35. Turistička zajednica Općine Topusko. Dostupno na: <https://www.turizam-topusko.com/>

POPIS TABLICA:

Tablica 1: Kulturna dobra općine Topusko.....	10
Tablica 2: Javna izdvajanja za kulturno-povijesnu baštinu iz proračuna.....	39
Tablica 3: Javna izdvajanja po kategorijama kulturno-povijesne baštine.....	39
Tablica 4: Broj dolazaka i noćenja turista u općini Topusko u razdoblju 2016. – 2019.....	42
Tablica 5: Udio turističkih dolazaka i noćenja u općini Topusko u turističkim dolascima i noćenjima na području Sisačko-moslavačke županije u razdoblju 2016. - 2019.....	43
Tablica 6: Smještajni kapaciteti općine Topusko 2016. – 2019.....	44

PRILOG:

Udruge s djelovanjem na području općine Topusko

Naziv udruge	Adresa	Internetska stranica
HAKUD Topusko	Trg bana J. Jelačića 20 Topusko	-
Udruga Vrelo Topusko	Vranovinska cesta 37 Topusko	https://www.facebook.com/udrugavrelo/
Društvo Terra banalis	Frankopanska ulica 30, Glina	https://terrabanalis.wixsite.com/terrabanalis
Udruga Most Perna	Perna, Topusko	https://www.facebook.com/mostperna
KUD Seljačka sloga Gređani	Gređani, Topusko	
Arheološka udruga Kremen	Mrežnička ulica 4 Karlovac	https://www.facebook.com/Arheolo%C5%A1ka-udruga-Kremen-1435002336826325/
Natura i kultura	Ribnjak 4, Topusko	https://www.facebook.com/Natura-i-kultura-136107148336213
TopNet Topusko	Trg bana J. Jelačića 1 Topusko	https://www.topnet-topusko.hr/index.html
Lovačko društvo Jelen Topusko	Hrvatsko Selo 22b Topusko	
ŠRU Štuka Topusko	Topusko	https://www.facebook.com/%C5%A0RU-%C5%A0tuka-Topusko-405877706221320/
HVIDRA Topusko	Trg bana J. Jelačića 1 Topusko	https://www.facebook.com/Hvidra-Topusko-610402785698204/
Udruga dragovoljaca i veterana Domovinskog rata- ogranak Topusko	Trg bana Josipa Jelačića 20 Topusko	
DVD Topusko	Ponikvari 77a Topusko	https://www.facebook.com/DVD-Topusko-1659633240956485/
Općinsko društvo Crvenog križa Topusko	Trg bana J. Jelačića 1 Topusko	
Nogometni klub Topusko	Školska ulica 55 Topusko	https://www.facebook.com/NK-Topusko-252061068641212/